

J. Krishnamurti

Toplu Eserleri 12

Doğru Meslek Üzerine

Çeviren: Nurgül Demirdöven / Deniz Demirdöven

AYNA yayınevi

FELSEFE

Doğru Geçim Üzerine

J. Krishnamurti

AYNA yayınevi

ekim 2007, istanbul, 2. basım

Çevtren:
Nurgül Demirdöven-Deniz Demirdöven

Her insanın geçimini doğru yoldan sağlamanın ne olduğunu bilmesi gerekmez mi? Eğer biz açgözlü, kıskanç ve güç peşindeysek, o zaman bizim geçimimizi sağlama yollarımız içsel isteklerimize bağlı olacaktır ve böylelikle eninde sonunda savaşla sonuçlanacak yarışmacı, acımasız ve baskı dolu bir dünya doğuracaktır.

Ojai, 9 Temmuz 1944

İçindekiler

9 Önsöz
11 Ojai, 9 Temmuz 1944
12 Ojai, 3 Haziran 1945
15 Ojai, 27 Mayıs 1945
17 Bangalor, 8 Ağustos 1948
21 Ojai, 14 Ağustos 1955
23 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
Birinci Dizi 88. Bölüm
28 *İlk ve Son Özgürlük*'ten
Üçüncü Bölüm
32 Bombay, 24 Şubat 1957
35 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
İkinci Dizi 31. Bölüm
39 Varanasi, 12 Ocak 1962
41 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
İkinci Dizi 17. Bölüm
49 *Kültür Sorunu*'dan,
17. Bölüm
54 Bombay, 28 Mart 1948
57 Bangalor, 15 Ağustos 1948
61 Poona, 17 Ekim 1948
67 Bombay, 28 Şubat 1957
74 *Değişimin İvediliği*'nden
78 Bombay, 11 Mart 1953
84 Rajghat Okulu'nda Öğrencilerle Konuşma,
20 Ocak 1954

89 Amsterdam, 23 Mayıs 1955
92 Saanen'de Gençlerle Konuşma,
5 Ağustos 1972
97 *Krishnamurti Eğitim Üzerine*'den
8. Bölüm
105 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
2. Bölüm
110 Saanen, 24 Temmuz 1973
113 Saanen, 3 Ağustos 1973
122 *Hakikat ve Gerçeklik*'ten
10. Bölüm, 25 Temmuz 1976
124 Ojai, 3 Nisan 1977
127 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
Üçüncü Dizi 48. Bölüm
140 *Okullara Mektuplar*'dan
Birinci Cilt, 1 Aralık 1978
143 *Kültür Sorunu*'dan
7. Bölüm, Gençlerle Birlikte
148 *Okullara Mektuplar*'dan
Birinci Cilt, 15 Aralık 1978
151 Saanen, 28 Temmuz 1979
159 *Okullara Mektuplar*'dan
İkinci Cilt, 15 Kasım 1983
164 *Öğrenmenin Başlangıcı*'ndan, 13. Bölüm,
Brockwood Park Okulu'nda Konuşma,
17 Haziran 1973
180 *Sorular ve Yanıtlar*'dan
Saanen, 24 Temmuz 1980
186 *Krishnamurti'den Kendisine*'den
Brockwood Parkı, 30 Mayıs 1983
196 *Yaşamak Üzerine Yorumlar*'dan
Üçüncü Dizi 30. Bölüm

Önsöz

1895 yılında Hindistan'da doğan Jiddu Krishnamurti, on üç yaşındayken Theosophical Society tarafından geleceği ilan edilen "dünya öğretmeni" olarak seçildi. Krishnamurti kısa zaman içinde güçlü, ödün vermeyen ve sınıflandırılamayan bir öğretmen olarak ortaya çıktı. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir özel dinle bağıntılı değildi. Ne Doğu'ya ne de Batı'ya, ama bütün dünyaya aitti. 1929 yılında kendisine yakıştırılan mesihlik imgesini büyük bir kararlılıkla yadsıdı. Çevresinde oluşturulmuş geniş ve zengin örgütü açık bir biçimde dağıttı. Hakikatin, yolları olmayan bir ülke olduğunu ve ona herhangi bir biçimsel din, felsefe ya da tarikat aracılığıyla yaklaşılamayacağını açıkladı.

Yaşamının kalan bölümünde Krishnamurti, başkalarının kendisine kabul ettirmeye çalıştıkları guru statüsüne ısrarlı bir biçimde karşı çıktı. Bütün dünyada geniş dinleyici topluluklarını cezbetmeyi sürdürdü. Ama hiçbir yetke ileri sürmedi, kimsenin müridi olmasını arzulamadı ve her zaman bir birey ile bir başka birey olarak konuşmayı yeğledi. Öğretisinin kalbinde bulunan şey ise, toplumda gerçekleşecek bir köklü değişimin ancak bireysel bilinçte bir dönüşüm ile olanaklı olduğuydu. Kendini bilmeye duyulan gereksinim ile dinsel ve milliyetçi koşullanmaların sınırlayıcı, ayırıcı etkilerinin anlaşılmasını vurguladı. Krishnamurti her zaman, içinde hayal bile edilemeyecek kadar büyük bir enerji ba-

rındıran beynin içindeki geniş uzay için açıklığın ivedi gereksinimini gösterdi. Bu ise insanın kendisindeki yaratıcılığın birdenbire bir yay gibi fırlayarak ortaya çıkmasının ve yavaş yavaş etki eden bir ilaç gibi halkın geniş bir bölümünü etkilemesinin anahtarıydı.

Krishnamurti, 1986'da doksan yaşında ölene kadar dünyanın her yerinde konuşmalarını sürdürdü. Konuşmaları, söyleşileri, gazete yazıları ve mektupları altmışın üzerinde kitapta ve yüzlerce kayıtta toplandı. Öğretilerinin bu geniş bedeninden, konularına göre sınıflandırılmış bu kitaplar düzenlendi. Her kitap bizim günlük yaşamımız içindeki önceliğine odaklanarak oluşturuldu.

)jai, 9 Temmuz 1944

lasit bir yaşam yalnızca az şeye sahip olmak demek değil-
ir; doğru yoldan geçim sağlamak, dikkatin başka yönlere
ekilmesinden, bağımlılıklardan ve sahiplenmeden özgür-
:şmek demektir. Kazanç hırsından kurtulmak doğru geçin-
ıe araçlarını yaratır, ama açıkça görülen bazı yanlış araçlar
a vardır. Açgözlülük, gelenek ve güç elde etme arzusu ge-
imini yanlış yollardan kazanmayı da beraberinde getirir.
lerkesin belli bir işe koşulduğu bu zamanda bile doğru uğ-
ışı bulmak olanaklıdır. Herkes, geçimini yanlış yoldan sağ-
ımanın kendi yıkımlarını, mutsuzluklarını, bıkkınlık verici
ir tekdüzeliği beraberinde getirdiğinin farkında olmalıdır.
ler insanın geçimini doğru yoldan sağlamanın ne olduğu-
u bilmesi gerekmez mi? Eğer biz açgözlü, kıskanç ve güç
eşindeysek, o zaman bizim geçimimizi sağlama yollarımız
:sel isteklerimize bağlı olacaktır ve böylelikle eninde so-
unda savaşla sonuçlanacak yarışmacı, acımasız ve baskı
olu bir dünya doğuracaktır.

Ojai, 3 Haziran 1945

Soran: Çoğumuzun önde gelen sorunu yaşamı kabul gören bir yoldan kazanmak. Ekonomik koşulların umutsuzca birbirine bağlı olduğu bugünün dünyasında, neredeyse yaptığım her şeyin ya diğerlerini sömürmekle ya da savaş nedenlerine katkıda bulunmakla ilgili olduğunu görüyorum. Yaşamını dürüstçe kazanma arzusunda olan bir kişi sömürü ve savaşın çarklarından uzak durarak doğru geçim araçlarını nasıl elde edebilir?

Krishnamurti: Yaşamını doğru yoldan kazanmayı gerçekten arzu eden biri için günümüzdeki örgütlü ekonomik yaşamda bu kesin olarak zordur. Söylendiği gibi, günümüzün ekonomik koşulları birbirleriyle ilişkilidir ve bu karmaşık bir sorundur her karmaşık insan sorunu gibi buna da yalınlıkla yaklaşılmalıdır. Toplum daha da karmaşıklaşıp örgütlendikçe, düşüncenin ve eylemin denetim altına alınması verimlilik adına destekleniyor. Duyusal değerler üstün tutulup ebedi değer bir yana itildikçe verimlilik acımasızlığa dönüşüyor.

Kuşkusuz yaşamı kazanmanın yanlış yolları vardır. Silah ve diğer insan öldürme yöntemlerinin üretilmesine yardım eden biri kesinlikle dünyaya asla barış getirmeyen ve sürekli artan bir şiddetle ilgilidir. Politikacılar, uluslarının ya da kendilerinin yararına ya da bir ideoloji uğruna yönete-

rek ve diğerlerini sömürerek savaşa, insanlığın sefilliğine ve üzüntüsüne neden oluyorlar ve yaşamlarını yanlış yoldan kazanıyorlar. Belli bir önyargıya, dogmaya ya da inanca tutunan, belli bir ibadet ve dua biçimine sanlan bir din adamı da yalnızca cahilliği ve hoşgörüsüzlüğü yayarak insanları karşı karşıya getirmekte ve yaşamını yanlış bir yoldan kazanmaktadır. İnsanlar arasında bölünmeye ve çatışmaya neden olan her tür uzmanlık açıkça yanlış bir geçim yoludur. Böyle uğraşlar insanları sömürüye ve sürtüşmeye götürür.

Geçim sağlama yollarımız bize öğretilmiştir, gerek gelenek gerekse açgözlülük ve hırs aracılığıyla, öyle değil mi? Genellikle meslek seçimimizi dikkatlice düşünerek yapmayız. Yalnızca elde edebildiğimiz kadarıyla yetinir ve içinde bulunduğumuz ekonomik sistemi kör gibi izleriz. Ama soruyu soranın bilmek istediği, sömürü ve savaştan nasıl uzak durabileceği. Bunlardan uzak durabilmesi için etki altında kalmamalı, geleneksel uğraşları izlememeli, ne kıskanç ne de hırslı olmalı. Çoğumuz uzmanlık alanımızı ya gelenekten dolayı ya da avukat, asker, politikacı ya da tüccar bir aileden geldiğimiz için seçeriz; güç ve konum hırsımız ne iş yapacağımızı belirler; açgözlülüğümüz bizi başkalarıyla yarışmaya ve arzulanmızı doyurmada acımasız olmaya zorlar. Sömürmek ve savaş nedenlerine katkıda bulunmak istemeyen biri geleneği izlemeyi bırakmalı, hırs, açgözlülük ve kendini arama çabasından vazgeçmelidir. Eğer bunlardan kaçınırsa doğal olarak doğru uğraşı bulacaktır.

Her ne kadar önemli ve yararlı ise de doğru uğraşın kendi içinde bir sonu yoktur. Doğru bir meslek edinmiş olabilirsiniz, ama eğer içsel olarak yetersiz ve yoksulsanız kendinize ve başkalarına üzüntü kaynağı olursunuz; düşüncesiz, saldırgan ve iddiacı olursunuz. Gerçekliğin içsel özgürlüğüne kavuşmadan sevinci ve huzuru bulamazsınız. O içsel

gerçekliğin arayışı ve keşfinde yalnızca küçük şeylerle mutlu olmakla kalmaz, ama tüm ölçülerin ötesinde bir şeyin farkına da varırız. Önce girişimde bulunmak gerekiyor, sonra diğer şeyler onun farkındalığında ortaya çıkacaktır.

Yaratıcı gerçekliğin bu içsel özgürlüğü bir hediye değildir; keşfedilecek ve deneyimlenecek bir şeydir. Kendinizi anlamak veya yüceltmek adına elde edilen bir şey değildir. İçinde hiçbir oluş bulunmayan, bütünlük olan sessizlik gibi bir varlık durumudur. Bu yaratıcılığı ifade etmeye gerek olmayabilir; bu dışa açılmayı isteyen bir yetenek değildir. Ne büyük bir sanatçı olmaya ne de seyircilere gereksinimin vardır, eğer aradığın buysa, içsel gerçekliği yakalayamazsın. Bu ne bir ödül ne de bir yeteneğin açığa çıkmasıdır; bu ölümsüz hazine ancak eğer düşünce kendisini şehvetten, hastalıktan ve cahillikten, dünyasal olandan, kişisel arzulardan özgürleştirirse bulunabilir. Bu doğru düşünme ve meditasyon aracılığıyla deneyimlenir. Gerçekliğin içsel özgürlüğü olmaksızın varoluş bir acıdır. Susayan bir kimsenin suyu aradığı gibi aramalıyız. Yalnızca gerçeklik sonluluğun susuzluğunu giderebilir.

Ojai, 27 Mayıs 1945

Aklı en derin ve duru duygularımızı yitirme pahasına aşırı geliştirdik; tanım temelli bir akla sahip bir uygarlığın acımasızlığı ve başarıya tapınmayı beraberinde getirmesi zorunluydu. Akla ya da duyguya verilen aşırı önem dengesizlikle sonuçlanır ve akıl her zaman kendini korumayı arar. Salt belirleme aklı yalnızca güçlendirir, körleştirir ve katılaştırır; oluşta veya olmayışta 'kendi' her zaman saldırgandır. Aklın yolları sürekli farkındalık aracılığıyla anlaşılmalı ve yeniden eğitimi kendi uslamlamasını aşmalıdır.

Soran: İşim ve ilişkim arasında bir uyuşmazlık görüyorum. Ayrı yönlere gidiyorlar. Onları nasıl buluşturabilirim?

Krishnamurti: Çoğumuzun işi gelenek, hırs ya da açgözlülük tarafından kabul ettirilmiştir. İşimizde acımasız, yarışmacı, hilekar ve kurnaz davranırız, kendimizi çok fazla koruruz. En ufak bir zayıflıkta dibe vurabiliriz, bundan dolayı işin hırs makinesini en yüksek verimde çalışır tutmak zorunda kalırız. Yetkeyi sürdürebilmek, daha keskin zekalı ve akıllı olma çabası vardır. Hırs asla kalıcı doyumu bulamaz; kendini kabul ettirmek için hep daha geniş alanlar arayışındadır.

Oysa ilişkide tamamıyla farklı bir süreç gerekir. Orada sevgi, saygı, uyum, kendini yadsıma, esneklik vardır; fethet-

mek değil ama mutlu yaşamak vardır. Orada kendini silen bir şefkat, egemenlikten, sahiplikten özgürleşme vardır, ama boşluk ve korku ilişkidekıskançlığa ve acıya yol açar. İlişki, içinde en geniş ve derin anlayışın bulunduğu bir kendini keşfetme sürecidir. İlişki, kendinin keşfi sürecinde sürekli bir uyum sağlayıştır; sabır, sonsuz esneklik ve basit bir kalp gereksinir.

İddiacılık ve sevgi, iş ve ilişki, bu ikisi nasıl bir araya gelebilir? Biri acımasız, yarışmacı, hırslı, diğeri kendini yadsıyan, saygılı, nazik; bir araya gelemezler. İnsanlar bir yandan kan ve para içindedir diğer yandan ise nazik, şefkatli ve düşünceli olmaya çalışırlar. Düşüncesizliklerinden ve sıkıcı işlerinden kurtulmak için ilişkide rahatlık ve kolaylık ararlar. İlişki kendini keşfetme ve anlama sürecinde ayrı bir rahatlık vermez. İş insanı, ilişkiler yaşamı aracılığıyla, usandırıcı işinin karşılığı olarak rahatlığı ve hazzı aramayı dener. Günlük işi olan hırs, açgözlülük ve acımasızlık onu adım adım savaşa ve çağdaş uygarlığın barbarlıklarına götürür.

Doğru meslek gelenek, hırs ya da açgözlülük tarafından kabul ettirilmemiş olandır. Eğer herkes doğru ilişki kurmakla ciddi olarak ilgilenirse, tek bir kişiyle değil ama herkesle, o zaman insan doğru mesleği bulur. Doğru meslek yenilenmeyle, kalbin değişmesiyle gelir, yalnızca onu bulmak için alınan akılsal kararlarla ortaya çıkmaz.

Eğer bilincimizin tüm farklı düzeylerinde anlayışın açıklığı varsa bütünlük olanaklıdır. Sevgide ve hırsta, hilede ve açıklıkta, şefkatte ve savaşta bütünleşme olamaz. Meslek ve ilişki birbirlerinden ayrı tutulduğu sürece bitmez tükenmez bir çatışma ve sefalet olacaktır. İkilik kalıbı içinde her tür yenilik gerilemedir; yalnızca onun ötesinde yaratıcı barış bulunur.

Bangalor, 8 Ağustos 1948

Soran: Sürekli tetikte olma gereksiniminden sıkça söz ediyorsunuz. İşimi öylesine dayanılmaz ve sıkıcı buluyorum ki, bir iş gününden sonra tetikte olmaktan söz etmek yalnızca yaraya tuz dökmek gibi.

Krishnamurti: Bayım, bu önemli bir soru. Lütfen bunu hep birlikte dikkatlice irdeleyelim ve neleri kapsadığını görelim. Şimdi çoğumuz iş, meslek, tekdüzelik diye adlandırdığımız şeylerden sıkılıyoruz. İşini severek yapan da, zorunlu olduğu için çalışıp işinin onu körelttiğini gören de körelmiştir. İşini seven de, işine direnen de körelmiştir, öyle değil mi? İşini yapmayı seven bir adam ne yapıyordur? Sabahtan akşama işini düşünür, sürekli onunla uğraşır. İşiyle o kadar belirlenmiştir ki ona gerçekte dönüp bakamaz—o eylemin, işin kendisidir. Böyle bir kimseye ne olur? Bir kafeste yaşamaktadır, işiyle yalıtılmış olarak yaşamaktadır. Bu yaratılmışlıkta belki çok akıllı, çok yaratıcı, çok ince ruhlu olabilir, ama yine de yalıtılmıştır. Körelmiştir, çünkü diğer bütün işlere, bütün yaklaşımlara karşı direnmektedir. Bundan dolayı işi yaşamdan kaçış biçimidir—karısından, sosyal yükümlülüklerinden, sayısız isteklerden. Diğer kategorideki adam ise—tıpkı birçoğumuz gibi—hoşlanmadığı ve direnç gösterdiği bir şeyi yapmaya zorlanmaktadır. Fabrikada işçidir, banka memurudur, avukattır ya da herhangi başka bir meslektendir.

Peki bizi körelten nedir? İşin kendisi mi? Yoksa o işe olan direncimiz mi, üzerimizdeki diğer baskılardan kaçınmamız mı? Konuyu izleyebiliyor musunuz? Umarım yeterince açıklık getirebiliyorumdur. İşini seven adamın işi onu öylesine kuşatmıştır, tuzağına düşürmüştür, alışkanlık yaratmıştır ki, bundan dolayı işine olan sevgisi yaşamdan bir kaçıştır. Diğer yandan işine karşı direnç gösteren, başka bir şey yapıyor olmayı dileyen insanda yaptığı işe karşı sayısız çatışık dirençler vardır. Yani bizim sorunumuz şu: İş zihni köreltir mi? Yoksa körelme bir yandan işe olan direnci diğer yandan işe alışmayı ve yaşamın şiddetli etkisinden kaçınmayı beraberinde mi getiriyor? Öyleyse eylemin, işin kendisi mi zihni köreltiyor yoksa kaçınmalardan, çatışkılardan ve karşı koymadan dolayı mı zihin köreliyor? Açıkça zihni körelten iş değil ama ona gösterilen bu direnç. Peki eğer direnç göstermez ve işi olduğu gibi kabul ederseniz ne olur? O zaman iş sizi köreltmez, çünkü zihninizin yalnızca bir bölümü yaptığınız işle ilgilenmektedir, yapmanız gereken budur. Varlığınızın geri kalanı ise, bilinçsiz ve saklı olan kısmı, gerçekten ilgi duyduğunuz düşüncelerle uğraşmaktadır. Dolayısıyla çatışkı yoktur. Bu oldukça karmaşık gelebilir; eğer dikkatle izlerseniz göreceksiniz ki zihin işten dolayı değil ama işe ya da yaşama karşı direnmekten dolayı körelir. Diyelim ki beş altı saat süren bir işte çalışıyorsunuz. Eğer "Ne sıkıcı, ne kadar kötü bir iş, keşke başka bir şey yapıyor olsaydım" derseniz, besbelli zihniniz o işe karşı direnç gösteriyordur. Zihninizin bir bölümü başka bir şey yapıyor olmayı diliyordur. Bu bölünme direnç yüzünden olur, körelme yaratır, çünkü gayretinizi boşuna harcamakta ve başka bir şey yapıyor olmayı istemektesiniz. Eğer karşı koymazsanız ve gerçekten gerekeni yaparsanız, o zaman "Geçimimi sağlamalıyım ve bunu doğru bir biçimde yapacağım," dersiniz. Ama doğru geçim ordu, polislik ya da bir hukukçu olma yoluyla sağlanmaz. Bu kendi içinde olduk-

ça zor bir sorundur.

Geçiminizi sağlamak zorunda olduğunuz bir şeyle uğraşırsanız ve bir de direnç gösterirseniz, kuşkusuz zihin körelir, çünkü bu bir yandan frene basarken gaza basmak gibidir. Zavallı motora ne olur? İşleyişi körelir, değil mi? Araba kullandıysanız frene bastığınızda ne olduğunu bilirsiniz—yalnızca frene basmazsınız aynı zamanda motoru da yıpratırsınız. İşe direnç gösterdiğinizde olan da kesinlikle budur. Oysa yapmak zorunda olduğunuzu kabul edip onu zekice ve olabildiğince tam olarak yapsanız ne olur? Çünkü artık direnç göstermiyorsunuzdur ve bilincinizin diğer katmanlarının ne yaptığınıza bakmaksızın etkinleşir; işinize yalnızca bilinçli zihninizi verirsiniz, bilinçaltı, zihninizin gizli katmanları çok daha yaşamsal, çok daha derin olan diğer şeylerle uğraşır. İşle yüz yüze olmanıza karşın, bilinçaltı yönetimi ele alır ve işlevini yerine getirir.

Öyleyse günlük yaşamınızda ne olduğunu gözlemleyin. Tanrıyı bulmakla, barışı sağlamakla ilgilendiğinizi söyleyebilirsiniz. Bunlar—mutluluğu, gerçekliği bulmak, doğru, güzel ve temiz yaşamak—zihninizin bilinçli bölümünün olduğu kadar bilinçaltı bölümünün de gerçekten ilgilendiği şeylerdir. Ama geçiminizi sağlamak zorundasınız, çünkü soyutlanarak yaşamak diye bir şey yok—varolan şey ilişkidedir. Barışla ilgileniyorsanız ve günlük yaşamınız buna engel oluyorsa işinize direnç gösterirsiniz. O zaman "Düşünmek, medite olmak ve keman çalabilmek için daha çok zamanım olmasını dilerdim" dersiniz. Bunu yaptığınızda, yapmak zorunda olduğunuz işinize direnç gösterdiğinizde, bu direnç zihninizi körelten bir çaba harcamaktır. Ama yapmak zorunda olduğumuz çeşitli şeylerin farkına varırsanız—mektup yazmak, konuşmak, inek gübrelerini temizlemek gibi—ve dolayısıyla direnç göstermezseniz, "Bu işi

yapmak zorundayım" derseniz, işinizi istekle ve sıkılmadan yaparsınız. Direnç olmadığı an iş biter ve zihninizin huzur içinde olduğunu görürsünüz; çünkü bilinçaltı, zihnin gizli katmanları huzurla ilgilenirler, böylece huzurun gelmeye başladığını görürsünüz. Dolayısıyla belki tekdüze olan ve hiç ilginç olmayan eylemle gerçeklik arayışınız arasında bölünme olmaz; zihin direnmediği sürece, direnç nedeniyle körelmediği sürece bu ikisi uyum içindedir. Huzur ve eylem arasında bölünme yaratan dirençtir? Direnç bir fikre dayanır, direnç eylemi doğuramaz. Özgürleştiren yalnızca eylemdir, işe direnç göstermek değil.

Dolayısıyla zihnin direnç, kınama, suçlama ve kaçınma yoluyla köreldiğini anlamak çok önemli. Direnç olmadığında körelme yoktur; suçlama, kınama olmadığında yaşam, devinim vardır. Direnç soyutlamadır, bilinçli ya da bilinçsiz olarak insan zihni direnç göstererek kendini sürekli soyutluyor.

Ojai, 14 Ağustos 1955

Soran: Meşgul bir zihin hakikate ya da Tanrıya ulaşamaz diyorsunuz. Ama işimle uğraşmadan nasıl geçinebilirim? Siz kendiniz yaşamınızı kazanmak adına bu sohbetlerle uğraşmıyor musunuz?

Krishnamurti: Sohbetlerimle uğraşmak mı, Tanrı korusun! Bu benim işim değil. Bu benim geçim kaynağım değil. Eğer uğraşıyor olsaydım, düşüncelerim arasında aralık bulunmazdı ve yeni bir şeyi görmek için özsel olan o sessizlik olmazdı. O zaman da sohbet tam anlamıyla can sıkıntısı yaratırdı. Kendi konuşmalarım yüzünden sıkılmak istemiyorum. Bundan dolayı da bellekten konuşmuyorum. Bu da tamamıyla farklı bir şey. Ama konumuz bu değil, buna bir başka zaman gireriz.

Soruyu soran eğer işiyle meşgul olmazsa yaşamını nasıl kazanacağını merak ediyor. İşinizleyken kendinizle meşgul müsünüz? Lütfen dinleyin. Eğer işinizle meşgul oluyorsanız, o zaman işinizi sevmiyorsunuz demektir. Farkı anlıyor musunuz? Eğer yaptığım şeyi seversem onunla uğraşmam, çünkü işim benden ayrı değildir. Ama bu ülkede eğitim gördük ve ne yazık ki sevmediğimiz işlerde uzmanlık kazanmak tüm dünyada olduğu gibi burada da alışkanlık haline gelmekte. Şu anda söylemek istediğim; yaptığı işi gerçekten seven belki birkaç bilim adamı, teknik uzman ya da

birkaç mühendis vardır. Çoğumuz yaptığımız işi sevmiyoruz ve bu yüzden de geçim kaynağımızla bu kadar meşgul oluyoruz. Bence bu ikisi arasında fark vardır.

Eğer gerçekten konuya girersek; sürekli hırslarım tarafından yönetilirken, işim aracılığıyla bir amaca ulaşmaya çalışırken, bir kimlik, bir başarı elde etmeye çalışırken, yaptığım işi nasıl sevebilirim? Adıyla, büyüklüğüyle, karşılaştırmayla, hırslarını doyurmakla ilgilenen bir sanatçı, diğer herkes gibi yalnızca teknik bir iş yapmaktadır. Bir şeyi gerçekten severseniz, o zaman tüm hırsların ve arzuların, toplumun onayının tamamıyla sonaermesi zorunludur. (Gülüşmeler). Lütfen, beyler, yapmayın. Bunun için eğitilmedik, bunun için öğrenim görmedik, toplumun veya ailenin bize vermiş olduğu ve alışkanlık olmuş yaşam biçimine uygun yaşamak zorundayız. Çünkü benim atalarım doktordu, avukattı, mühendisti; ben de doktor, avukat ya da mühendis olmalıyım. Ve şimdi bir sürü mühendis var, çünkü toplum bunu istedi. Ve biz böylece bu sevgiyi kaybettik—eğer bir zamanlar sahiptiysek, ki bundan da şüpheliyim. Eğer bir şeyi seversen onunla artık uğraşmazsın. Zihin bir şeyi kazanmaya, başkalarından daha başarılı olmayı denemeye göz yummazsa; tüm yarışma, tüm kıyaslar, başarıyı ve gerçekleştirmeyi hedefleyen bütün arzular tamamıyla biter. Yalnızca hırslı bir zihin meşguldür.

Benzer olarak Tanrıyla ve hakikatle meşgul olan bir zihin, asla aradığını bulamaz, çünkü zihnin uğraştığı şey zaten bildiği şeydir. Ölçülemez olanı zaten biliyorsanız, bildiğiniz geçmişin sonucudur, dolayısıyla da ölçülemez değildir. Gerçeklik ölçülemez, bu nedenle onunla uğraşılamaz. Zihin dingindir, bir boşluk vardır, hiçbir devinim yoktur; ancak o zaman bilinmeyen açığa çıkar.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, Birinci Dizi, 88. Bölüm*

İş

Soğuk ve alaycı olmaya eğilimli biriydi, ayrıca hükümette bir bakandı. Bir arkadaşı tarafından getirilmiş ya da belki sürüklenmişti ve orada olmaktan dolayı oldukça şaşkın görünüyordu. Arkadaşı bir konuyla ilgili görüşmek istedi; belli ki onun gelip sorununu dinleyeceğini düşünüyordu. Bakan garip biriydi ve daha üst bir konumdaydı. İri bir adamdı, keskin gözleri vardı ve iyi bir konuşmacıydı. Yaşama varmış, şimdi ise geri dönüyordu. Yolculuk başka bir şeydir, varmak başka bir şey. Yolculuk sürekli varmaktır ve daha öteye yolculuğun olmadığı varış ise ölümdür. Kolayca nasıl da doyuma ulaşıyoruz, hoşnutsuzluğumuz ne çabuk hoşnutluğa dönüşüyor! Hep bir şeylere sığınırız, bütün çatışmalardan uzak bir sığınak ararız ve genelde buluruz. Akıllılar da, tıpkı aptallar gibi, sığınaklarını bulur ve orada tetikte beklerler.

"Yıllarca sorunumu anlamaya çalıştım, ama kaynağına gidemedim. İşimde her zaman düşmanlık yarattım; düşmanlık her nasılsa yardım etmeye çalıştığım bütün insanların arasına sızdı. Birilerine yardım ederken diğerlerinin arasına zıtlık tohumları ektim. Bir elimle verdim diğer elimle de

yaraladım gibi görünüyor. Anımsayabildiğim kadarıyla bu yıllarca böyle sürüp gitti ve şimdi kesin bir karar verip uygulamam gereken bir durum ortaya çıktı. Gerçekten hiç kimseyi incitmek istemiyorum, ama ne yapmam gerektiğine ilişkin hiçbir fikrim yok."

Hangisi daha önemli: İncitmemek mi, düşmanlık yaratmamak mı, yoksa bir şeyler yapmak mı?

"İşimi yaparken başkalarını incitiyorum. İşine hevesle atılan insanlardan biri değilim; eğer bir iş üstlenirsem sonunu getirmek isterim. Her zaman böyle oldum. Verimli olduğumu düşünüyorum ve verimsizlik görmekten nefret ediyorum. Bununla birlikte, eğer birtakım sosyal işler üstlenirsek o işleri bitirmemiz gerekir; verimsiz ve özensiz olan kişi doğal olarak incitir, düşmanca davranır. Diğer insanlara yardım etmek önemli, ama gereksinimi olanlara yardım etmeye çalışırken yoluma çıkan kimi başka insanlara zarar veriyorum. Oysa gerçekte insanları incitmek istemiyorum ve bununla ilgili bir şey yapmam gerektiğini fark etmeye başladım."

Hangisi sizin için önemli: Çalışmak mı, yoksa insanları incitmemek mi?

"Biri oldukça çok sefalet görürse ve işe düzeltmek için işe koyulursa, bu işin yolunda belirli insanları incitir, istemeyerek de olsa."

Bir grup insan kurtarılırken diğerleri yok edilir. Bir ülke sağ kalmak için diğerini harcar. Sözde tinsel insanlar düzeltme çabası içinde birilerini kurtarır diğerlerini yok ederler; kutsama ve aynı zamanda lanet getirirler. Her zaman birilerine nazik başka birilerine zalim görünürüz. Neden? Hangisi si-

zin için önemli: Çalışmak mı, yoksa insanları incitmemek mi?

"Buna karşın insan belirli insanları dikkatsizliği, verimsizliği, bencilliği dolayısıyla incitir, bu kaçınılmaz gibi görünüyor. Konuşmalarınızla insanları incitmiyor musunuz? Zenginlikle ilgili söylediklerinizle yüzünden incinmiş zengin bir adam biliyorum."

Kimseyi incitmek istemiyorum. Eğer belirli bir iş sürecinde insanlar inciniyorsa, bana göre o iş bırakılmalıdır. Düzeltecek, geliştirecek bir işim, projem yok. Benim için ilkin iş değil insanları incitmemek gelir. Eğer zengin adam söylenenlerden incinmişse, benim tarafımdan incitilmemiştir, 'olanın hakikati' tarafından incitilmiştir ve bundan hoşlanmaz, açığa vurulmak istemez. Niyetim başkalarını açığa çıkarmak değil. Eğer biri olanın hakikati tarafından geçici olarak açığa vurulursa ve gördüklerinden dolayı kızarsa suçu başkalarına atar; ama bu yalnızca bir kaçıştır. Bir olguya kızmak çok aptalca. Olgudan kızgınlık yoluyla kaçmak en genel ve düşüncesizce verilen tepkilerden biridir.

Ama siz soruma yanıt vermediniz: Hangisi sizin için önemli: Çalışmak mı, yoksa insanları incitmemek mi?

"İş yapmak gerek, böyle düşünmüyor musunuz?" diye araya girdi bakan.

Neden öyle olsun? Eğer yarar sağlarken başkalarını incitiyorsanız ya da yok ediyorsanız, bunun ne değeri var? Kendi belirli ülkenizi kurtarabilirsiniz, ama başkasını sömürürsünüz ya da sakatlarsınız. Neden ülkenizle, partinizle, ideolojinizle bu kadar ilgilisiniz? Neden işinizle bu kadar özdeşleştiniz? Neden iş bu kadar önemli?

"Çalışmak, etkin olmak zorundayız, yoksa ölü gibi oluruz. Evimiz yanarken temel konularla ilgilenemeyiz."

Yalnızca etkin olanlar için temeller asla sorun değildir; onlar yalnızca yüzeysel yararlar ve derin zararlar veren etkinlikle ilgilidirler. Ama ben şunu sormak istiyorum; neden bu tür işler sizin için çok önemli? Neden ona bu kadar bağlandınız?

"Oh, bilmiyorum, ama beni çok mutlu ediyor."

Yani gerçekte işin kendisiyle değil işten ne elde ettiğinizle ilgileniyorsunuz. İşinizden para kazanmayabilirsiniz, ama mutluluk elde edebilirsiniz. Başkası da partisini ya da ülkesini kurtarıp güç, konum ve saygınlık kazanabilir, siz de işinizden haz alırsınız; başkası da kurtarıcısına, gurusuna, efendisine kutsal olduğunu söyleyerek, hizmet ederek büyük mutluluk bulur, siz de fedakarlık yapılan işlerle mutlu olursunuz. Gerçekte sizin için ülke, iş ya da kurtarıcı önemli değil, ondan ne elde ettiğiniz önemli. Bütün önem taşıyan şey kendi mutluluğunuz; işiniz size istediğinizi veriyor. Yardım ettiğinizi sandığınız insanlarla gerçekten ilgilenmiyorsunuz; onlar yalnızca sizin mutluluğunuz için bir araç. Kuşkusuz yolunuza çıkan verimsiz insanlar iş nedeniyle incitilir ve bu iş sizin mutluluğunuz olur. Bu acımasız bir olgu, ama biz bunu zekice, hizmet, ülke, barış, Tanrı gibi şatafatlı sözcüklerle örtüyoruz.

Dolayısıyla, izninizle biri size işin verimine engel olan insanların incinmesiyle gerçekten ilgilenmediğinizi ve bunun size mutluluk verdiğini gösteriyor. Belirli bir işte mutlu olabilirsiniz, bu iş her ne ise o sizsiniz. Mutlu olmakla ilgilenirsiniz ve iş size araçlar sunar; bu nedenle iş çok önem kazanır, sonra size mutluluk veren şey uğruna kuşkusuz

hükmeden, zalim ve çok verimli biri olursunuz. Bu nedenle insanların incinmesini önemsemezsiniz, düşmanlığa neden olursunuz.

"Hiç bu biçimde bakmamıştım, bu tam olarak doğru. Ama bu konuda ne yapmam gerekir?"

Yıllar boyunca böyle basit bir olguyu neden görmediğinizi bulmak önemli değil mi?

İlk ve Son Özgürlük'*ten*, *3. Bölüm*

Birey ve Toplum

Bir sorunu anlamak isteyen bir zihin sorunu yalnızca tam olarak ve bütün olarak değil, hızlı bir biçimde de izleyebilmelidir, çünkü sorun hiçbir zaman durağan değildir. Sorun daima yenidir, ister açlık ister psişik bir sorun, isterse herhangi başka bir sorun olsun. Krizler her zaman yenidir; bu nedenle onu anlamak için zihin her zaman yeni ve açık olmalıdır, onu izlerken hızlı olmalıdır. Çoğumuzun içsel devrimin ivediliğinin farkında olduğunu düşünüyorum, ancak bu köklü, dışsal, toplumsal bir dönüşüm gerçekleştirebilir. Bu, niyeti ciddi olan bütün insanların sorunudur. Temel, köklü bir dönüşümü nasıl yapacağımız bizim sorunumuz; ve bu dışsal dönüşüm içsel devrim olmadan gerçekleşmez. Toplum sürekli durağan olduğu için bu içsel devrim olmadan girişilen her türlü eylem, yenilik eşit ölçüde durağan olacaktır; dolayısıyla bu sürekli içsel devrim olmaksızın hiç umut yoktur, çünkü o olmadan dışsal eylemler yinelenirler ve alışıldık olurlar. Sizle başkalarının arasındaki, sizle benim aramdaki ilişki edimi toplumdur; ve bu toplum durağanlaşır, yaşam verme niteliği yoktur, bu olmadığı sürece hiç bitmeyen, yaratıcı ve psişik bir devrim olmaz. Bu sürekli içsel devrim olmadığı için toplum her zaman durağandır, donmuştur ve bu nedenle parçalanması zorunludur. Kendi-

nizle, içinizdeki ve çevrenizdeki sefaletle, karmaşayla aranızdaki ilişki nedir? Kuşkusuz bu karmaşa ve sefalet kendiliğinden oluşmadı. Onları siz ve ben yarattık, kapitalist, komünist ya da faşist toplumlar değil; siz ve ben birbirimizle olan ilişkimizde yarattık. İçinizde neyseniz dış dünyaya onu yansıtırsınız; günlük varoluşunuzda neyseniz, ne düşünüyorsanız, ne hissediyorsanız dışarıya onu yansıtırsınız, bu da dünyayı oluşturur. Eğer işte sefil, karmaşık, kaotik bir durumdaysak bu yansımayla dünya oluşur, toplum oluşur; sizle benim aramdaki, benimle başkaları arasındaki ilişki toplumdur—toplum ilişkilerimizin ürünüdür—ve eğer ilişkimiz karmaşık, ben merkezli, dar, sınırlı, ulusçu ise bunu yansıtınz ve dünyaya kaos getiririz.

Siz neyseniz dünya odur. Dolayısıyla sorununuz dünyanın sorunudur. Kuşkusuz çok yalın ve temel bir olgu bu, değil mi? Bir kişiyle ya da birçok kişiyle olan ilişkimizde bu böyledir, nedense bunu her zaman göz ardı ediyoruz. Yaşam biçimimizle toplumu, karmaşayı ya da düzeni sizin ve benim yarattığımı unutuyor, bir yönteme bağlı olarak, bir yöntem yoluyla, değerlerle ve fikirlerle devrim aracılığıyla değişim yapmayı istiyoruz. Dolayısıyla yakından başlamalıyız; eş deyişle fikirler ve inançlarla olan ilişkimizle, geçim sağlama yolumuzla ilişkili kendi günlük varoluşumuzla, günlük düşüncelerimizle ve duygularımızla ilgilenmeliyiz. Bu bizim günlük varoluşumuz, değil mi? Geçimimizi sağlamakla, iş bulmakla, para kazanmakla ilgileniriz; ailemizle, komşumuzla olan ilişkimizle ilgileniriz ve bir de fikirlerle, inançlarla ilgileniriz.

İşinize yakından bakarsanız, temelde kıskançlığa dayandığını görürsünüz, işiniz yalnızca geçim sağlama aracı değildir. Toplum öyle yapılanmıştır ki, bitmeyen bir çatışma sürecinde, oluş sürecindedir; açgözlülüğe, kıskançlığa—üstü-

nüze duyduğunuz kıskançlığa—dayanır: Sekreter yönetici olmak ister, bu onun yalnızca geçim sağlamayla, işini geçim aracı olarak görmeyle değil, aynı zamanda konum ve saygınlık elde etmeyle de ilgilendiğini gösterir. Bu tutum doğal olarak, toplumda, ilişkide hasara yol açar, ama eğer siz ve ben yalnızca geçimle ilgilenirsek, kıskançlığa dayanmayan doğru bir biçimde para kazanmanın yolunu buluruz. Kıskançlık ilişkiye en çok zarar veren etkenlerden biridir, çünkü kıskançlık güç ve konum için arzuyu gerekli kılar, bu insanı eninde sonunda siyasete götürür; her ikisi de yakından ilişkilidir. Sekreter bir yönetici olmaya çalıştığı zaman siyasi güç yaratımında bir etken oluşur, bu da savaş üretir; dolayısıyla savaştan doğrudan sorumludur.

•

Toplum neden parçalanıyor, neden çöküyor; kuşkusuz öyle, değil mi? Temel nedenlerden biri bireyin—sizin—yaratıcılığınızın durmasıdır. Ne demek istediğimi açıklayacağım. Siz ve ben içsel ve dışsal düzeyde öykünürüz, kopyalarız. Dışsal olarak bir teknik öğrendiğimizde, birbirimizle sözel düzeyde iletişime geçtiğimizde, doğal olarak öykünme ve kopyalama zorunludur. Sözcükleri kopyalarım. Mühendis olmak için ilk önce teknik öğrenmek gerekir; sonra bir köprü inşa etmek için o tekniği kullanırım. Dış teknikte bir miktar öykünme ve kopyalama olmalıdır, ama içsel olduğunda, psişik öykünme olduğunda kuşkusuz yaratıcı olmaya son veririz. Eğitimimiz, sosyal yapımız, sözde dinsel yaşamımız hep öykünmeye dayalıdır; başka bir deyişle toplumsal ya da dinsel belirli bir formüle uyarım. Gerçek bir birey olmaya psişik olarak son verirsem, yalnızca belirli koşullarda yanıt veren, aynı hareketi yineleyen bir makineye dönüşürüm, ister Hindu, Hıristiyan, Budist, Alman, isterse İngiliz olayım. Yanıtlarımız, ister Doğu ister Batı, ister din-

sel ister materyalist olsun o toplumun kalıbına göre koşullanır. Dolayısıyla toplumun parçalanmasının temel nedenlerinden biri de öykünmedir ve parçalayıcı etkenlerden biri de özde öykünmeci olan liderdir.

Parçalanan toplumun doğasını anlamak için sizin ve benim, bireyin yaratıcı olup olamadığını araştırmak önemli değil mi? Öykünme olduğunda parçalanmanın, yetke olduğunda kopyalamanın zorunlu olduğunu görebiliyoruz. Bütün mantığımız ve psişik yapımız yetke üzerine kurulu olduğuna göre yaratıcı olmak için yetkeden özgür olmak gerekir. Yaratıcı olunan anlarda—bunlar yaşamsal ilginin olduğu mutlu anlardır—hiç yinelemenin, kopyalama duygusunun olmadığına dikkat etmediniz mi? Böyle anlar her zaman yeni, taze, yaratıcı ve mutludur. Dolayısıyla bir toplumun parçalanmasının temel nedenlerinden birinin kopyalama olduğunu görüyoruz, ki bu yetkeye tapınma anlamına gelir.

Bombay, 24 Şubat 1957

Soran: Ben öğrenciyim. Sizi duymadan önce çalışmalarım ve kariyer yapmak konusunda oldukça hevesliydim. Ama şimdi hepsi boş görünüyor, çalışmalarıma ve kariyer edinmeye ilgimi tamamıyla yitirdim. Söylediklerinizi çok çekici ama elde etmek olanaksız. Bütün bunlar kafamı karıştırdı. Ne yapmam gerek?

Krishnamurti: Kafanızı ben mi karıştırdım? Yaptıklarınızın boş şeyler olduğunu ben mi size gösterdim? Eğer karmaşa içinde olmanızın nedeni bensem, o zaman karmaşa içinde değilsiniz demektir, çünkü ben olmadığımda karmaşaya ya da zihin açıklığınıza geri dönersiniz. Eğer soruyu soran kişi ciddiyse, o zaman burada kendi etkinliklerinin farkına vardıran konuşmaları dinleyince gerçekten ne olur? Şimdi o gelecek için bir kariyer oluşturmak amacıyla yaptığı çalışmaların ne kadar boş olduğunu, hiç önem taşımadığını görüyor. Dolayısıyla "Ne yapmam gerek?" diye soruyor. Kafası karışmış, benden dolayı değil, ama burada dinleyerek dünyanın durumunun, kendi koşullarının ve dünyayla olan ilişkisinin farkına vardığı için. Boş şeylerin, gelecek için bir kariyer oluşturma amacındaki bütün bu işlerin yararsızlığının farkına vardı. O farkına vardı, ben farkında olmasını sağlamadım.

Anlamanız gereken ilk şeyin şu olduğunu düşünüyorum:

Bu keşfi kendi etkinliklerinizi dinleyerek, izleyerek, gözlemleyerek kendiniz yaptınız; bu nedenle bu keşif sizin, benim değil. Eğer benim olsaydı gittiğimde onu yanımda götürürdüm. Ama bu başkası tarafından alınıp götürülecek bir şey değil, çünkü o sizin tarafınızdan fark edildi. Kendinizi hareket ederken izlediniz, kendi yaşamınızı gözlemlediniz ve gelecek için kariyer yapmanın işe yaramaz bir şey olduğunu şimdi görüyorsunuz. Dolayısıyla kafanız karıştı, "Ne yapmam gerek?" diyorsunuz.

Gerçekten ne yapmanız gerek? Çalışmalarınıza devam etmeniz gerekiyor, değil mi? Bu çok açık, bir mesleğinizin olması ve doğru bir geçim aracı gerek. Anlıyor musunuz? Lütfen dinleyin. Doğru araçla geçiminizi sağlamak zorundasınız. Hukuk doğru bir geçim sağlama aracı değildir, toplumun olduğu gibi devam etmesini sağlar, bu toplum da şehvet, açgözlülük, kıskançlık ve sömürü üzerine kuruludur, bu nedenle kendi içinde kargaşa vardır. Dolayısıyla hukuk dinsel konularda ciddi olan bir insan için uygun bir meslek değildir; polislik ya da askerlik mesleği de öyle. Askerlik kuşkusuz öldürme amaçlı bir meslektir; savunma ve saldırma arasında hiçbir fark yoktur. Asker öldürmeye hazırdır ve generalin işlevi savaşa hazırlanmaktır.

Dolayısıyla bu üçü doğru meslekler değilse o zaman ne yapmanız gerek? Üzerinde düşünmelisiniz, değil mi? Babanıza, büyükannenize, bazı profesörlere ya da size ne yapmanız gerektiğini söyleyen herhangi birine bel bağlamadan kendiniz gerçekten ne yapmak istediğinizi keşfetmelisiniz. Gerçekten ne yapmak istediğinizi keşfetmek ne anlama gelir? Sevdiğiniz şeyi yapmak anlamına gelir, değil mi? Yaptığınız şeyi sevdiğinizde hırslı, açgözlü değilsinizdir, şöhret aramazsınız, yaptığınız şeyin sevgisi kendi içinde tamamıyla yeterlidir. Bu sevgide sürtüşme yoktur, çünkü artık

doyum peşinde koşmuyorsunuzdur.

Gördüğünüz gibi bütün bunlar çok düşünmek, sorgulamak meditasyon gerektirir, ne yazık ki dünyanın baskısı çok güçlü—dünya anne babanız, büyükanneniz, büyükbabanız, çevrenizdeki toplumdur. Hepsi başarılı bir insan olmanızı isterler, kurulmuş kalıplara uymanızı isterler, dolayısıyla sizi uyum sağlayacağınız bir biçimde eğitirler. Ama toplumun bütün yapısı açgözlülüğe, kıskançlığa, kendini kanıtlamanın zalimliğine, her birimizin etkinliklerindeki saldırganlık üzerine kuruludur; eğer kendiniz böyle bir toplumun içten içe çürümeye mahkum olduğunu görürseniz, kuramsal olarak değil de edimsel olarak görürseniz, o zaman sevdiğiniz şeyi yapma yoluyla kendi eylem tarzınızı bulursunuz. Şu anki toplumda bu bir çatışmaya neden olabilir—neden olmasın? Dindar bir insan, ya da hakikati arayan bir insan, temelde saygınlık, açgözlülük ve güç arama hırsına dayalı bir topluma karşı başkaldırır. Toplumla çatışmaz, ama toplum onunla çatışma içindedir. Toplum onu asla kabul etmez. Toplum ancak onu bir aziz yapar ve ona tapar—böylece onu yok eder.

Dolayısıyla şimdi bunları dinleyen öğrenci karmaşa içinde. Ama eğer bu karmaşadan kaçmazsa—koşarak bir sinemaya, bir tapınağa kaçmazsa, kitap okuyarak, bir guruya yönelerek kaçmazsa—kendi çatışmasının nasıl ortaya çıktığını anlarsa, bu çatışmanın, sorgulama sürecinin toplumun kalıplarına uyum sağlamak olmadığıyla yüzleşirse, o zaman gerçekten dindar bir insan olur. Böyle dindar insanların olması gerekir, çünkü yeni bir dünya kuracak olanlar onlardır.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, İkinci Dizi, 31. Bölüm*

Öğretmenin Gerçek İşlevi Nedir?

Yağmurların ardından yeşerip canlanan küçük vadiye banyan ve demirhindi ağaçları hâkimdi. Açıklıkta güneş çok güçlü ve yakıcıydı, ama gölgede hoş bir serinlik vardı. Gölgeler koyulmuştu ve yaşlı ağaçlar mavi gökyüzüne yükseliyordu. Vadide şaşırtıcı ölçüde çok kuş vardı, pek çok farklı tür kuş; bu ağaçlara kaşla göz arasında konup uzaklaşıyorlardı. Büyük olasılıkla artık aylar boyunca yağmur yağmayacaktı, ama şimdi kırlar yemyeşil ve huzurluydu, pınarlar dolmuştu, toprak umut taşıyordu. Yozlaşmış şehirler tepelerin çok uzağındaydı, ama yakınlardaki köyler pisti ve insanlar açlık çekiyorlardı. Hükümet yalnızca sözler veriyordu, köylüler de bunu pek umursamıyordu. Hepsinde güzellik ve hoşluk vardı, ama gözleri ne bunu ne de kendi iç zenginliklerini görebiliyordu. Bunca güzelliğin ortasında insanlar körelmiş ve boştu.

Az para kazanan ve ailesi geniş bir adamdı, ama eğitimle ilgileniyordu. Dediğine göre iki yakasını bir araya zor getiriyordu, ama bir şekilde bunu başarıyordu, yoksulluk rahatsız edici bir etken değildi. Yiyecekleri çok bol olmasa da, karınları doyuyordu, çocukları da çalıştığı okulda parasız okuyorlardı; başlarının çaresine bakıyorlardı. Kendi konu-

sunda yetkindi, başka konularda da ders veriyordu; biraz zeki olan her öğretmenin yapabileceği bir şeydi bu. Eğitime olan derin ilgisini bir kez daha vurguladı.

"Öğretmenin işlevi nedir?" diye sordu.

Öğretmen yalnızca haber veren, bilgi aktaran biri midir?

"En azından öyle olmalı. Her toplumda kız ve erkek çocuklar yetkinlikleri ölçüsünde geçimlerini kazanmaya hazırlanmalılar. Bilgi vermek öğretmenin işlevlerinden biridir, böylece çocuk zamanı geldiğinde bir iş sahibi olur, ayrıca belki daha iyi bir toplumsal yapı oluşturmaya katkıda bulunur. Öğrenci yaşamla yüzleşmeye hazırlanmalıdır."

Evet beyefendi, ama öğretmenin işlevini bulmaya çalışmıyor muyuz? Öğretmen yalnızca öğrenciyi başarılı bir iş yaşamına mı hazırlamalı? Daha büyük ve kapsamlı bir önemi yok mu?

"Elbette var. Tek bir şey: bir örnek olabilir. Yaşamıyla, davranışlarıyla, tutumuyla ve bakışıyla öğrenciyi etkileyip esinlendirebilir."

Öğretmenin işlevi öğrenciye örnek olmak mıdır? Yeterince örnek, kahraman, önder yok mu, o uzun listeye bir yenisini eklemek gerekir mi? Örnek olmak eğitimin bir yolu mudur? Eğitimin işlevi öğrenciyi özgür ve yaratıcı kılmak değil midir? İçsel ya da dışsal olarak öykünmede, uyum sağlamada özgürlük var mıdır? Öğrenci bir örneği izlemeye yüreklendirildiğinde, derin ve gizli bir korku beslenmiş olmaz mı? Öğretmen bir örneğe dönüşürse, tam da bu örnek öğrencinin yaşamını çarpıtıp bir kalıba sokmaz mı? O zaman olanla olması gereken arasındaki sonsuz çatışmayı güçlen-

dirmiş olmaz mısınız? Öğrencinin kendisinin ne olduğunu anlamasını sağlamak öğretmenin işi değil midir?

"Ama öğretmen öğrenciyi daha iyi ve daha soylu bir yaşama yönlendirmelidir."

Yönlendirmek için bilmeniz gerekir; peki biliyor musunuz? Ne biliyorsunuz? Yalnızca önyargılarınızın, bir Hindu, bir Hıristiyan ya da bir Komünist olarak koşullanmışlığınızın perdesi aracılığıyla öğrendiklerinizi biliyorsunuz; bu tür bir yönelimse insanı yalnızca daha büyük bir sefilliğe ve kan dökmeye götürür, tıpkı şu anda dünyada görmekte olduğumuz gibi. Öğretmenin görevi öğrencinin kendisini bütün bu koşullanmalardan zekice kurtarmasına yardımcı olmak değil midir, öyle ki öğrenci yaşamla derinden ve bütünsel olarak, korkusuzca, saldırganlığa yol açan bir hoşnutsuzluk duymaksızın yüzleşebilsin? Hoşnutsuzluk zekanın bir parçasıdır, ama hoşnutsuzluğun kolayca yatıştırılmasının zekayla ilgisi yoktur. Açgözlülükten kaynaklanan hoşnutsuzluk çabucak yatıştırılır, çünkü bildik açgözlü davranış kalıplarını izler. Kılavuzların, örneklerin ve liderlerin hoşnut edici yanılsamalarını ortadan kaldırmak öğretmenin işlevi değil midir?

"Öğretmen en azından öğrenciyi daha büyük şeyler için esinlendirebilir."

Soruna yine yanlış yerden yaklaşmıyor musunuz, bayım? Bir öğretmen olarak öğrenciye düşünce ve duygu aşılarsanız, onu psişik açıdan size bağımlı kılmış olmaz mısınız? Onun esin kaynağı gibi davrandığınızda, o sizi bir lider ya da ideal biri gibi gördüğünde, kuşkusuz size bağımlı demektir. Peki bağımlılık korku yaratmaz mı? Ve korku zekaya köstek olmaz mı?

"Ama eğer öğretmen bir esin kaynağı, örnek ya da kılavuz olmazsa, tanrı aşkına gerçek işlevi nedir o zaman?"

Bütün bunlar değilseniz, nesiniz? Öğrencinizle ilişkiniz nedir? Öğrencinizle daha önce hiç ilişkiniz oldu mu? Onunla ilişkiniz onun için neyin iyi olduğu, onun şu ya da bu olması gerektiği düşüncesine dayanıyordu. Siz öğretmendiniz, o da öğrenci; onu kendi koşullanmalarınıza göre etkilediniz, dolayısıyla bilinçli ya da bilinçsiz olarak onu kendi imgenizde biçimlendirdiniz. Ama onu etkilemeyi bırakırsanız, o kendi içinde önem kazanır; bu da sizin onu anlamanız, ondan sizi ya da sizin saçma ideallerinizi anlamasını beklememeniz gerektiği anlamına gelir. Öyleyse ne olması gerektiğiyle değil, olanla ilgilenmelisiniz.

Elbette öğretmen her öğrenciye bir başkasıyla karşılaştırılmaması gereken bir birey olarak davranırsa, dizgeyle ya da yöntemle kafasını yormaz. Tek ilgilendiği şey, onu içerden ve dışardan koşullandıran etkileri anlaması için öğrenciye yardım etmektir, böylece öğrenci karmaşık yaşam süreciyle korkusuzca ve zekice yüzleşebilir ve var olan karmaşaya daha çok sorun eklemez.

"Öğretmenden başarabileceğinin ötesinde bir görev istemiş olmuyor musunuz?"

Bunu yapamayacaksanız niye öğretmen olasınız ki? Öğretmenlik sizin için yalnızca bir meslek, herhangi bir işse, sorunuzun bir anlamı olabilir. Şundan eminim ki gerçek bir eğitmen için hiçbir şey olanaksız değildir.

Varanasi, 12 Ocak 1962

Soran: Yoğun bir günün sonunda insanın zihni yorgun düşüyor. Ne yapmak gerek?

Krishnamurti: Soru şu: Birçok işle geçirilen yoğun bir günün sonunda insana işlerinden dolayı çok az zaman kalır; zihin bitkin bir durumdadır; ne yapmak gerekir?

Bildiğiniz gibi tüm toplumsal yapımız bozuk; eğitimimiz saçma; bizim eğitim dediğimiz yalnızca yinelemek, belleğe almak, biriktirmek. Bütün gün boyunca bir bilim adamı, bir uzman, şu ya da bu olarak savaşım veren bir zihin, on üç saat boyunca bir şeylerle meşgul olan bir zihin—böyle bir zihnin nasıl verimli bir boş zamanı olabilir? Olamaz. Kırk elli yılınızı bir bilim adamı, bürokrat, doktor ya da başka bir şey olarak geçirdikten sonra—bu işler gerekli değil demiyorum—koşullanmamış, yeteneksiz bir zihin için nasıl bir on yılınız olabilir? Dolayısıyla soru şu: Bir yandan ofise giderek, bir mühendis, gübreler konusunda bir uzman, iyi bir eğitimci olmak ve aynı zamanda bütün gün, her dakika zihni şaşırtıcı ölçüde keskin, duyarlı ve canlı tutabilmek olanaklı mı? Gerçekten önemli olan nokta bu, yoksa gün sonunda nasıl dingin olunacağı değil. Mühendissiniz, kendinizi bir uzmanlık alanında çalışmaya adamışsınız—bu konuda bir şey yapamazsınız, toplum bunları ister ve siz işe gitmek zorundasınız. Toplum denen o kocaman çarka ka-

pılmadan çalışmak olanaklı mı? Sizin yerinize yanıtlayamam. Kuramsal olarak değil gerçekten olanaklı olduğunu söylerim. Ancak merkez olmadığı zaman olanaklıdır; bu konuda konuşmamın nedeni budur. Elli yıl burun boğaz uzmanı olarak çalışmış bir doktoru düşünün. Onun cenneti nedir? Kuşkusuz burun ve boğazdır. Ama iyi, birinci sınıf bir doktor olmak ve yine de yaşamak, işlevsel olmak, izlemek, her şeyin, düşüncenin bütün süreçlerinin farkında olmak olanaklı mı? Kuşkusuz olanaklı, ama bu olağanüstü bir enerji gerektirir. Ve bu enerji çatışmayla, çabayla harcanır. Bu enerji kibirli, açgözlü, kıskanç olduğunuzda boşa harcanır.

Enerjiyi, bir şeyler yapmak gerektiği, Tanrıyı aramak için olağanüstü bir enerjinizin olması, bu nedenle bekar kalmanız gerektiği gibi sözde dinsel bir fikir bağlamında düşünürüz—bütün bu hileleri, dindar insanların kendi üzerlerine oynadıklan oyunları biliyorsunuz; sonunda aç, boş ve körelmiş bir duruma gelirler. Tanrı insanların körelmesini istemez—duyarsız insanlar istemez. Tanrıya yalnızca tam bir yaşamsallıkla, her parçanızla yaşayarak, canlı olarak gidebilirsiniz; alışkanlıklara kapılmadan, düşüncelerin, fikirlerin, eylemlerin alışkanlıklarına kapılmadan yaşamanın zorluğunu görüyorsunuz. Zihninizi duruma uydurursanız bu çirkin dünyada yaşayabileceğinizi anlarsınız—çirkin sözcüğünü sözlük anlamıyla, arkasında hiçbir duygusal içerik olmadan kullanıyorum—ve ona göre çalışır hareket edersiniz, aynı zamanda beyni tetikte tutarsınız, tıpkı kendini her zaman arındıran bir nehir gibi.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, İkinci Dizi, 17. Bölüm*

Sizi Körelten Ne?

Oldukça az para kazandığı bir işi vardı; karısıyla birlikte gelmişti, sorunlarını konuşmak için gelmişlerdi. Her ikisi de gençti, buna karşın birkaç yıllık evliydiler, çocukları yoktu ve bu onlar için bir sorun değildi. Maaşı bu zor günlerde yaşamlarını sürdürebilmek için çok azdı, ama çocukları olmadığından kendilerine yetiyordu. Gelecekte ne olacağını kimse bilmiyordu, buna karşın durum şu anda olduğunudan çok daha kötü olabilirdi. Adam konuşmaya isteksizdi, ama karısı konuşması gerektiğini söylüyordu. Adam neredeyse zorla gelmiş gibiydi, isteksizce gelmişti; ama oradaydı ve kadın bundan hoşnuttu. Kolay konuşamadığını, karısı dışında bir başkasıyla hiçbir zaman kendisi hakkında konuşmadığını söyledi. Birkaç arkadaşı vardı, ama bunlara bile kalbini açmıyordu, dolayısıyla onlar da adamı anlayamıyorlardı. Yavaş yavaş açılarak konuşuyordu ve eşi endişeyle dinliyordu. İşinin sorun olmadığını, aslında ilginç bir işi olduğunu ve ekmek parasını kazandığını açıkladı. Yalın, gösterişsiz insanlardı, her ikisi de üniversite eğitimi almıştı.

Sonunda kadın sorunlarını açıklamaya başladı. Eşinin birkaç yıldır yaşama karşı tüm ilgisini yitirmiş gibi göründüğünü söyledi. Ofiste işlerini yapıyordu, hepsi o kadar. Sabah

işe gidiyor akşam da eve geliyordu ve işvereni de şikayetçi değildi.

"İşim tekdüze bir içeriğe sahip ve çok fazla dikkat gerektirmiyor. Yaptığım şeye ilgim de var ama nedense zor geliyor. Sorun ofiste ya da çalıştığım insanlarda değil, bende. Eşimin söylediği gibi yaşama olan ilgimi yitirdim, bana ne olduğunu bilmiyorum."

"Her zaman istekli, duyarlı ve çok sevecendi, ama geçen yıl süresince daha da köreldi ve her şeye kayıtsızlaştı. Bana karşı her zaman sevecendi, ama artık yaşam ikimiz için de üzücü. Yanında olup olmamama hiç aldırmıyor ve aynı evde yaşamamız da artık mutsuzluk getiriyor. Kaba ya da o tür biri değil, ama çok basitçe duygusuz ve tamamıyla ilgisiz biri oldu."

Çocuğunuz olmadığı için mi?

"Hayır, değil" dedi adam. "Fiziksel ilişkimiz az çok düzgün. Hiçbir evlilik mükemmel değildir, bizim de inişlerimiz ve çıkışlarımız oluyor, ama bu körelmenin cinsel uyumsuzluk sonucu olduğunu düşünmüyorum. Şu son zamanlarda benim körelmem yüzünden cinsel bir yaşamımız olmamasına karşın, bunun çocuğumuz olmadığı için ortaya çıktığını düşünmüyorum."

Neden böyle söylüyorsunuz?

"Bu körelme olmadan önce karım ve ben çocuğumuzun olamayacağını anlamıştık. Karım sürekli ağlamasına karşın bu konu hiç canımı sıkmadı. O çocuk istiyor ama anlaşılan birimiz üretim konusunda yetkin değiliz. Çocuk sahibi olabilmesi için çeşitli şeyler önerdim, ama hiçbirini denemiyor.

Ya benden çocuğu olsun ya da hiç olmasın istiyor, ama bu konuda derinden üzüntülü. Sonuçta meyvesiz ağaç yalnızca dekor içindir. Bunun üzerine konuşarak uykusuz geceler geçirdik. İnsanın yaşamda her şeyi olamayacağını ve bu körelmenin çocuğumuz olmamasından kaynaklanmadığını anladım, en azından ben öyle olmadığından oldukça eminim."

Karınızın üzüntüsünden, düş kırıklığına uğramasından dolayı mı?

"Gördüğünüz gibi kocam ve ben bu konu üzerinde çok durduk. Çocuğumuz olmadığı için çok üzgünüm ve Tanrı'ya bir gün olabilmesi için dua ediyorum. Kocam kuşkusuz benim mutlu olmamı istiyor, onun körelmesi benim üzüntümden değil. Eğer bir çocuğumuz olsaydı ben çok mutlu olurdum, ama onun için yalnızca bir oyalanma olurdu, çoğu erkek için böyle olduğunu sanıyorum. Bu körelme onu son iki yılda sanki içsel bir hastalık gibi sardı. Her şeyi anlatırdı bana, kuşlarla ilgili, ofisteki işleriyle ilgili, tutkularıyla ilgili, bana duyduğu saygı sevgisiyle ilgili hep konuşurdu; kalbini bana açardı. Ama şimdi kalbi kapalı ve zihni de çok uzaklarda bir yerlerde. Onunla konuştum, ama işe yaramadı."

İşe yarayıp yaramadığını görmek için birbirinizden belirli bir süre ayrıldınız mı?

"Evet. Altı aylığına ailemin yanına gittim, birbirimize yazdık; ama bu ayrılık hiçbir işe yaramadı. Hatta belki daha da kötüleşmesine neden oldu. Kendi yemeğini pişirdi, dışarı çok az çıktı, arkadaşlarından uzak durdu ve kendi içine daha çok çekildi. Hiçbir durumda toplumsal olamadı. Bu ayrılıktan sonra bile bir kıvılcım göstermedi."

Bu körelmenin gerçekleştirilmemiş içsel bir özlemi örttüğünü, ondan bir kaçış ve ona karşı bir tavır olduğunu mu düşünüyorsunuz?

"Korkarım ne demek istediğinizi anlamadım."

Gerçekleşmesine gereksinim duyduğunuz çok güçlü bir özleminiz olabilir, bu özlem serbest kalamadığı için belki körelme yoluyla onun acısından kaçıyorsunuzdur.

"Böyle bir şeyi hiç düşünmemiştim, daha önce böyle bir şey olmadı. Nasıl bulabilirim?"

Daha önce neden olmadı? Hiç kendinize neden köreldiğinizi sordunuz mu? Bilmek ister misiniz?

"Çok tuhaf ama bu aptalca körelmenin nedenini kendime hiç sormadım. Bu soruyu kendime hiç yöneltmedim."

Peki şimdi bu soruyu kendinize soruyorsunuz, yanıtınız ne?

"Bir yanıtım olduğunu sanmıyorum. Ama nasıl bu kadar köreldiğimi bulduğum için gerçekten şok oldum. Kesinlikle böyle değildim. Kendi halimden dehşete kapıldım."

Yine de insanın gerçekte hangi halde olduğunu bilmesi iyi. En azından bu bir başlangıç. Daha önce bu körelmenin, uyuşukluğun nedenini kendinize sormamışsınız; şimdi onayladınız ve üzerinizde taşıyorsunuz, değil mi? Sizi neyin böyle yaptığını keşfetmek istiyor musunuz, yoksa kendinizi şu anki halinize mi kaptırdınız?

"Korkarım halini savaşmadan, karşı koymadan yalnızca kabul etti."

Bu halin üstesinden gelmek istiyorsunuz, değil mi? Eşiniz olmadan konuşmak ister misiniz?

"Ah, hayır. Onun önünde söyleyemeyeceğim hiçbir şey yok. Bu hali ortaya çıkaran şeyin cinselliğin hiç olmamasından ya da aşırı cinsel ilişkiden olmadığını biliyorum, başka bir kadın da yok. Başka bir kadına gidemem. Çocuğumuzun olmaması da değil."

Resim yapar mısınız ya da yazı yazar mısınız?

"Her zaman yazmak istedim, ama hiç resim yapmak istemedim. Yürürken bazı fikirlerim oluyordu, ama şimdi hepsi gitti."

Bazı şeyleri kağıda dökmeyi neden denemiyorsunuz? Ne kadar aptalca yazılar olduğu hiç önemli değil, başka birine göstermeniz de gerekmez. Neden bir şeyler yazmayı denemiyorsunuz? Şimdi geri dönelim. Bu körelmeyi neyin ortaya çıkardığını bulmak istiyor musunuz, yoksa böyle kalmayı mı istiyorsunuz?

"Kendi başıma uzak bir yerlere gitmek istiyorum, her şeyi terk etmek ve biraz mutlu olmak istiyorum."

Yapmak istediğiniz bu mu? O zaman neden yapmıyorsunuz? Eşiniz yüzünden mi duraksıyorsunuz?

"Eşime bu biçimde hiçbir yararım yok; tek engel benim."

Yaşamdan çekilerek, kendinizi soyutlayarak mutluluğu bulacağınızı mı düşünüyorsunuz? Kendinizi yeterince soyutlamadınız mı? Bulmak için terk etmek terk etmek değildir; terk etmek yalnızca kurnazca bir pazarlık, bir değiş tokuş,

bir şey kazanmak için hesaplar yapmaktır. Bir şey elde etmek için elinizdekini verirsiniz. Amaçlı bir terk ediş yalnızca daha çoğunu elde etmeye teslim olmaktır. Ama soyutlanma, ayrı kalma yoluyla mutlu olabilir misiniz? Yaşam birlikte, temasta, paylaşımda olmak değil midir? Mutluluğu bulmak için biriyle olan birlikteliğinizden bir başka birlikteliğe çekilebilirsiniz, ama bütün temaslarınızdan tam anlamıyla çekilemezsiniz. Tam soyutlanmada bile kendi düşüncelerinizle, kendinizle temas halindesinizdir. İntihar tam soyutlanma biçimidir.

"Elbette intihar etmek istemiyorum. Yaşamak istiyorum, ama bu şekilde devam etmek istemiyorum."

Olduğunuz gibi devam etmeyi istemediğinizden emin misiniz? Gördüğünüz gibi sizi körelten bir şey var ve siz daha çok soyutlanarak ondan kaçmak istiyorsunuz. Olandan kaçmak kendini soyutlamaktır. Mutluluk umuduyla kendinizi soyutluyorsunuz. Kendinizi zaten oldukça eksiksiz bir biçimde soyutlamışsınız; terk etmek dediğiniz soyutlama yalnızca yaşamdan daha çok çekilmektir. Kendinizi çok derinlere doğru soyutlayarak mutlu olabilir misiniz? 'Kendi'nin doğası kendini soyutlamasıdır, seçkin olmak onun niteliğidir. Seçkin olmak, kazanmak için terk etmektir. Birliktelikten geri durmanız daha çok çelişki ve direnç demektir. Soyutlanma içinde hiçbir şey var olamaz. Ne denli acı dolu olsa da, ilişkinin sabırla ve eksiksiz olarak anlaşılması gerekir. Çelişki insanı köreltir. Bir şey olma çabası, bilinçli ya da bilinçsiz olsun, yalnızca sorunlar doğurur. Bir neden olmaksızın körelemezsiniz, çünkü sizin de söylediğiniz gibi bir zamanlar tetikte ve istekliymişsiniz. Her zaman körelmiş değildiniz. Bu değişime yol açan ne?

"Biliyor gibisiniz; lütfen, ona anlatmayacak mısınız?"

Anlatabilirim, ama bu ne işine yarayacak? Kendi psişik durumuna ve hazlarına göre onaylar ya da yadsıyacak; bu onun için bir önem taşır mı, kendisinin bulması gerekmez mi? Onun için temel olan bütün süreci öğrenmek ve bunun hakikatini anlamak değil mi? Hakikat başkasına anlatılamayan bir şeydir. Onu alabilecek yetkinlikte olmalı, bir başkası hakikat için onu hazırlayamaz. Benim için fark etmiyor; ama onun açık, serbest ve beklentisiz olarak gelmesi gerek.

Sizi ne köreltiyor? Kendi iyiliğiniz için bilmeniz gerekmez mi? Çelişki ve direnç zihni köreltir. Savaşım yoluyla anlayacağımızı, yarışmacı olursak daha canlı olacağımızı düşünürüz. Savaşım belirli bir keskinlik sağlar, ama keskin olan çok geçmeden körelir; sürekli kullanılan şey çok geçmeden eskir. Çelişkiyi kaçınılmaz olarak onaylıyoruz ve tüm düşünce yapımızı ve eylemlerimizi bu kaçınılmazlık üzerine kuruyoruz. Peki çelişki kaçınılmaz mı? Başka bir yaşam biçimi var mı? Eğer çelişkinin sürecini ve önemini anlayabilirsek var.

Yeniden soruyorum, neden kendinizi körelttiniz?

"Kendimi körelten ben miyim?"

Körelmeye eğilimli olmadığınız sürece herhangi bir şey sizi köreltebilir mi? Bu eğilim bilinçli ya da gizli olabilir. Neden körelmenize izin verdiniz? Sizde derinlere yerleşmiş bir çelişki mi var?

"Eğer varsa bunun hiç farkında değilim."

Bilmek istemiyor musunuz? Anlamak istemiyor musunuz?

"Onu nereye yönlendirdiğinizi görmeye başladım," diye

araya girdi kadın. "Körelmesinin nedenini kocama söyleyemem, çünkü ben de çok emin değilim.

Bu körelmenin eşinizin üzerine nasıl geldiğini görebilirsiniz ya da göremeyebilirsiniz, ama sözel olarak gösterdiğinizde ona gerçekten yardım etmiş olur musunuz? Asıl olan bunu kendinizin keşfetmesidir, değil mi? Lütfen bunun önemini görün, o zaman sabırsız ve endişeli de olmazsınız. İnsan başkasına yardım edebilir, ama kocanız bu keşif yolculuğunu yalnız üstlenmeli. Yaşam kolay değil; çok karmaşık, ama bizim ona basit yaklaşmamız gerek. Sorun biziz; sorun bizim yaşam dediğimiz şey değil. Sorun biziz ve onu ancak ona nasıl yaklaşacağımızı bilirsek anlayabiliriz. En önemlisi yaklaşımdır, sorun değil.

"Peki ne yapacağız?"

Bütün söylenenleri dinlemiş olmalısınız. Eğer dinlediyseniz yalnızca hakikatin özgürlüğü getirdiğini görürsünüz. Lütfen üzülmeyin, tohumun kök salmasına izin verin.

Birkaç hafta sonra her ikisi de geri geldi. Gözlerinde umut, dudaklarında gülümseyiş vardı.

Kültür Sorunu'*ndan, 17. Bölüm*

Yürürken ırmağın arkasındaki uzun, dar havuza dikkat edip etmediğinizi bilemiyorum. Bazı balıkçılar kazmış olmalı, ırmakla bir bağlantısı yok. Irmak durmadan akıyordu, derin ve genişti, ama havuz kir tabakasından ağırlaşmıştı, çünkü ırmağın yaşamına bağlanmamıştı ve içinde hiç balık yoktu. Durgun bir havuzdu, canlı ve yaşamsallık dolu derin ırmaksa hızla akıyordu.

İnsanoğlunun da böyle olduğunu düşünmüyor musunuz? İnsanlar kendilerine hızlı yaşamlarının genelinden kaçmak için küçük bir havuz kazarlar; bu durgun küçük havuz onların durgunlaştırır, öldürür; bu durgunluğa, bu bozulmaya varoluş deriz. Başka bir deyişle kalıcı bir hal isteriz; sonsuza kadar sürecek belirli hazları ve bu hazların sonu olmamasını isteriz. Küçük bir çukur açarız ve kendimizi oraya ailemizle, hırslarımızla, kültürümüzle, korkularımızla, tanrılarımızla, çeşitli tapınma biçimlerimizle kapatırız ve orada ölürüz; yaşamın geçip gitmesine izin veririz—bu yaşam sonlu, sürekli değişkendir, hızlıdır ve öylesine olağanüstü derinlikleri vardır, öylesine yaşamsal ve güzeldir.

Irmağın kıyısına sessizce oturduğunuzda onun şarkısının duyulduğuna—suyun şırıl şırıl akarken, kıyıya vururken çıkan sese—hiç dikkat etmediniz mi? Her zaman bir devinim vardır, genişleyen ve derinleşen doğru olağanüstü bir devi-

nim. Ama küçük havuzda hiç devinim yok, suyu durağan. Ve eğer gözlemlerseniz, çoğumuzun istediği yaşamdan uzak küçük varoluş havuzları. Kendi havuzumuzun doğru olduğunu söylüyoruz ve onu doğrulamak için bir felsefe uyduruyoruz; onu destekleyen toplumsal, siyasi, ekonomik ve dinsel kuramlar geliştiriyoruz, rahatsız edilmek istemiyoruz çünkü gördüğünüz gibi biz süreklilik peşinde koşuyoruz.

Sürekliliği aramanın ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Bunun anlamı haz verenin sonsuza kadar devam etmesi ve haz vermeyenin oldukça çabuk bir biçimde sona ermesini istemektir. Tanınan bir isme sahip olmayı ve aileyle, mal mülkle yaşamımıza devam etmeyi isteriz. İlişkilerimizde, etkinliklerimizde süreklilik duygusu isteriz, bunun anlamı durağan bir havuzda hiç bitmeyen, devam eden bir yaşam istemektir. Orada gerçekten değişmek istemeyiz; dolayısıyla mallarımızın, ismimizin ve ünvanımızın garantisi olan bir toplum oluşturduk.

Ama gördüğünüz gibi yaşam hiç de böyle değildir; yaşam sürekli değildir. Ağaçtan düşen yapraklar gibi her şey geçicidir, hiçbir şey dayanamaz; her zaman değişim ve ölüm vardır. Gökyüzüne uzanmış çıplak bir ağaca hiç dikkat ettiniz mi? Ne kadar güzeldir. Dalları biçimlidir ve çıplaklığında bir şiir vardır, şarkı vardır. Bütün yaprakları dökülmüş bir halde baharın gelmesini bekler. Bahar geldiğinde ağacı yeniden yaprakların müziğiyle doldurur—yaşam budur.

*

Gerçek şu ki yaşam ırmak gibidir: durmadan akar, arar, araştırır, çabalar, sınırlarından taşar, her çatlağı suyuyla doldurur. Ama gördüğünüz gibi zihin bunun kendisine olma-

sına izin vermez. Zihin bunu tehlikeli bulur, sonlu ve güvenli olmayan bir halde yaşamayı risk olarak görür, dolayısıyla çevresine bir duvar örer: gelenek, örgütlenmiş din, siyasi ve toplumsal kuramlar duvarı. Aile, isim, mal, geliştirilmiş küçük erdemler—bütün bunlar o duvarın içinde, yaşamdan uzaktır. Yaşam devinir, sonludur ve sürekli bu duvarları delip geçmeyi, kırmayı dener; arkasında karmaşa ve sefalet taşıyan duvarları. Duvarların içindeki tanrılar hep sahte tanrılardır, yazılarının, felsefelerinin hiçbir anlamı yoktur, çünkü yaşam onların ötesindedir.

*

Sürekliliği arayan bir zihin de kısa bir süre sonra durağanlaşır; ırmağın yanındaki havuz gibi, bir süre sonra bozulur ve çürür. Süreklilik isteyen bir zihin kısa süre içinde durağanlaşır; ırmağın yanındaki havuz gibi bozulur, kirlenir. Ancak duvarları, ayak basacak yeri, engeli, dinlenecek yeri olmayan, yaşamla birlikte devinen, durmaksızın araştıran, patlamalar yaşayan—ancak böyle bir zihin mutlu olabilir, her an yeni olabilir, çünkü kendi içinde yaratıcıdır.

Neden söz ettiğimi anlıyor musunuz? Anlamalısınız, çünkü bütün bunlar gerçek eğitimin bir parçası ve anladığınızda bütün yaşamınız dönüşür; dünyayla, komşunuzla, karınızla ya da kocanızla olan ilişkiniz tamamıyla farklı bir anlam kazanır. O zaman herhangi bir şeyle doyum bulmayı denemezsiniz, doyum peşinden gitmenin yalnızca acı ve sefalet getireceğini görürsünüz. Bu konuyu öğretmenlerinize sormanızın ve kendi aranızda tartışmanızın nedeni budur. Eğer onu anlarsanız olağanüstü yaşam hakikatini anlamaya başlarsınız ve bu anlayışta büyük bir güzellik ve sevgi, iyiliğin yeşermesi vardır. Ama güvenlik ve süreklilik havuzu için çabalayan bir zihin yalnızca karanlığa ve bozulmaya götü-

rür. Havuza bir kere düşen zihin insanı aramayı, araştırmayı göze almaya korkar; ama hakikat, Tanrı, gerçeklik ya da ne derseniz o, havuzun ötesindedir.

•

Soran: İnsanın işi nedir?

Krishnamurti: Ne olduğunu düşünüyorsunuz? Çalışmak, sınavları geçmek, iyi bir iş bulmak ve yaşamınızın sonuna kadar çalışmak mı? Tapınağa gitmek, gruplara katılmak, çeşitli yenilikleri başlatmak mı? İnsanın işi kendi karnını doyurmak için hayvanları öldürmek mi? Tren yolu için köprü yapmak, kuru topraktan kuyu kazıp su çıkarmak, petrol bulmak, dağlara tırmanmak, yeryüzünü ve gökyüzünü fethetmek, şiirler yazmak, resim çizmek, sevmek, nefret etmek mi? Uygarlıkları kurmak birkaç yüzyıldır yıkım getirdi, savaşlar getirdi, insanın kendi imgesinde Tanrıyı yaratmasına neden oldu; din ya da ülke adına insanları öldürmeye, barış ve kardeşlik nutukları atıp güç kullanarak el koymaya ve başkalarına karşı acımasız olmaya neden oldu—çevrenizde insanların yaptıkları bunlar, değil mi? Bu doğru bir iş mi?

Bütün bu işlerin insanı yıkıma, sefalete, kaosa ve umutsuzluğa götürdüğünü görebilirsiniz. Bir taraftan çok büyük bir varsıllık diğer taraftan büyük bir yoksulluk var; hastalıklar va açlık, buzdolapları ve jetler. Bunlar insanın işleri; bunların gördüğünüzde kendinize "Hepsi bu mu?" diye sormuyor musunuz? "İnsanın doğru işi olan bir şey daha yok mu?" Eğer doğru işin ne olduğunu bulabilirsek, o zaman jetlerin, çamaşır makinelerinin, köprülerin, evlerin tamamıyla çok farklı bir anlamı olur; ama eğer bulamazsak yalnızca insanın zaten yapmış olduğu şeylere yeniden biçim vermeye,

yeniliklere teslim oluruz, bu da bizi hiçbir yere götürmez.

Öyleyse insanın asıl işi nedir? Kuşkusuz hakikati, Tanrıyı keşfetmektir; sevmektir, kendini kapatan etkinliklere kapılmamaktır. Neyin doğru olduğunun keşfinde sevgi vardır; insanın insanla olan ilişkisinde bu sevgi farklı bir uygarlık, yeni bir dünya yaratır.

Bombay, 28 Mart 1948

Soran: Doğru geçimin temelleri nedir? Geçim yolumun doğru olup olmadığını nasıl bulabilirim ve temelde yanlış olan bir toplumda doğru geçim yolunu nasıl bulurum?

Krishnamurti: Temelde yanlış olan bir toplumda doğru bir geçim yolu olamaz. Şu an bütün dünyada olan bu değil mi? Her ne aracılığıyla geçim sağlıyorsak bize savaş getiriyor, genel olarak sefalet ve yıkım getiriyor, bu açık bir olgu. Her ne yapıyorsak çatışmaya, bozulmaya, acımasızlığa ve acıya yol açıyor. Dolayısıyla günümüzdeki toplum temelde yanlış; değil mi?—kıskançlık, nefret, güç arzusu üzerine kurulmuş. Böyle bir toplumun yanlış geçim araçları yaratması kesindir; asker, polis ve hukukçular gibi. Doğru toplumu bulmak için bütün bunların değişmesi gerek—böylesi bir işin olanaksız olduğunu sanırız, ama değil, bunu siz ve ben yapmak zorundayız. Çünkü geçimimizi nasıl sağlarsak sağlayalım, günlük varoluşumuzda başkası için sefalet yaratıyor, insan zihni için yıkım getiriyoruz. Bu nasıl değişebilir? Bu ancak siz ve ben güç arayışında olmadığımız, kıskanç olmadığımız, nefret ve düşmanlıkla dolu olmadığımız zaman değişebilir. İlişkinizde dönüşüm sağladığınızda yeni bir toplum yaratmaya yardım ediyorsunuz demektir, böyle bir toplum geleneğe dayanmayan, kendileri için bir şey istemeyen, güç peşinde koşmayan insanların oluşturduğu bir toplumdur, çünkü onlar içsel olarak zengindir, gerçekliği

bulmuşlardır. Yalnızca gerçekliği arayan bir insan yeni bir toplumu yaratabilir; ancak seven bir insan dünyayı değiştirebilir.

Şu anki toplumsal yapıda doğru geçim yolunun ne olduğunu bulmak isteyen biri için bunun doyurucu bir yanıt olmadığını biliyorum. Şu anki toplumsal yapıda yapabildiğinizin en iyisini yapmanız gerekir—ister bir fotoğrafçı, bir tüccar, isterse bir hukukçu, bir polis ya da başka bir şey olun. Eğer en iyisini yaparsanız, yaptığınızın, neyi sürdürdüğünüzün bilincinde olursanız, zeki, farkında ve bütünüyle tetikte olursanız, toplumun bütün yapısını, bozulmalarıyla, nefretiyle, kıskançlığıyla tanırsanız ve bu tür şeylere teslim olmazsanız, belki o zaman yeni bir toplum yaratabilirsiniz. Ama doğru geçim yolu nedir diye sorduğunuz an, bütün bu sorular kaçınılmaz olarak ortaya çıkar, değil mi? Geçim yolunuzdan hoşnut değilsiniz; kıskanılmak, güç elde etmek, çok büyük rahatlık ve lüks, konum ve saygınlık istiyorsunuz, bundan dolayı kaçınılmaz olarak insana yani size yıkım getirecek bir toplumu sürdürüyorsunuz.

Eğer kendi geçiminizin bütün yıkım sürecini açıkça görürseniz, kendi geçiminizi sağlamanın sonuçlarını görürseniz, o zaman kuşkusuz doğru bir biçimde para kazanmanın yolunu bulursunuz. Ama ilk önce bozulan ve yozlaşmış toplumun resmini olduğu gibi görmeniz gerek, dünyayı olduğu gibi, ulusal bölünmeleriyle, acımasızlıklarıyla, hırslarıyla, nefretleriyle ve denetimleriyle görmeniz gerek. O zaman onu açıkça gördüğünüz için ortaya çıkan doğru geçim yollarını bulursunuz—aramanıza gerek kalmaz. Ama hepimizin zorlandığı çok sayıda sorumluluk var; babalarımız ve annelerimiz onlara destek olmamız için bizden para kazanmamızı bekliyorlar. Günümüzde bu toplumda iş bulmak çok zor, her işe tamam deniyor, dolayısıyla toplum düzene-

ğinin tam da içine düşüyoruz. Ama bunlarla zorlanmayan, hemen iş bulması gerekmeyen ve bu nedenle resme bütünsel olarak bakan kişiler sorumlu kişilerdir. Ancak gördüğünüz gibi hemen bir işe girmekle ilgilenmeyen kişiler başka şeylere kapılıyorlar—kendi rahatlıklarıyla, lüksleriyle, eğlenceleriyle ilgileniyorlar. Zamanları var ama onu boşa harcıyorlar. Zamanı olan kişiler toplumu değiştirme konusunda sorumludurlar; geçinmek için çalışma zorunluluğu olmayan kişi kendisini bütün bu varoluş sorunuyla ilgilenmeye vermelidir, yalnızca siyasi eylemlerle, yüzeysel etkinliklerle değil. Zamanı olan ve sözde serbest olan kişi hakikati aramalıdır, çünkü midesi boş biri değil böyle kişiler dünyada devrim yapabilir. Ama ne yazık ki serbest olanlar ölümsüz olanla uğraşmıyorlar. Zamanlarını doldurmakla uğraşıyorlar. Bu, dünyadaki karmaşanın ve sefaletin bir nedenidir. Dolayısıyla siz dinleyenler, biraz olsun zamanı olanlar, bu sorunu düşünmeli, ona önem vermelisiniz; kendi dönüşümünüz dünyaya bir devrim getirecektir.

Bangalor, 15 Ağustos 1948

Soran: Sizin öğretinizi izlemek istersem, bir hükümet çalışanı olarak kalabilir miyim? Aynı soru birçok meslek için ortaya çıkıyor. Geçim sorununa doğru çözüm nedir?

Krishnamurti: Baylar, geçimle ne demek istiyoruz? İnsanın gereksinimlerini karşılaması mı—yiyecek, giyecek, barınak—değil mi? Geçim derdi, yaşamın gereklerini—yiyeceği, giyeceği ve psişik saldırı aracı olarak barınağı—kullandığımız zaman ortaya çıkar. Başka bir deyişle, gereksinimleri, zorunluluklan kendini büyütme aracı olarak tükettiğimizde geçim derdi başlar; toplumumuz temelde gerekli olanları karşılama üzerine dayanır, psişik büyütmeye, kişinin büyüme aracı olarak gereksinimleri kullanmaya dayanır. Bunun üzerine biraz düşünmeniz gerek. Kuşkusuz yiyecek, giyecek ve barınak bol bol üretilebilir; bu istekleri karşılayabilecek yeterli bilimsel bilgi var; ama savaşın istekleri çok daha büyük, yalnızca savaş kışkırtıcılannın değil her birimizin de çünkü her birimiz şiddet doluyuz. İnsanın bütün gereksinimlerini karşılayabilecek bilimsel bilgi var; sorun çözülür ve insanın gereksinimleri üretilebilir. Peki bu neden olmuyor? Çünkü kimse yiyecek, giyecek ve barınakla doymuyor. Hepimiz daha çok istiyoruz, farklı sözcüklere bürüyoruz, 'çok' güçtür. Yalnızca gereksinimlerle yetinmek hayvanca olur. Güç arzusundan özgür olarak asıl gereksinim duygusuyla doymamız ancak sizin tanrı ya da hakikat

dediğiniz o yok olmaz içsel hazineyi bulduğumuzda gerçekleşir. Eğer kendinizde bu içsel zenginlikleri bulursanız o zaman çok az şeyle doyarsınız, o az şeyler karşılanabilecek şeylerdir.

Ne yazık ki duyusal değerlere kapılıyoruz. Duyusal değerler gerçeğin değerinden daha çok önem kazandı. Bununla birlikte bütün toplumsal yapımız, günümüz uygarlığı temel olarak duyusal değerlere dayanır. Duyusal değerler yalnızca duyulara bağlı değerler değil, düşüncenin değerleridir de, çünkü düşünce aynı zamanda duyuların sonucudur; ve düşüncenin yani aklın düzeneği işlediği zaman bizde düşünce baskın olur, bu aynı zamanda duyusal değerdir. Dolayısıyla duyusal değerleri aradığımız sürece—bu dokunma, tatma, koklama, duyma olabilir—dışsal içselden daha önemli olur; ama dışı yadsımak içe giden yol değildir. Dünyadan bir ormana ya da mağaraya çekilerek orada Tanrıyı düşünmek yine de duyusaldır, çünkü düşünce duyusaldır ve herhangi bir duyusal değer kesin olarak karmaşa yaratır—günümüzde bütün dünyada olan budur. Baskın olan duyudur ve toplumun yapısı bunun üzerine kurulu olduğu sürece geçim yolu olağanüstü bir biçimde dert olur.

Peki doğru geçim yolları nelerdir? Bu soru ancak günümüz toplum yapısında tam bir devrim olduğunda yanıtlanabilir, sağcı ya da solcu formüllere göre değil, duyulara bağlı olmayan değerlerde yapılan bir devrimle olur. Şimdi boş zamanı olanlar—aylıklarını çeken, gençlik yıllarını Tanrıyı ya da çeşitli yıkım biçimlerini arayarak geçiren yaşlılar gibi—doğru çözüm yolunu bulmak için gerçekten zamanlarını ve enerjilerini verirlerse, bir aracı gibi, dünyada devrim yapan biri gibi davranmış olurlar. Ama bununla ilgilenmiyorlar. Güvenlik istiyorlar. Aylıkları için yıllarca çalıştılar, yaşamlarının geriye kalanını rahat geçirmek istiyorlar. Zamanları

var ama kaygı duymuyorlar. Yalnızca Tanrı dedikleri bir soyutlamayla ilgileniyorlar, bu da bir kaçış biçimi. Bitmeyen etkinliklerle yaşamlarını dolduran bu insanlar vasattırlar, çeşitli yaşam sorunlarına yanıtlar bulmak için zamanları yoktur. Ama böyle şeylerle ilgilenen, kendilerini anlayarak dünyada köklü bir dönüşüm sağlayan insanlarda umut vardır.

Kuşkusuz yanlış mesleğin ne olduğunu görebiliriz. Bir asker, polis, hukukçu olmak yanlış bir meslek edinmektir, çünkü çatışma, anlaşmazlık onların bir parçasıdır. Sömürü de büyük işadamlarının, kapitalistlerin bir parçasıdır. Büyük işadamı birey ya da devlet olabilir; devlet büyük bir işin yönetimini üstlenirse sizi ve beni sömürmesi hiç bitmez. Toplum ordu, polis ve hukuk üzerine, anlaşmazlık, sömürü ve şiddet ilkeleri üzerine kurulu olduğu için, siz ve ben, yani iyiyi isteyenler nasıl doğru mesleği edinebilir, nasıl yaşamımızı sürdürebiliriz? Hiç bitmeyen bir işsizlik, büyük bir ordu, gizli servisleriyle geniş polis güçleri var, büyük işler daha da büyüyor, er geç devlet büyük ortaklıklar oluşturacak—devlet kimi ülkelerde büyük bir şirket halini almıştır. Bu sömürü durumuna neden olan, anlaşmazlık üzerine kurulu olan toplumda nasıl doğru bir geçim yolu bulursunuz? Hemen hemen olanaksız, değil mi? Ya gidip birkaç kişiyle bir topluluk oluşturursunuz—kendi kendine yeten, işbirliğiyle hareket eden bir topluluk—ya da yalnızca o büyük makineye yenik düşersiniz. İşte çoğumuz gerçekten doğru geçim kaynağını bulmakla ilgilenmiyoruz. Çoğumuz bir iş bulup daha çok para kazanmak için, ilerlemek için o işe katlanıyoruz. Çünkü bizler rahatlık, güvenlik, kalıcı bir konum istiyoruz, köklü bir devrim değil. Yaşamlarıyla, varoluşlarıyla yeni bir yaşam biçimi, yeni şeyler keşfetmeyi, deneyimlemeyi isteyenler, kendi halinden hoşnut olanlar, kendilerine yetenler değil, yalnızca serüvenci-

lerdir.

Dolayısıyla doğru bir geçim yolu sağlamadan önce ilkin yanlış olanların görülmesi gerekir: ordu; hukuk; polis; insanların kanını emen, onları sömüren büyük iş ortaklıkları—adı ister devlet, ister sermaye, isterse din olsun. Yanlışı gördüğünüzde, onu ortadan kaldırdığınızda dönüşüm olur, devrim olur; ancak bu devrim yeni bir toplum yaratabilir. Birey olarak doğru geçinmeyi aramak çok iyi, olağanüstü bir şey, ama bu büyük sorunu çözmez. Bu büyük sorun ancak siz ve ben güvenlik aramadığımız zaman çözülür. Güvenlik diye bir şey yoktur. Güvenlik aradığınızda ne olur? Şu an dünyada ne oluyor? Bütün Avrupa güvende olmak istiyor, onun için haykırıyor, peki ne oluyor? Ulusçu kalarak güvende olmak istiyorlar. Buna karşın siz de ulusçusunuz ve güvende olmak istiyorsunuz, ulusçuluk yoluyla güvende olacağınızı düşünüyorsunuz. Ulusçuluk yoluyla güvende olunamayacağı defalarca ispatlandı, çünkü ulusçuluk soyutlanmaya, savaşa, sefalete ve yıkıma çağrı sürecidir. Doğru geçim yolunu bulmak geniş çapta yanlışı anlayan kişilerle başlar. Yanlışa karşı savaşırsanız doğru geçim yolları yaratabilirsiniz. Bütün anlaşmazlık ve sömürü yapısına—ister sağcı ister solcu olsun, isterse din yetkeleri ya da rahipler olsun—karşı savaşırsanız doğru meslekler budur, çünkü yeni bir toplumu, kültürü ancak bu yaratabilir. Ama savaşabilmek için neyin yanlış olduğunu çok net ve kesin bir biçimde görmeniz gerekir, o zaman yanlış sona erer. Yanlışın ne olduğunu keşfetmek için onun farkında olmalısınız; yaptığınız, düşündüğünüz, duyumsadığınız her şeyi gözlemlemelisiniz; bunun sonucunda yalnızca yanlışın ne olduğu değil, yeni bir yaşamsallık, yeni bir enerji de gelir ve bu enerji ne yapmak ve ne yapmamak gerektiğini belirler.

Poona, 17 Ekim 1948

Soran: Doğru geçim üzerine konuşurken ordu, hukuk ve hükümet işleri gibi mesleklerin doğru geçim yollan olmadığını söylediniz. Toplumdan el etek çekmeyi savunmuyor musunuz, bu toplumsal çatışmalardan kaçıp çevremizdeki adaletsizliği ve sömürüyü bir anlamda desteklemek değil mi?

Krishnamurti: Bir şeyi dönüştürmek ya da anlamak için ilk önce olanı incelemeniz gerekir; ancak o zaman yenilenme, yeniden oluşma, dönüşme olasılığı vardır. Anlamadan bir şeyi dönüştürmek yalnızca zamanı boşa harcamaktır, gerilemedir. Anlamadan yenilenme de gerilemedir, çünkü olanla yüzleşmemiş oluruz. Olanı tam olarak anlamaya başlarsak nasıl davranacağımızı biliriz. İlkin gözlemlemeden harekete geçemezsiniz, önce tartışmalı, anlamalısınız. Toplumu olduğu gibi, zayıflıklarıyla, korkularıyla, açık yönleriyle incelemeniz gerekir, incelemek için de zihinsel ya da kuramsal açıklamalar arasında kalmadan doğrudan onunla bağlantınızı, ilişkinizi anlamanız gerekir.

Günümüz toplumunda doğru geçimle yanlış geçim arasında seçim şansı yok. İkisinden birini yapıyorsunuz—eğer bir iş bulacak kadar şanslıysanız. Dolayısıyla hemen iş bulmak zorunda olan biri için sorun yok; böyle biri bulduğu işi yapar çünkü yemek bulmak zorundadır. Ama hemen iş bul-

mak zorunda olmayan kişiler için sorun olmalı, bizim söz ettiğimiz şey bu. Kazanma, sınıf ayrılıkları, ulusçuluk, hırs, şiddet ve buna benzer şeyler üzerine kurulu bir toplumda doğru geçim yolları nelerdir? Bunlar varken doğru bir geçim yolu olabilir mi? Kuşkusuz olamaz. Yanlış meslekler, geçim yolları vardır; ordu, polis, hükümet.

Ordu barış için değil savaş için vardır. Savaş çıkarmak ordunun işlevidir, savaş planı yapmak generalin işlevidir. Yapmazsa onu atarsınız, değil mi? Ondan kurtulursunuz. General konumunun işlevi gelecek savaşlar için hazırlanmak ve plan yapmaktır, bunları yapmayan bir general açıkça verimsizdir. Bundan dolayı ordu barış sağlayacak bir meslek değildir, bu nedenle doğru geçim kaynağı da değildir. Bunun ne anlama geldiğini sizin kadar ben de iyi biliyorum. Ulusçulukları ve sınırları olan egemen hükümetler var olduğu sürece ordular da var olacaktır; egemen hükümetleri desteklediğiniz sürece ulusçuluğu ve savaşı desteklemek durumundasınız. Bu nedenle, ulusçu olduğunuz sürece doğru geçinme seçeneği yoktur.

Polisler için de aynısı geçerlidir. Polisin işlevi şeyleri korumak ve oldukları gibi kalmasını sağlamaktır. Ayrıca soruşturma ve sorgulama aracı da olurlar, yalnızca totaliter hükümetlerin değil, herhangi bir hükümetin de elindedirler. Polisin işlevi çevreden gizlice bilgi toplamak ve insanların özel yaşamlarını soruşturmaktır. Ne kadar devrimci olursanız—içsel ya da dışsal—hükümet için o kadar tehlikelisinizdir. Hükümetlerin, özellikle de totaliter hükümetlerin içsel ya da dışsal devrim yapanları öldürmelerinin nedeni budur. Dolayısıyla polislik mesleği doğru bir geçim yolu değildir.

Hukukçuların durumu da aynıdır. Çekişmeyi artırırlar: onlar için esas olan sizin ve benim kavga etmemiz ve tartışma-

mızdır. (Gülüşmeler.) Gülerek geçiştiriyorsunuz. Büyük bir olasılıkla çoğunuz hukukçusunuz, gülmeniz de yalnızca olguya sinirsel bir yanıt; bu olgudan kurtulup yine hukukçu olmaya devam edeceksiniz. Toplumun kurbanları olduğunuzu söyleyebilirsiniz, ama kurban oldunuz çünkü toplumu olduğu gibi kabul ettiniz. Hukuk doğru bir geçim yolu değildir. Doğru geçim yolu ancak şeylerin şu anki hallerini kabul etmediğiniz zaman olabilir; kabul etmediğiniz an hukuğu meslek olarak da kabul etmezsiniz.

Olağanüstü zengin iş adamlarının ortaklıklarını da doğru bir geçim kaynağı olarak kabul edemezsiniz, bürokrasisiyle ve resmiyetiyle hükümetin bürokratik tekdüzeliğini de kabul edemezsiniz. Hükümetler yalnızca şeylerin olduğu gibi devam etmesiyle ilgilenirler ve eğer hükümette çalışan bir mühendis olursanız dolaylı ya da dolaysız yoldan savaşa katkıda bulunursunuz.

Toplumu olduğu gibi kabul ettiğiniz sürece ister orduda ya da hükümette olsun, isterse polis ya da hukukçu olsun, hiçbir meslek doğru geçim yolu olmaz. Ciddi bir adam bunu gördüğünde ne yapar? Küçük bir köye kaçıp saklanır mı? Orada bile birileriyle yaşamak zorundadır. Dilenebilir, ama ona verilen yemek dolaylı olarak hukukçudan, polisten, askerden ya da hükümetten gelir. Soyutlanarak yaşayamaz, bu da olanaksızdır; hem psişik hem de fiziksel olarak soyutlanarak yaşamak yalandır. Öyleyse insan ne yapmalıdır? Bütün yapabileceği, eğer ciddiyse, bütün bu süreçten haberi varsa, şeylerin şu anki hallerini kabul etmemek ve bunu topluma gösterme yetkinliğinde olmaktır. Başka bir deyişle bayım, siz hükümetin verdiği yemeği, giysiyi, evi kabul ediyorsanız topluma bir şeyler vermek zorundasınız demektir. Orduyu, polisliği, hukuğu geçim kaynağı olarak kullanmaya devam ederseniz, şeylerin oldukları gibi devam

etmesini sağlarsınız; anlaşmazlığı, soruşturmayı ve savaşı desteklersiniz. Ama eğer toplumun verdiklerini yadsır ve yalnızca temel şeyleri kabul ederseniz bunun karşılığında bir şey vermek zorunda kalırsınız. Geri vereceğiniz şeyi bulmak doğru geçim yollarının ne olduğunu sormaktan daha önemlidir.

Topluma ne veriyorsunuz? Toplum nedir? Toplum insanın diğer insanlarla olan ilişkisidir. Sizin bir başkasıyla olan ilişkinizdir. Başkasına ne veriyorsunuz? Başkasına gerçekten bir şey veriyor musunuz, yoksa yalnızca verdiğinizin karşılığında ödemesini mi alıyorsunuz? Topluma ne verdiğinizi ve toplumdan ne aldığınızı bulmadığınız sürece yanlış geçim yolları kesinlikle söz konusu olur. Çok zekice bir yanıt değil, bu nedenle düşünüp taşınmalısınız, toplumla olan ilişki sorununu araştırmalısınız. Bana yine şunu sorabilirsiniz: "Giysi için, barınmak için, yemek için topluma ne veriyorsunuz?" Bugün topluma konuşarak bir şey veriyorum—bu yalnızca herhangi bir aptalın verebileceği sözel bir hizmet değil. Kendi doğrularımı veriyorum. Onları yadsıyabilir ve "Saçma, doğru değil" diyebilirsiniz. Ama ben kendi doğrularımı veriyorum, ben bununla toplumun bana verdiklerinden daha çok ilgileniyorum. Bayım, toplumu ya da komşunuzu kendiniz bir gelişme aracı için kullanmadığınızda toplumun size verdiği yemek, giysi ve barınaktan tamamen hoşnutsunuz demektir. Bu nedenle açgözlü değilsinizdir, olmazsınız da, toplumla olan ilişkiniz tamamıyla farklıdır. Toplumu kendinizi geliştirmek için kullanmadığınızda topluma özgü şeyleri yadsırsınız, dolayısıyla ilişkinizde devrim olur. Başkalarına fizyolojik gereksinimleriniz için bağlanmazsınız—ve o zaman ancak doğru bir geçim kaynağınız olabilir.

Çok karmaşık bir yanıt olduğunu söyleyebilirsiniz, ama de-

ğil. Yaşamın basit bir yanıtı olmaz. Yaşama basit bir yanıt arayan insanın kuşkusuz körelmiş ve aptal bir zihni vardır. Yaşamın sonu yoktur, belirli bir kalıbı yok; yaşam yaşamak, başkalaşmak, değişmek demektir. Yaşama kesin, belirli bir yanıt yok, ama onun bütün önemini ve anlamını anlayabiliriz. Anlamak için ilk önce yaşamı kendimizi geliştirmek, kendimizi gerçekleştirmek için kullandığımızı görmemiz gerekir; yaşamı kendimizi gerçekleştirme aracı olarak kullandığımız için bozuk bir toplum yaratırız, bu toplum var olmaya başladığı anda bozulmaya da başlamak zorundadır. Dolayısıyla örgütlenmiş toplum içinde bozulmanın tohumlarını taşır.

Her birimiz için toplumla ilişkimizin ne olduğunu bulmak çok önemlidir, ister bu ilişki açgözlülüğe dayansın—bu gücü, konumu, yetkeyi imleyen kendini geliştirme, kendini gerçekleştirme araçlarıdır—ya da insan yalnızca toplumdan gelen yemek, giysi, barınma gibi temel şeyleri kabul etsin. Eğer ilişkiniz açgözlülüğe değil de gereksinime dayanıyorsa, o zaman toplum bozuk olsa bile nerde olursanız olun doğru geçim yolunu bulursunuz. Dolayısıyla günümüzde hızla parçalanan toplumda insan doğru geçim yolunu bulmak zorundadır; ve yalnızca gereksinime dayalı ilişkisi olanlar yeni bir kültür yaratır, toplumun çekirdeği olurlar; bu yaşamın gereksinimleri eşit olarak dağıtıldığı ve kendini geliştirme aracı olarak kullanılmadığı zaman olur. Toplum sizin için kendini geliştirme aracı olarak kaldığı sürece güç elde etme arzusu olmak zorundadır, bu güç üst sınıf alt sınıf, zengin fakir, bir şeylere sahip olan ve olmayan, eğitimli eğitimsiz diye bölünmüş sınıflardan oluşmuş bir toplum yaratır, herkes başkasıyla savaşım içindedir ve her şey açgözlülüğe dayanır, gereksinimlere değil. Bu açgözlülük güç, konum ve saygınlık kazandırır, böyle olduğu sürece toplumla ilişkiniz yanlış bir yaşama biçimi olmaya zorunlu-

dur. Doğru geçim ancak topluma yalnızca gereksinimleriniz için başvurduğunuzda olabilir—o zaman toplumla ilişkiniz çok yalındır. Yalınlık üstünüze bir aba geçirip dünyadan elinizi eteğinizi çekmek değildir. Kendinizi yalnızca birkaç şeyle sınırlamak yalınlık değildir. Zihnin yalınlığı esastır, zihin kendini geliştirme, kendini gerçekleştirme amacıyla kullanılırsa—kendini gerçekleştirme Tanrı, bilgi, para, mal ya da konum peşinde koşma sonucunda olsa da—zihin yalın olamaz. Tanrıyı arayan bir zihin yalın bir zihin değildir, onun için Tanrısı kendi yansımasıdır. Yalın insan olanı gören ve onu anlayan kimsedir—daha çok isteyen kişi değil. Böyle bir zihin doygundur, olanı anlar—bu toplumu olduğu gibi, sömürüsüyle, sınıflarıyla, savaşlarıyla kabul etmek demek değildir. Ama olanı gören ve anlayan bir zihnin gereksinmeleri azdır, çok yalın ve dingindir. Ve zihin dingin olduğu zaman sonsuz olanı alabilir.

Bombay, 26 Şubat 1950

Soran: Sizi daha çok dinledikçe, yaşamdan el etek çekmeyi önerdiğinizi hissediyor insan. Sekreter olarak çalışıyorum. Dört çocuğum var ve ayda 125 rupi* (Hindistan'da, Pakistan'da, Sri Lanka'da kullanılan para birimi) alıyorum. Önerdiğiniz yeni yaşam biçiminde bu umutsuz varoluş savaşımını nasıl vereceğimi lütfen açıklar mısınız? Mesajınızın açlar ve ücreti hiç artmayanlar için önemli bir anlamı olduğunu düşünüyor musunuz? Böyle insanların arasında yaşadınız mı?

Krishnamurti: İlk önce soruyu benim böyle insanlarla yaşayıp yaşamadığım konusundan kurtaralım. Yaşamı anlamak için onun her aşamasını yaşamak, deneyimlemek, yoksul ve zengin insanların arasında yaşamak, açlık çekmek, her türlü varoluş koşullarını yaşamak gerekir denmek isteniyor, öyle değil mi? Sorunu kısaca ortaya koyarsak, ayık olmayı anlamak için sarhoş olmak zorunda mıyız? İnsan bütün yaşam sürecini tam olarak deneyimlemez, tam anlamıyla anlamaz, açığa çıkarmaz mı? Yaşamı anlamak için bütün aşamaları yaşamak zorunda mısınız? Lütfen bunun sorudan bir kaçış olmadığını görün—tam tersine. Bilgeliği ancak yaşamın her aşamasından geçersek, her aşamayı deneyimlersek, hem yoksul hem de zengin, hem dilenci hem de kral olursak bileceğimizi düşünürüz. Öyle değil mi? Bilgelik çeşitli deneyimlerin biriktirilmesi midir? Yoksa bir de-

neyimi tam olarak anlayacak durumunda olmak mıdır? Bir deneyimi tam anlamıyla, bir bütün olarak asla anlamadığımız için deneyimden deneyime başıboş dolaşırız; bazı kurtuluşlar, sığınaklar ve mutluluklar ümit ederiz. Yaşamımızı sürekli deneyimlerin biriktirilmesi sürecine çevirdik, bu nedenle üstesinden gelinecek, kazanılacak sürekli bir savaşım, bir savaş vardır. Hiç kuşku yok ki bu, yaşama çok can sıkıcı ve aptalca bir yaklaşım, öyle değil mi?

Deneyimin olağanüstü önemini anlamak ve dolayısıyla yaşamın bütün enginliğini ve derinliğini anlamak olanaklı mıdır? Ben olanaklı olduğunu söylüyorum, yaşamı anlamanın tek yolu budur. Ne tür bir deneyim olduğu, yaşama nasıl bir meydan okuma ve bir yanıt olduğu da fark etmez, eğer insan onu tam olarak anlarsa her deneyimi gerçekleştirmeye çalışmanın hiçbir anlamı kalmaz, bu yalnızca zaman kaybı olur. Bunu yapmaya yetenekli olmadığımız için deneyim biriktirerek sonunda ulaşmayı beklediğimiz bir yanıltıcı fikir uydururuz—kimbilir nerede?

Soruyu soran kişi yaşamdan el etek çekmeyi önerip önermediğimi bilmek istiyor. Yaşamla ne demek istiyoruz? Bu sorunu yüksek sesle düşünüyorum, beraber izleyelim. Yaşamla ne demek istiyoruz? Yaşam yalnızca ilişki içinde olanaklıdır, değil mi? İlişki yoksa yaşam da yoktur. Olmak ilişkili olmaktır; yaşam ilişkide olma, toplumla—iki kişiyle, on kişiyle—başkasıyla paylaşma sürecidir. Yaşam soyutlanma, geri çekilme süreci değildir. Ama bir çoğumuz için yaşam bir soyutlanma süreci, değil mi? Kendimizi eylemde, ilişkide soyutlamaya uğraşıyoruz. Bütün etkinliklerimiz kendini kapatmaya, kendini daraltmaya ve soyutlamaya yöneliktir, bu süreçte sürtüşme, üzüntü ve acı vardır. Yaşamak ilişkidir, hiçbir şey soyutlanarak var olamaz; bu nedenle yaşamdan el etek çekmek olamaz. Tam tersine ilişkiyi—karınızla,

çocuklarınızla, toplumla, doğayla, bugünün güzelliğiyle, suyun üstünde parlayan güneş ışığıyla, uçan kuşla, sahip olduğunuz ve denetlediğiniz şeylerle olan ilişkinizi—anlamalısınız. Bunları anlamak için yaşamdan kaçamazsınız. Hakikat geri çekilerek ve soyutlanarak bulunamaz; aksine soyutlanmada ister bilinçli ister bilinçsiz olsun yalnızca karanlık ve ölüm vardır.

Dolayısıyla ben yaşamdan el etek çekmeyi, yaşamın bastırılmasını önermiyorum. Aksine yaşamı ancak ilişkide anlayabileceğimizi söylüyorum. Yaşamı anlamadığımızdan hep geri çekilmek, soyutlanmak için çaba harcarız, bunun için şiddet dolu ve yozlaşma üzerine kurulu bir toplum yarattık. Tanrı en büyük soyutlama haline geldi.

Soruyu soran kişi az kazanıp da nasıl söz ettiğimiz gibi yaşayacağını bilmek istiyor. Şimdi öncelikle geçimini kazanmak yalnızca az kazanan insanların sorunu değil, aynı zamanda benim ve sizin sorununuz da, değil mi? Biraz daha çok paranız olabilir, daha iyi durumda olabilirsiniz, iyi bir işiniz, konumunuz, kabarık bir banka hesabınız olabilir; ama bu aynı zamanda benim ve sizin sorununuz, çünkü bu toplum hepimizin yarattığı bir şey. Hepimiz—siz, ben ve diğerleri—gerçekten ilişkiyi anlayıncaya kadar toplumda bir devrim yapamayız. Karnı aç olan insan hiç kuşku yok ki gerçekliği bulamaz, öncelikle karnı doyurulmalı. Ama karnı tok olan insanların en önce gelen sorumluluğu toplumda köklü bir devrim yapılması gerektiğini, bu biçimde devam edilemeyeceğini görmektir. Bu sorunları düşünmek, hissetmek az kazananlardan, iki yakasını bir araya getirmeye çalışanlardan, zamanı olmayan, çürümüş ve sömürücü toplumdan bıkmış insanlardan daha çok zamanı olanlann, boş zamanı olanların sorumluluğudur. Biraz daha çok boş zamanı olan bizler, siz ve ben, bu sorunlara tam anlamıyla

eğilmeliyiz—bu profesyonel konuşmacılar olmamız gerektiği, başkaları için bir dizge önermemiz gerektiği anlamına gelmez. Yeni bir yaşam biçimi, yeni bir kültür oluşturmak ve düşünmek, zamanı olan kişilerin, yani bizlerin yapabileceği bir iştir.

Peki 125 rupi kazanan bu yoksul adama ne olacak? Ailesini, geçimini sağlamak zorunda; büyükannesinin, amcalarının, yeğenlerinin, diğer akrabalarının boş inançlarını kabul etmek zorunda; belirli bir düzene göre evlenmek, ritüellerini, törenlerini ve bütün bu boş inançlardan kaynaklanan saçmalıkları yerine getirmek zorunda. Bunlara sıkışmış durumda, başkaldırsa siz, saygın insanlar, onu bir kaşık suda boğarsınız.

Dolayısıyla doğru geçimle ilgili soru hem sizin hem de benim sorunum, değil mi? Ama çoğumuz doğru geçim yollarıyla ilgilenmeyiz. Bir işimiz olduğu için hoşnut ve minnet doluyuz, bu nedenle doğru geçimi olanaksızlaştıran bir toplumu ve kültürü sürdürürüz. Buna kuramsal olarak yaklaşmayın.

Kendinizi yanlış bir meslekte bulursanız ve gerçekten bununla ilgili bir şeyler yaparsanız, yaşamınıza ve çevrenizdekilerin yaşamına nasıl bir devrim getireceğinizi görmüyor musunuz? İlgisiz bir biçimde dinlerseniz ve önceden olduğu gibi devam ederseniz, dünyadaki sefalete neden olmaya devam edersiniz. Az parası olan için bu bir sorundur, o bir çoğumuz gibi yalnızca biraz daha çok kazanmakla ilgilenir. Ve daha çoğunu istediğinde sorun da devam eder, çünkü yine daha da çoğunu istiyordur.

Doğru geçim kaynakları nelerdir? Kuşkusuz topluma zarar veren uğraşlar var. Ordu topluma zarar verir, çünkü ülke

adına öldürmeyi yüreklendirir ve planlar. Ulusçu olduğunuz ve egemen hükümetlerce yönetildiğiniz için, malınızı koruyacak bir asker gücünüzün olması gerekir; ve mallar sizin için yaşamdan, çocuklarınızın yaşamından daha önemlidir. Askere almanın ve okullarda askeri eğitimin yüreklendirilmesinin nedeni budur. Ülkeniz adına çocuklarınızı yok ediyorsunuz. Ülkeniz sizin kimliğiniz, kendi yansımanız, ülkenize taptığınız zaman kendinize tapmak uğruna çocuklarınızı kurban ediyorsunuz. Ayrı ve egemen bir hükümetin aracı olan ordunun doğru bir geçim yolu olmamasının nedeni budur. Orduya girmek kolaylaştırılıyor, az ama kesin para kazanma aracına dönüşüyor. Uygar toplumda bu olağanüstü olguyu görün. Kuşkusuz insanın geçimini ordudan kazanması doğru değil, çünkü planlanmış ve hesaplanmış bir şeye dayanıyor. Siz ve ben bunun hakikatini anlayıncaya kadar farklı bir toplum oluşturamayız.

Aynı biçimde polis gücünün de yanlış bir geçim kaynağı olduğunu görebilirsiniz. Öyle gülüp geçmeyin. Polis özel yaşamları araştıran bir araç haline gelmiştir. Biz yardım eden ve rehberlik eden polisten söz etmiyoruz; devletin organı olan, gizli polisten ve diğerlerinden söz ediyoruz. Böylece birey toplumun bir aracı olur, özel olamaz, özgürlüğü olamaz, kendi hakları kalmaz; soruşturulur, denetlenir, hükümet tarafından yani toplum tarafından biçimlendirilir. Bu açıkça yanlış bir geçim yoludur.

Bir de hukuk mesleği var. Bu da yanlış bir geçim yolu değil mi? Bazılarınızın gülümsediğini görüyorum. Büyük bir olasılıkla avukatsınız ve bu dizgenin ne üzerine kurulu olduğunu benden daha iyi biliyorsunuz. Yüzeysel değil temel olarak bazı şeylerin, anlaşmazlığın, tartışmanın, karmaşanın, kavganın, bozuşmayı ve düzen adı altında düzensizliği yüreklendirmenin devamlılığı üzerine kuruludur.

Aynı zamanda zengin olmak isteyen insanlann da yanlış meslekleri var; sömürü ve acımasızlık yoluyla para kazanan, para biriktiren ve saklayan büyük iş adamları gibi—bunu hayırseverlik ve eğitim adı altında yapıyor olma olasılığına karşın.

Kuşkusuz bütün bunlar yanlış geçim yolları. Toplumun yapısında bir değişim, doğru bir devrim ancak sizle birliktebaşlarsa olanaklıdır. Devrim bir ideale ya da dizgeye dayanamaz; bütün bunları bir olgu olarak gördüğünüzde bunlardan kurtulursunuz, böylece özgür davranabilirsiniz. Ama baylar siz harekete geçmek istemiyorsunuz. Rahatsız edilmekten korkuyorsunuz ve "Zaten yeterince karmaşa var, lütfen daha çok karmaşa yaratmayın" diyorsunuz. Daha çok karmaşa yaratmazsanız başkaları bunu sizin için yapacaktır—bu karmaşa siyasi güç kazanmak için kullanılıyor. Hiç kuşkusuz içte ve dışta karmaşayı görmek, bir birey olarak görmek ve bir şey yapmak sizin sorumluluğunuz—yalnızca karmaşayı kabul ederek bir mucize bekleyerek, hiç çaba harcamadan geçebileceğiniz başkaları tarafından yaratılmış olağanüstü bir Ütopya bekleyerek değil.

Baylar bu sorun yoksul insanlann sorunu olduğu kadar sizin de sorununuz. Yoksul size siz ona bağlısınız; siz pahalı bir araba sürerken ve kabarık maaşlar alırken, onun giderleriyle para biriktirirken o sizin sekreterliğinizi yapar. Dolayısıyla bu onun olduğu kadar sizin de sorununuz ve iki taraf da ilişkide köklü bir değişiklik yapıncaya kadar gerçek bir devrim olmaz; buna karşın şiddet ve kan dökülür, her şey olduğu gibi kalır. Dolayısıyla sorununuz ilişkiyi dönüştürmek; ve bu dönüşüm yalnızca entelektüel ya da sözel düzeyde değil, ancak ne olduğunuz gerçeğini anladığınız zaman olabilir. Eğer kuramsallaştırırsanız, sözel bir duruma getirirseniz, yadsırsanız ya da yargılarsanız anlaya-

mazsınız; zihnin bütün sürecini anlamak bundan dolayı çok önemli. Yalnızca zihnin sonucu olan bir devrim devrim değildir, ama ancak zihnin, sözcüğün, dizgenin devrimi olmayan bir devrim gerçek bir devrim, soruna bir çözüm olabilir. Ama ne yazık ki beynimizi, sözde akıllarımızı çok geliştirdik, o kadar geliştirdik ki yalnız entelektüel ve sözel yetkinliğin dışındaki bütün yetkinlikleri yitirdik. Yaşamı bütün, tam, bütünlüğü içinde gördüğümüz zaman hem zengine hem yoksula hakkını veren bir devrim olasılığı vardır.

Değişimin İvediliği'*nden*

Güzellik ve Sanatçı

Soran: Sanatçının ne olduğunu merak ediyorum. Bir adam Ganj ırmağının kıyısında küçük bir odada ipekten altın rengi çok güzel bir sari dokuyor, Paris'te başka bir adam atölyesinde kendisine şöhreti getireceğini umduğu bir resim yapıyor. Başka bir yerde bir yazar adamın ve kadının eski hallerini ve sorunlarını anlatmak için sözü uzattıkça uzatıyor; laboratuvarda bir bilim adamı ve teknisyen aya gitmek için milyonlarca parçayı bir araya getiriyor. Hindistan'da bir müzisyen müziğinin damıtılmış güzelliğini içtenlikle aktarmak için çok zor bir hayat yaşıyor. Bir ev hanımı yemek pişiriyor ve bir şair ormanda yalnız başına yürüyor. Bunlar kendi açılarından birer sanatçı değiller mi? Güzelliğin herkesin elinde olduğunu ama onu bilmediklerini hissediyorum. Güzel elbiseler ya da ayakkabılar yapan adam, masanıza şu çiçekleri koyan kadın, hepsi güzellikle çalışıyor görünüyorlar. Neden ressamın, heykeltıraşın, bestekarın, yazarın—yaratıcı olduğu söylenen sanatçıların—bu dünyada çok önemli olduğunu ve ayakkabıcının ya da aşçının önemli olmadığını hep merak ederim. Onlar da yaratıcı değiller mi? İnsanların güzel olarak düşündüğü bu kadar çeşitli ifade biçimini göz önüne aldığımızda gerçek sanatçının yaşamında ne olur, gerçek sanatçı kimdir? Güzelliğin yaşamın özü olduğu söylendi. Şu ilerdeki güzel olduğu düşü-

nülen bina bu özün bir anlatımı değil mi? Bu güzellik ve sanatçı sorununa değinirseniz çok memnun olurum.

Krishnamurti: Elbette eyleminde yetenekli olan kişi sanatçıdır. Bu eylem yaşamın içinde, dışında değil. Bu nedenle yetenekli bir biçimde yaşarsa bu onu gerçekten sanatçı yapar, bu beceri gün içinde alet açarken, şiir yazarken, resim çizerken birkaç saat işleyebilir, ya da eğer kişi böyle dallarda becerikliyse daha çok da işleyebilir—farklı dallarda çalışan o Rönesans dönemi sanatçıları gibi. Ama o birkaç saatlik müzikle ya da yazıyla yaşantısının geri kalanında çelişebilir, bu da düzensizlik ve karmaşadır. Dolayısıyla böyle bir insan sanatçı mıdır? Ustaca keman çalan biri kendi şöhretini sürdürüyor ama kemanla ilgilenmiyorsa, onu yalnızca şöhreti uğruna kullanıyorsa, 'ben' (me) onun için müzikten onun için çok daha önemlidir, bu şöhretine düşkün bir yazar ya da ressam da olabilir. Müzisyen kendi 'ben'ini güzel müzik olarak düşündüğü şeyle, dindar biri de ulu olduğunu düşündüğü şeyle tanımlar. Bütün bunlar kendi belirli küçük alanlarında yetenekli olurlar ama yaşamın geri kalan o olağanüstü büyük alanını önemsemezler. Dolayısıyla yalnızca resim yaparken, yazarken ya da teknolojide değil eylemde, yaşarken yetenekli olmanın ne olduğunu, insanın nasıl bütün yaşamını beceri ve güzellikle yaşayacağını bulmak zorundayız. Yetenek ve güzellik aynı mıdır? İnsanoğlu—sanatçı olur ya da olmaz—bütün yaşamını yetenekli olarak ve güzellikle yaşayabilir mi? Yaşamak eylemdir ve bu eylem üzüntüye neden olduğunda yetenekli olmaya son verir. Peki insan üzüntü, sürtüşme, kıskançlık ve açgözlülük, herhangi bir çelişme olmadan yaşayabilir mi? Konu kimin sanatçı olduğu kimin olmadığı değil; insanoğlu, siz ya da başkası ıstırap ve çarpıtma olmadan yaşayabilir mi? Elbette çok iyi bir müziği, heykeli, şiiri ya da dansı aşağılamak ya da küçümsemek saygısızlıktır; bu kişinin yaşamın-

da yeteneksiz olduğundandır. Eylemdeki yetenek olan sanat ve güzellik yalnızca günde birkaç saat değil gün boyunca olmalıdır. Bu gerçek bir meydan okuma, yalnızca güzel bir biçimde piyano çalmak değildir. Eğer piyanoyla ilgileniyorsanız güzel çalmanız gerekir, ama bu yeterli değil. Bu büyük bir alanın küçük bir köşesini geliştirmeye benzer. Biz bütün alanla ilgiliyiz, bu alan yaşamdır. Biz devamlı olarak bu alanı boşlarız, kendimize ya da başkalarına özgü parçalara yoğunlaşırız. Sanatçılık bütünüyle uyanık olmaktır ve bu nedenle tüm yaşamda eylem de becerikli olmaktır. Bu güzelliktir.

S: Fabrika işçileri ya da ofis çalışanları ne durumda? Böyle biri sanatçı mı? İşi eylemde becerikli olmasına engel değil mi ve onu başka bir şeyde de becerikli olamayacak kadar köreltmez mi? İşiyle koşullanmış değil mi?

K: Elbette öyle. Ama eğer uyanırsa hem işini bırakır hem de sanatçı olmaya başlar. Önemli olan çalışmak değil, çalışırken uyanık olmaktır. Önemli olan işle koşullanmak değil, uyanmaktır.

S: Uyanmakla ne demek istiyorsunuz?

K: Yalnızca bazı olaylar, zor durumlar, felaketler ya da sevinçli durumlar sırasında mı uyanıksınız? Yoksa herhangi bir neden olmaksızın uyanık olunabilir mi? Eğer bir olaydan, bir nedenden dolayı uyanıksanız onlara bağlısınız demektir; bazı şeylere—uyuşturuculara, sekse, resim yapmaya ya da müziğe—bağlı olursanız kendinizi uyutursunuz. Ve her türlü bağlılık becerinin, sanatçılığın sona ermesidir.

S: Nedeni olmayan diğer uyanıklık hali nedir? Ne nedeni ne de sonucu olan bir halden söz ediyorsunuz. Bazı nedenle-

rin sonucunun olmadığı bir zihin hali olabilir mi? Bunu anlamıyorum çünkü hiç kuşku yok düşündüğümüz her şey, biz olan her şey bir nedenin sonucudur. Sonsuz bir neden sonuç zinciri var.

K: Bu neden sonuç zinciri sonsuzdur, çünkü sonuç neden olur ve neden de daha sonra sonuç olur ve bu böyle sürüp gider.

S: O zaman bu zincirin dışında kalan eylem nedir?

K: Tek bildiğimiz bir nedeni, bir güdüsü olan, bir sonuç olan eylemdir. Bütün eylem ilişkidedir. İlişki bir nedene dayanıyorsa orada bir kurnazlık vardır, bu nedenle kişiyi kaçınılmaz olarak körelmenin başka bir biçimine yöneltir. Nedensiz olan tek şey sevgidir, özgürdür; güzelliktir, beceridir, sanattır. Sevgi olmadan sanat olmaz. Sanatçı güzellikle sanatını yaparken 'ben' yoktur; sevgi ve güzellik vardır, bu sanattır. Bu eylemde beceridir. Eylemde beceride 'ben' yoktur. Sanat 'ben'in yokluğudur. Bütün yaşam alanını bırakıp yalnızca küçük bir bölümüne yoğunlaşınca—istediği kadar 'ben' olmasın—becerikli olarak yaşayamazsınız ve bu nedenle yaşamın sanatçısı değilsinizdir. Yaşamda benin yokluğu sevgi ve güzelliktir; bu da kendi becerisini getirir. En büyük sanat budur: yaşamın bütün alanında beceriyle yaşamak.

S: Aman Tanrım! Bunu nasıl yaparım? Anlıyorum ve kalbimle hissediyorum, ama bunu nasıl gerçekleştirebilirim?

K: Onu gerçekleştirecek, destekleyecek, uygulayacak bir yol yok; yalnızca onu anlamak var. Anlamak becerilerin en büyüğüdür.

Bombay, 11 Mart 1953

Zihnin nasıl bu kadar çabuk kötüleştiği ve zihni körelten ve duyarsızlaştıran, hemen tepki vermesine neden olan başlıca etkenlerin ne olduğu sorusunu incelemeye değer buluyorum. Zihnin neden kötüleştiği sorusunu inceleyebilmek bence çok önemli, çünkü belki bunu anladığımızda, gerçekten yalın bir yaşamın ne olduğunu anlayabilecek yetkinliğe geliriz.

Yaşlandıkça zihnin, anlayış aletlerinin, soruyu araştırdığımız, incelediğimiz, sorguladığımız, keşfettiğimiz aletlerin kötüleştiğine dikkat çekiyoruz—zihni kötüye kullanırsak kötüleşir, parçalanır; zihnin kötüleşmesinin en önemli etkenlerinden biri seçme süreci gibi görünüyor.

Bütün yaşamımız seçim üzerine kuruludur. Varoluşumuzun farklı düzeylerinde seçeriz. Beyazla mavi, bir çiçekle başka bir çiçek, belirli bir psişik hoşlanma ve hoşlanmama içtepisiyle belirli fikirler, inançlar, kabuller ve yadsımalar arasından seçimler yaparız. Dolayısıyla mantık yapımız bu seçme sürecine, sürekli seçme çabasına, ayırmaya, atmaya, kabul etmeye, yadsımaya dayanır. Bu süreçte sürekli savaşım ve çaba vardır. Doğrudan bir kavrayış asla yoktur, ama her zaman ayırma yetisinin usandırıcı biriktirme süreci vardır—bu aslında belleğe, bilgi biriktirmeye dayanır—bu nedenle seçme aracılığıyla sürekli çaba harcanır.

Peki seçmek hırs değil mi? Yaşamımız hırs dolu. Hep biri olmak isteriz, iyi eğitilmek, bir sonuca varmak isteriz. Ben vaiz değilsem vaiz olmak isterim. Şiddet doluysam şiddet dolu olmayan biri olmak isterim. Olmak hırs sürecidir. En büyük siyasetçi ya da mükemmel bir aziz olsam da, olma hırsı, dürtüsü, içtepisi seçme sürecidir, temelde seçmeye dayanan hırs sürecidir.

Dolayısıyla yaşamımız bir dizi savaşımdır, bir ideolojik kavramdan, formülden, arzudan bir diğerine devinmektir ve bu oluş sürecidir, zihni daha da kötüleştiren savaşım sürecidir. Bu kötüleşmenin doğası seçim; seçim yapmanın gerekli olduğunu düşünürüz, oysa hırs seçimden doğar.

Peki hırsa, seçmeye dayanmayan, sonuç arayışı olmadan yeşeren bir yaşam biçimi bulabilir miyiz? Yaşamla ilgili bütün bildiğimiz onun sonuçla biten bir dizi savaşım olduğudur ve bu sonuçlar daha iyi sonuçlar için bir yana atılır. Bütün bildiğimiz budur.

Bir mağarada yalnız yaşayan bir insanın durumunda, kendini kusursuzlaştırma sürecinde seçim vardır ve bu seçme hırstır. Şiddet dolu bir insan böyle olmak istemez; işte bu oluş hırstır. Burada hırsın doğru ya da yanlış olup olmadığını, yaşam için esas olup olmadığını bulmaya çalışmıyoruz, ama yaşamı yalınlaştırıp yalınlaştıramayacağını bulmaya çalışıyoruz. Bir insanın peştamal giymesi o kişinin yalın biri olduğunu göstermez; tam tersine, dışsal şeylerden vazgeçmekle, zihnin kendi yarattığı ve kendi yansıttığı idealine tutunmaya çalışması onu çok daha hırslı yapar.

Eğer kendi düşünce biçimlerimizi gözlemlersek bu hırs sorusunu araştırmamız gerekmez mi? Bununla ne demek istiyoruz, hırs olmadan yaşamak olanaklı mı? Hırsın okulda

çocuklar arasında ya da büyük siyasetçiler arasında yarışmaya yol açtığını görüyoruz—rekor kırmaya çalışıyorlar. Bu hırs bazı endüstriyel yararlar sağlar, ama sonucunda kuşkusuz zihnin karanlığa düşmesi, teknolojik koşullanma vardır, böylece zihin esnekliğini, yalınlığını yitirir, doğrudan deneyimleme yetkinliği olmaz. Toplu olarak değil ama bireysel olarak incelememiz gerekmez mi—siz ve ben—yaşamımızdaki hırsın farkında olsak da olmasak da onun ne anlama geldiğini bulmamız gerekmez mi?

Ülkeye hizmet etmek için, soylu işler yapmak için öne çıksak, bunda bir seçme biçimi olan hırsın temel etkeni yok mudur? Bu nedenle seçme çiçek açmayı engellediği için yaşamımızda bir bozulma etkisi yaratmaz mı? Çiçek açan insan olan insandır, oluşan değil.

Çiçek açan zihinle oluşan zihin arasında bir fark yok mu? Oluşan zihin sürekli büyür, oluşur, genişler, bilgi olarak deneyim toplar. Bu sürecin günlük yaşamımızı bütün sonuçlarıyla, çatışmalarıyla, sefillikleriyle ve sürtüşmeleriyle doldurduğunu biliyoruz, ama yaşamın yeşermesini bilmiyoruz. Keşfetmemiz gereken—sınırlamaya ve ayırmaya çalışmak değil—yaşam sürecinde keşfetmemiz gereken bu iki şey arasında fark yok mu? Bunu keşfettiğimiz zaman belki bir seçme biçimi olan hırsı bir kenara bırakabiliriz ve belki doğru eylem olan, yaşam biçimi olan çiçek açmayı keşfedebiliriz.

Yaşam biçimi olarak çiçek açmayı keşfetmeden yalnızca hırs dolu olmamamız gerekir deyip hırsı yok etmek aynı zamanda zihni de yok eder, çünkü bu isteğin, seçimin edimidir. Yaşamımızda hırsın hakikatini bulmak her birimiz için gerekli değil mi? Hepimiz hırslı olmaya yüreklendiriliyoruz, toplum bunun üzerine kurulu, bir sonuca yönelik dürtünün

gücü üzerine kurulu.

Ama biriktirme sürecinin, 'ben'in (me), kendinin, egonun arkatasannın olmadığı, güçlü bir isteğin bulunduğu bir enerji, bir güç var. Bu yaratıcılığın yoludur. Bunu anlamadan, gerçekten deneyimlemeden yaşamımız donuklaşır, yaratıcılığın ve mutluluğun olmadığı bitmez tükenmez bir dizi çatışma durumuna dönüşür. Eğer anlayabilirsek—hırsı dışlayarak değil bütün hırs biçimlerini anlayarak—açık olarak, kavrayarak, hırsın hakikatini dinleyerek anlayabilirsek, o zaman kendini gerçekleştirmenin ifadesi değil ama 'ben'in sınırlarının olmadığı sürekli bir enerjinin ifadesi olan bir yaratıcılığı keşfedebiliriz.

•

Soran: Lütfen işimiz derken ne demek istediğinizi anlatabilir misiniz? Sözcükleri alışılagelmiş anlamlarından farklı olarak yan anlamlarıyla kullandığınızı anlıyorum.

Krishnamurti: Her birimiz—hukukçu, asker, polis, işadamı—çeşitli işler peşinde koşuyoruz. Kuşkusuz topluma zararlı kimi işler var—hukuk, askerlik, polislik ve başka insanların eşit ölçüde zengin olmasını sağlamayan sanayicilik.

Belirli bir işi seçip onu istediğimizde, çocuklarımızı belirli işleri izlemek üzere yetiştirdiğimizde toplumda bir karmaşa yaratmaz mıyız? Siz birini ben başka birini seçerim. Bu aramızda bir karmaşa yaratmaz mı? Gerçek işimizi bulmadığımız için bütün dünyada olan bu değil mi? Biz toplum ve belirli bir kültür tarafından, yalnızca insanlar arasında nefreti ve yarışmayı büyüten bazı iş türlerini kabul etmeye koşullandırıldık. Bunu biliyoruz ve anlıyoruz.

Sizin ve benim gerçek işimizi yaptığımız başka bir yaşam biçimi var mı? İnsan için tek bir iş yok mu? Lütfen dinleyin baylar. İnsan için farklı işler mi var? Olduğunu görüyoruz: siz bir sekretersiniz, ben ayakkabıcıyım; siz mühendissiniz ben bir siyasetçiyim. Sayısız türde iş olduğunu görüyoruz ve bunların kendi aralannda çatışma içinde olduklarını da görüyoruz. İnsan işi dolayısıyla başka insanla çatışma ve nefret içindedir. Bunu biliyoruz. Buna her gün tanık oluyoruz.

Şimdi insan için bir tek işin olup olmadığını bulalım. Eğer hepimiz bunu bulabilirsek, o zaman farklı yetkinliklerin açığa çıkarılması insanlar arasında çatışma yaratmaz. İnsan için yalnızca bir iş olduğunu söylüyorum. Yalnızca bir tane var, çok değil. İnsanın tek işi gerçeğin ne olduğunu bulmaktır. Baylar, hemen gevşemeyin. Bu gizemli bir yanıt değil.

Siz ve ben hakikatin ne olduğunu araştırıyorsak, ki bizim asıl işimiz budur, o zaman bu arayışımızda birbirimizle yarışmayız. Siz hakikati farklı bir biçimde ifade etseniz de, sizinle yanşmam, sizinle kavga etmem. Siz başbakan olabilirsiniz, hırsa kapılıp sizin yerinize geçmek istemem, çünkü ben de tıpkı sizin gibi hakikatin peşindeyimdir. Bu nedenle, insan için o gerçek işin ne olduğunu bulmadığımız sürece, birbirimizle yarışmaya, birbirimizden nefret etmeye zorunluyuz. Ne yasası çıkarırsanız çıkarın, bu düzeyde ancak daha fazla kargaşaya neden olursunuz.

Çocuğun, öğrencinin çocukluğundan başlayarak, doğru eğitim yoluyla, doğru eğitmenler aracılığıyla, her şeyin hakikatini bulmak için özgür olmasına yardım etmek olanaksız mı? Yalnızca soyut bir hakikati değil, ama bütün ilişkilerin hakikatini—çocuğun aletlerle ilişkisinin, doğayla ilişkisinin, parayla, toplumla, devletle ilişkisinin hakikatini. Bu-

nun için çocuğa, öğrenciye yardım etmekle, ona özgürlük tanımakla ilgilenen başka türlü öğretmenler gerekir—değil mi?—öyle ki öğrenci her an bozulmakta olan bir toplum tarafından asla koşullandırılamayacak bir zekanın geliştirilmesini sorgulamaya başlasın.

Öyleyse insanın yalnızca bir işi yok mu? İnsan bir başına yaşayamaz. Ancak ilişkide var olabilir ve o ilişkide hakikatin keşfi yoksa, ilişkinin hakikatinin keşfi yoksa, o zaman çatışma vardır.

Sizin ve benim için bir tek iş var. Bunu ararken de, birbirimizle çatışmaya düşmeyeceğimiz, birbirimizi yok etmeyeceğimiz bir ifadeyi bulmamız gerekir. Ama bu kesinlikle doğru eğitimle, doğru eğitmenle başlamalıdır. Eğitmenin de eğitime gereksinimi vardır. Temelde öğretmen yalnızca bilgi veren biri değildir, öğrencinin içinde hakikatin ne olduğunu keşfetme özgürlüğünü ve başkaldırı gücünü açığa çıkaran insandır.

Rajghat Okulu'nda Öğrencilerle Konuşma, 20 Ocak 1954

Bizim için en büyük zorluklardan biri sıradanlığa neyin neden olduğunu bulmaktır. Bu sözcüğün ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Sıradan zihin gerçekte bozulmaya uğramış, özgür olmayan, korkuya ya da bir soruna hapsolmuş zihin demektir; yalnızca kendi çıkarları çevresinde, kendi başarıları ve başarısızlıkları, kendi geçici çözümleri ve küçük bir zihni kaçınılmaz olarak saran acılar çevresinde dönüp duran bir zihin demektir. Sıradan bir zihnin kendi düşünce alışkanlıklarından, kendi davranış kalıplarından kopması ve özgürce yaşayıp hareket etmesi en zor şeylerden biridir—öyle değil mi? Çoğumuzun zihninin çok küçük, çok zavallı olduğunu göreceksiniz. Kendi zihninize bakın; nelerle uğraştığını göreceksiniz—bir sınavdan geçmek, insanların sizin hakkınızda neler düşündüğü, birinden nasıl korktuğunuz, kendi başarınız gibi küçük şeylerle uğraştığını göreceksiniz. Bir iş istersiniz, o işi aldığınızda ise daha iyi bir iş istersiniz; bunun gibi. Zihninizde bir araştırma yaparsanız, onun her zaman bunun gibi küçük, boş ve bencilce işlerle uğraşıp durduğunu görürsünüz. Bu kadar çok uğraştığı için sorunlar da yaratır, öyle değil mi? Sorunlarını kendi küçüklüğü çerçevesinde çözmeye çalışır, ama bunu başaramayınca sorunlarını daha da çoğaltır. Bana göre eği-

timin işlevi bu düşünme biçimini yıkmaktır.

Sıradan zihin, Varanasi'nin dar sokaklarından birine hapsolup orada yaşayan bir zihin, okuyabilir, sınavlardan geçebilir, toplumsal açıdan son derece etkin olabilir, ama yine de kendi ürünü olan o dar küçük sokakta yaşamaktadır. Zihin böylesine küçük olduğu için, ne yaparsa yapsın, ne çabalarda bulunursa bulunsun, ne umutları, korkuları ya da arzuları olursa olsun, onun yine de küçük, önemsiz olduğunu görmemiz genç yaşlı hepimiz için bence çok önemli. Küçük zihnin ürettiği guruların, efendilerin, toplumların, dinlerin de yine küçük olduğunu fark etmek birçoğumuz için çok zor. Bu düşünme kalıbını kırmak çok zor.

Gençlik yıllarımızda sıradan zihinleri olmayan öğretmenlerimizin, eğitmenlerimizin olması çok önemli değil mi? Çünkü eğer eğitmenler körelmişlerse, yorgunlarsa, küçük şeyler düşünüyorlarsa ve kendi küçüklükleri içinde hapsolmuşlarsa, doğal olarak öğrencinin özgür olabileceği ve toplumun insanların sırtına *yüklediği kalıbı kırıp geçebileceği* bir ortam yaratmaya yardım edemezler.

İnsanın sıradan olduğunu bilmesi bence çok önemli, çünkü çoğumuz sıradan olduğumuzu kabul etmiyoruz, bir yerlerde saklı sıradışı bir şeylere sahip olduğumuzu sanıyoruz. Ama sıradan olduğumuzu bilmemiz, sıradanlığın küçük insanlar yarattığını fark etmemiz ve buna karşı gelmememiz gerekir. Sıradanlığa karşı her girişim sıradanlıktan doğan bir harekettir; sıradanlığı yıkmak aynı şekilde küçük, anlamsız bir iştir. Bütün bunları anlıyor musunuz? Ne yazık ki, yalnızca İngilizce konuşuyorum, keşke öğretmenleriniz sizlerin bunu anlamanıza yardım edebilseler. Size bunu açıklarken kendi anlamsızlıkları ortadan kalkacaktır. Yalnızca açıklamak bile kendilerinin ne kadar küçük, boş oldukları-

nı fark etmelerini sağlayacaktır. Küçük bir zihnin sevememesinin, cömert olmamasının, anlamsız şeyler üzerine tartışmasının nedeni budur. Hindistan'da ve dünyanın herhangi başka bir yerinde gereken akıllı insanlar değil, dereceleri ve yüksek konumları olan insanlar değil, sizin benim gibi kendi zihinlerinin bayağılığını yıkmış insanlardır.

Bayağılık temelde kişinin kendini düşünmesidir. Sürekli kendi başarısıyla, kendi ülküleriyle, kusursuz olma arzularıyla uğraşıp duran bir zihin bayağılaşır. Zihni küçülten budur, çünkü bu 'ben', bu 'kendi' ne denli genişlerse genişlesin, yine de çok küçüktür. Dolayısıyla dolu bir zihin küçük bir zihindir; sürekli bir şeyler düşünen, kendi sınavından endişe eden, bir iş bulup bulamayacağından, annesinin, babasının, öğretmenlerinin, guruların, komşuların ya da toplumun ne düşüneceğinden endişe eden bir zihin küçük bir zihindir. Bu fikirlerle uğraşmak saygınlık kazandırır ve saygın bir zihin mutlu bir zihin değildir. Lütfen bunları dinleyin.

Hepiniz saygın olmak istiyorsunuz, bunu biliyorsunuz değil mi? İnsanların—babanızın, komşunuzun, toplumun—sizin hakkınızda iyi şeyler düşünmelerini, doğru şeyi yapmayı istiyorsunuz ve bu korku doğuruyor. Böyle bir zihin asla yeni bir şey düşünemez. Bu bozulmuş dünyada gerekli olan şey yaratıcı, uydurmayan, yalnızca o yetiye sahip olmakla kalmayan bir zihindir. Ama o yaratıcılık korku olmadığında, zihin kendi sorunlarıyla uğraşıp durmadığında açığa çıkar. Bunun için öğrencinin gerçekten özgür olduğu bir ortam gerekir—her istediğini yapma özgürlüğü değil, soru sorma, sorgulama, araştırma, nedenleri bulma ve nedenlerin ötesine gitme özgürlüğü. Öğrencinin yaşamında gerçekten ne yapmayı sevdiğini bulabilmesi için özgür olması gerekir, böylece hoşlanmadığı, nefret ettiği belirli bir şeyi yapmaya zorlanmaz.

Biliyorsunuz, sıradan bir zihin asla başkaldırmaz; hükümete, ailenin yetkesine boyun eğer; her şeye katlanır. Korkarım ki nüfusun aşırı ölçüde yoğun olduğu, geçimini sağlamanın çok çok zor olduğu böyle bir ülkede, bunların yarattığı baskılar bizim boyun eğmemize, ses çıkarmamamıza neden oluyor ve başkaldırı ruhu, hoşnutsuzluk ruhu gitgide yok oluyor. Burası gibi bir okulun öğrenciyi yaşamı boyunca o büyük hoşnutsuzluğu yaşayacak, kolayca yetinmeyecek şekilde eğitmesi gerekir. Doyurulma, memnun edilme yolu bulmazsa, bu hoşnutsuzluk araştırmaya, zekanın gelişmesine yol açar.

*

Soran: Ünün ölümden sonra geldiği doğru mu?

Krishnamurti: Sence bir köylü öldükten sonra ün kazanır mı?

S: Büyük bir adam öldükten sonra ün kazanır ve saygı görür.

K: Büyük adam nedir? Bu sorunun hakikatini bulalım. Büyük adam ün peşinde olan mıdır? Kendisine olağanüstü ölçüde önem veren biri midir? Kendisini bir ülkeyle özdeşleştiren ve onun lideri olan adam mıdır? Bunu yaparsa yaşamı sırasında ünlüdür. Bizim bütün istediğimiz bu. Hepimiz aynı şeyi istiyoruz; hepimiz büyük insanlar olmak istiyoruz. Alayın başını çekmek, yönetici olmak, Hindistan'a yenilik getirecek büyük ideal insan olmak istiyorsunuz. Bunu istediğiniz için, bütün insanlar bunu istediği için, alayın başını çekeceksiniz. Ama bu büyüklük müdür? Büyüklük tanınmaya, adınızın gazetelerde çıkmasına, insanlar üzerinde yetke sahibi olmaya, sizin güçlü bir istenciniz, kişiliğiniz ya

da üçkağıtçı bir zihniniz var diye insanlara boyun eğdirmeye mi bağlıdır? Kuşkusuz ki büyüklük bundan tümüyle farklı bir şeydir.

Büyüklük adınızın bilinmemesidir. Adınızın bilinmemesi en büyük şeydir. Büyük bir katedral, yaşama ilişkin büyük şeyler, büyük bir heykel adsız olmalıdır. Bunlar belirli bir kişiye ait değillerdir. Tıpkı hakikat gibi; hakikat size ya da bana ait değildir, bütünüyle kişiden ve addan bağımsızdır. Hakikate sahip olduğunuzu söylerseniz, artık bilinmeyen biri değilsinizdir, hakikatten çok daha önemlisinizdir. Ama adı bilinmeyen bir insan asla büyük olamayabilir. Büyük olasılıkla asla büyük olmayacaktır, çünkü büyük olmayı istemez, dünyada büyük biri olmak anlamında, hatta içsel olarak. Çünkü o hiç kimsedir. Yandaşları yoktur. Tapınağı yoktur, kendisiyle övünmez. Oysa çoğumuz, ne yazık ki, kendimizle övünmek isteriz. Büyük biri olmak, tanınmak, başan elde etmek isteriz. Başarının ardından ün gelir, ama bu boş bir şeydir, öyle değil mi? Kül gibidir. Her siyasetçi tanınır, tanınmak onun işidir, dolayısıyla büyük biri değildir. Büyüklük tanınmamaktır, içsel ve dışsal anlamda hiçbir şey olmaktır; ve bunun için çok büyük bir anlayış, çok büyük bir şefkat gerekir.

Amsterdam, 23 Mayıs 1955

Soran: Çok meşgul bir insan gece gündüz bilinçaltında çözülmesi gereken yaşamsal sorunlarla uğraşıp durur. Görünüz ise ancak özsel farkındalığın dinginliğinde gerçekleştirilebilir. Oysa dinginliğe neredeyse hiç zaman yok, her an yapılması gereken bir şeyler var. Uygulanabilir bir öneride bulunabilir misiniz?

Krishnamurti: Bayım, 'uygulanabilir öneri' ile ne demek istiyorsunuz? Hemen yapmanız gereken bir şey mi? Zihinsel bir dinginliğe ulaşmak için uygulamanız gereken bir dizge mi? Bir dizgeyi uygulamaya koyarsanız, o dizge bir sonuç üretir; ama bu yalnızca dizgenin sonucu olacaktır, sizin kendi keşfiniz değil. Günlük yaşamınızdaki temaslarınız sırasında kendinizin farkında olarak bulduğunuz bir sonuç olmayacaktır. Bir dizgenin kendi sonuçlarını üreteceği açıktır. Onu ne kadar çok, ne kadar uzun süreyle uygularsanız uygulayın, sonuç her zaman dizge tarafından, yöntem tarafından belirlenecektir. Bir keşif olmayacaktır, bu kargaşa ve üzüntü içindeki dünyadan bir çıkış yolu bulma arzusuyla zihne zorla kabul ettirilen bir şey olacaktır.

Peki biri çok meşgulse, pek çok insan gibi gece gündüz yaşamını kazanmakla uğraşıyorsa, ne yapmalıdır? Öncelikle, insan her an işle, geçimini kazanmakla mı uğraşmaktadır? Yoksa gün içinde bir şeylerle uğraşmadığı zamanlar da var

mıdır? O kadar çok meşgul olmadığınız bu zamanlar bence çok meşgul olduğunuz zamanlardan çok daha önemlidir. Zihnin neyle uğraşıp durduğunu bulmak çok önemli değil mi? Her zaman iş dünyasının gerektirdikleriyle uğraşıyorsa, bilinci her an bunlarla meşgulse—ki bu gerçekte olanaksızdır—kuşkusuz içinde yeni herhangi bir şey bulabileceğiniz bir boşluk, bir dinginlik olamaz. Neyse ki, çoğumuz tümüyle işimize boğulmuş değiliz ve kendi içimize yönelebilecek, farkında olabilecek anlarımız var. Bence bu anlar meşgul olduğumuz zamanlardan çok daha önemli, ve olanak tanırsak, bu anlar iş dünyasındaki etkinliklerimizi, günlük yaşamımızı biçimlendirmeye, denetlemeye başlayacaktır.

Görünen o ki, bilinçli zihnin, böylesine uğraş içindeki zihnin daha derin bir düşünceye zamanı yoktur. Ama bilinçli zihin zihnin bütünü değildir; bir de bilinçaltı bölümü vardır. Bilinçli zihin bilinçaltının derinlerine inebilir mi? Bir başka deyişle, bilinçli zihin, sorgulamak, çözümlemek isteyen zihin, bilinçaltına inebilir mi? Yoksa bilinçaltının ipuçlarını, belirtilerini gösterebilmesi için bilinçli zihnin dingin olması mı gerekir? Bilinçaltı bilinçten çok mu farklıdır, yoksa bilinç ve aynı zamanda bilinçaltı zihnin bütününü mü oluşturur? Bildiğimiz gibi zihnin bütünü—bilinç ve bilinçaltı—kültürün, geleneğin ve belleğin çok çeşitli yükleriyle eğitilmiş, koşullandırılmıştır. Belki de sorularımızın yanıtı zihnin alanı içinde bile değildir; onun dışında da olabilir. Varoluşumuza, günlük uğraşlarımıza ilişkin karmaşık sorunların gerçek yanıtını bulmak için kuşkusuz hem bilincin hem de bilinçaltının bütünüyle dingin olması gerekir, öyle değil mi?

Sorunun sahibi bilmek istiyor: Çok meşgul olduğu zamanlarda ne yapmalı? Çok meşgul olmadığına kuşku yok; kuşkusuz arasıra eğlenceye zaman ayırıyor. Gün içinde bu ko-

nular üzerine düşünmek için beş dakika, on dakika, yarım saat ayırmaya başlarsa, bu etkinlik düşünmeye, araştırmaya zaman bulacağı daha uzun süreler yaratacaktır. Dolayısıyla ben zihnin salt yüzeysel uğraşlarının pek büyük bir önemi olduğunu düşünmüyorum. Çok daha önemli bir şey var, o da zihnin nasıl işlediğini, kendi düşünme biçimlerimizi, zihnin ağına kapıldığı dürtüleri, itkileri, anıları, gelenekleri bulmaktır. Ve bunu geçimimizi kazandığımız sırada yapabiliriz, böylece kendimizin ve bize özgü niteliklerin tümüyle bilincine varabiliriz. Bence o zaman zihnin gerçekten sessiz olma ve kendi yansıttıklarının ötesinde olanı bulma olasılığı vardır.

Saanen'de Gençlerle Konuşma, 5 Ağustos 1972

Krishnamurti: Gençlik modern yaşamın meydan okumalarına nasıl yanıt veriyor? Yalnızca toplumsal yeniliklere değil, yalnızca farklı bir politikası, dürüstlüğü ve az ya da çok bozulmazlığı olan bir siyasi devrime değil. Teknolojik ve fizyolojik açıdan çok büyük değişimler yaşanıyor. Dinler dağılıyor, bu çok büyük bir değişim. Gençlik buna nasıl yanıt veriyor? Bu adil bir soru mu? Sizin genç olduğunuz düşünülürse, buna nasıl yanıt veriyorsunuz? Bütün bu meydan okumaya yanıt verin, küçük bir komün oluşturup ya da uyuşturucuya başlayıp "Yaşlı insanlar gençleri anlamıyorlar," demeyin. Kuşak farkı var. Ama bu büyük meydan okuma da var. Siz genç insanlar buna nasıl yanıt veriyorsunuz?

•

K: Geçimini sağlamak psişik bir sorun değildir. Bu dünyada yaşamak zorundasınız, ondan kaçamazsınız.

Soran: Bölünmeye uğramadan, bütünsel olarak hareket etmenin olanaklı olup olmadığını sormak istiyorum. Ayrıca devasa bir makine, bir program gibi olan bir devlet okuluna, bu tür bir kuruma gidip bir şekilde bir şeyler yapılabilir mi?

K: Soru şu: Mekanik, aşırı kalabalık, buna benzer özelliklere sahip bir okulda öğretmenim; bu çok büyük yapı tarafından ezilmeden bütünsel olarak nasıl hareket edebilirim? Bir sınıfta elli altmış çocuğa öğretmenlik yapıyorsam ve çocuklar çok yaramazsa, bununla nasıl başa çıkarım? Bu gibi durumlarda nasıl bütünsel hareket edebilirim? Ne yapmalıyım? Bu soruyu yanıtlamalıyım, lütfen. Aşırı yüklü bir okulda, bir sistemde öğretmenlik yaparak geçimimi sağlıyorum. Bu durum söz konusu olduğunda, nasıl bütünsel bir eğitim verebilirim? Bunu yapabilir misiniz?

S: Şu ana dek bunu başaramadım diyelim, aslında işten atıldım.

K: Haklısınız, bayım. Başaramazsınız. Olmaz. Bakın, elli öğrencilik bir sınıfta, diyelim matematik öğretmek istediğiniz bir sınıfta, yalnızca matematik öğretmekle kalmayıp aynı zamanda öğrencilerin zihinleriyle, zekalarını açığa çıkarmakla, onların uygun biçimde davranmalarıyla da ilgileniyorsanız—elli kişiyle bunu başaramazsınız. Dolayısıyla da işten atılırsınız. Peki ne yapacaksınız? Başka bir meslek mi seçeceksiniz? Ya da şöyle mi diyeceksiniz: "Tanrı aşkına, öğretmenlik en önemli iş, çünkü genç insanlarla uğraşıyorsunuz, yeni zihinler yaratıyorsunuz"—bu tür şeyler—"Çok önemli. Başkalarını bulacağım. Bunu hisseden az sayıda insanı bulacağım ve yeni bir okul başlatacağım." Bunun için olağanüstü enerji gerekir ve bu öylesine hareket etmediğiniz, bütün yaşamınızı buna adadığınız anlamına gelir.

•

K: Şimdi, "Şehirde yaşıyorum ve geçimimi orada sağlamak zorundayım; ama hiç zamanım yok, bunun için şehirden uzaklaşıp küçük bir komün oluşturacağım," diyen birine

yanıt verelim.

Birkaç arkadaşımla uzaklaşabilirsek uzaklaşıp kendi bahçemizi ekip biçerek yaşanz... ve bu bütünsel hareketi nasıl gerçekleştireceğimizi düşünmek için zamanımız vardır. Gidip birkaç insanla birlikte yaşadığımda gerçek niyetim—asıl, gerçek niyetim—içinde bütünsel devinimi barındıran bir yaşam biçimi bulmak mıdır? Varolan toplumsal yapıdan uzaklaşır ve varoluşun bu bütünsel devinimini kapsayan bir yaşam sürmeye çalışırım. Keşişler bunu denedi, çeşitli komünler de denedi; bunlar ya bir kişinin yetkesini, ya bir inancın yetkesini, ya da birlikte çalışma gereksiniminin yetkesini kabul ederler. Yoksa kişilerin bütün yetkesini, düşünmeye zaman ayırmak için birlikte çalışmamız gerektiğini bir yana atarak mı giderler? Bunları bir yana atıp böylece kendiniz için varoluş biçiminin ne olduğunu, nasıl bölücü bir yaşam sürmeyeceğinizi, ekonomik, psişik ve daha birçok alanda nasıl bütünsel olarak devineceğinizi mi bulursunuz? Dolayısıyla, dışsal olduğu kadar içsel olarak da farklı bir yaşam sürmeyi isteyip istememeniz size bağlı, niyetinizin ne kadar ciddi olduğuna bağlı.

S: Bayım, bir komün kurmakla işe gitmenin aynı şeyler olduğunu mu söylüyorsunuz? Bu harekete geçmek değildir, ama bunu fark etmek harekete geçmektir.

K: Evet, bayım. Bunu yapın, uygulayabileceğiniz düzeyde yapın; ama bu uygulanabilen düzey sizin niyetinize, dürüstlüğünüzün derecesine bağlıdır.

S: Niyete bağlı bütün davranışların ardında bir çeşit ülkü mü vardır?

K: Tam da öyle. Bütün bunlara yanıtınız ne? Kiliseye koş-

mak, siyasi bir etkinliğe katılmak, komünist olmak, şu ya da bu, ya da babanız, kimi arkadaşlarınız size para vereceği için bütünüyle sorumsuz bir yaşam sürmek, hiçbir şeyi umursamamak...

S: Her zaman için yapmanız gereken elinizden gelen bir düzeyde yaşamak; bir ahırda da yatabilirsiniz otelde de, ya da bir şey yapmaya çalışırsınız. Ama paranız yoksa...

K: Hindistan'da genç bir çocukla tanıştım. Kaliforniya'dan New York'a otostop yaparak kıtayı bir uçtan öteki uca geçmiş, gemici olarak iş bulmuş, gemiyle Hindistan'a gelmişti ve orada çalışıyordu. Onunla deniz kıyısında tanıştık. Onun için önemli olan hakikatin ne olduğunu bulmaktı. Bunun ne kadar aptalca olduğunu söyleyebilirsiniz, ama o bulmak istiyordu. Buna yaşamını vermişti, gündelik yaşamdan söz etmiyordu, çalışıyordu. Paranız varsa, ailenizin parası varsa ya da arkadaşlarınız size para veriyorsa, bir başkasına, ailenize bağımlı olma sorununuz vardır; ama bütün bu fikirleri önemsemeden yaşayabilirsiniz.

Dolayısıyla yine aynı noktaya geliyoruz: Herhangi tür bir bölücü hareketin gerçekte en zekadan yoksun, en aldatıcı hareket olduğunun farkında mısınız? Eski kurumsal yapının yaptığı bu. Yaşam biçimleri bu; iş dünyasını yönlendir, Pazar günlerini dine ayır, Perşembe günleri siyaset yap. Bunun gibi şeyler işte, siz de biliyorsunuz! Siz de aynı şeyi yapıyorsunuz, ama buna farklı bir ad veriyorsunuz. Ve size söyleyeyim, canlı, hevesli olması, harekete geçmek için olağanüstü bir enerjisi olması beklenen, önceki kuşağın ne yaptığını bilen siz gençlerin de başkaları kadar aklınız karışmış durumda. Dolayısıyla aslında hiç kuşak farkı yok. Bunun bize ne denli ikiyüzlü olduğumuzu fark ettirdiğini görüyor musunuz? Eski kurumsal yapıyı yadsıyor ve onlar-

la tam tamına aynı şeyi yapıyorsunuz—yalnızca farklı bir ad altında. Sizler genç olduğunuza göre yeni bir dünya yaratmalısınız. Yeni bir dünyadan siz sorumlusunuz. Ama "Ben yalnızca parayla ve psişik şeylerle ilgileniyorum," diyorsanız, bunların hiçbir anlamı yok.

Krishnamurti Eğitim Üzerine'*den*, *8. Bölüm*

Öğrencilerle İmge Oluşumu Üzerine Konuşma

Çok gençken, yaşamak, sabah kuş seslerini işitmek, yağmurun ardından tepelere bakmak, güneşin altında parlayan kayaları, yaprakları görmek, bulutların geçişini seyretmek, aydınlık bir günde bütün kalbinle ve açık bir zihinle sevinmek bir zevktir. Büyüyünce bu duygumuz yiter, yerini kaygılara, tasalara, kavgalara, nefretlere, korkulara ve bitmez tükenmez bir geçim çabasına bırakır. Günlerimiz birbirimizle savaş hali içinde, hoşlanmalar ve hoşlanmamalarla, arasıra aldığımız küçük hazlarla geçer. Kuşları hiç duymayız, ağaçlara daha önce baktığımız gözlerle bakmayız, çimenlerin üstündeki çiy damlalarını, uçmakta olan bir kuşu, dağda gün ışığında panldayan bir kayayı eskisi gibi görmeyiz. Büyüyünce bütün bunları görmeyiz. Neden? Bu soruyu hiç sordunuz mu bilmiyorum. Bence bunu sormak gerek.

Şimdi sormalısınız, yoksa çok yakın bir zamanda ağa yakalanacaksınız. Üniversiteye gideceksiniz, sonra evleneceksiniz, eşiniz çocuklarınız olacak, sorumluluklarınız olacak, para kazanmanız gerekecek, sonra da yaşlanıp öleceksiniz. İnsanlara olan bu. Çiçekleri gördüğümüzde, kuşları işittiğimizde yaşadığımız o güzellik duygusunu neden yitirdiğimizi sormamız gerek. Güzelin verdiği duyguyu neden yitiri-

yoruz? Bence bunun temel nedeni kendimizle çok uğraşmamız. Kendimize ilişkin bir imgemiz var.

İmgenin ne olduğunu biliyor musunuz? İmge, taştan ya da mermerden elle yontulmuş bir şeydir ve insan eliyle yapılan bu taş bir tapınağa konularak ona tapılır. Yine de elle yapılmıştır, insanın yarattığı bir imgedir. Kendinize ilişkin bir imgeniz de vardır, elinizle değil belki ama zihninizle, düşüncenizle, deneyimlerinizle, uğraşlarınızla, yaşamınızdaki her tür çatışma ve sefillikle oluşmuş bir imgedir bu. Yaşlandıkça imge de güçlenir, büyür, istekleri bitmek bilmez ve ısrarcı olur. O imge içinde kaldığınız, dinlediğiniz, davrandığınız sürece, giderek daha az güzellik görürsünüz, o imgenin elverdiğinin ötesinde bir sevinci daha az duyumsarsınız.

Bu bütünlük niteliğini yitirmenizin nedeni kendinizle gereğinden çok ilgilenmenizdir. Kendinle ilgilenmek ne demektir biliyor musunuz? Kendinle uğraşmaktır, iyi de olsa kötü de olsa yeteneklerinle, komşunun senin için ne dediğiyle, iyi bir işinin olup olmamasıyla, önemli biri olup olmayacağınla, toplumdan dışlanıp dışlanmayacağınla uğraşmaktır. Evde, işyerinde, tarlalarda sürekli çabalıyorsunuz; nerede olursanız olun, ne yaparsanız yapın çatışma içindesiniz ve çatışmadan kurtulabileceğe benzemiyorsunuz; kurtulamadığınız için de kusursuz bir hal, bir cennet, bir tanrı imgesi—yine zihnin ürünü olan bir imge—yaratıyorsunuz. Daha derinlerde başka imgeleriniz de var, bunların hepsi birbiriyle çatışma içinde. Çatışma ne kadar büyükse—ki kendinize ilişkin imgeleriniz, fikirleriniz, kavramlarınız, görüşleriniz olduğu sürece çatışma kaçınılmazdır—savaşımınız da o kadar büyük olacaktır.

Sorumuz şu: Bu dünyada kendinize ilişkin bir imgeniz ol-

madan yaşamanız olanaklı mı? Bir doktor, bilim adamı, öğretmen, fizikçi olarak bir işleviniz vardır. Bu işlevi kendinize ilişkin imge yaratmakta kullanırsınız, böylece işlevinizde, işinizde çatışma doğurursunuz. Bunu anlıyor musunuz? Güzel dans ediyorsanız, bir çalgı, örneğin keman çalıyorsanız, ne kadar mükemmel olduğunuzu, ne kadar güzel dans ettiğinizi ya da keman çaldığınızı duyumsamak için dansı ya da çalgıyı kendinize ilişkin imge yaratmakta kullanırsınız. Dansı ya da çalgıyı kendinize ilişkin imgenizi zenginleştirmek için kullanırsınız. O imgeyi yaratıp güçlendirerek yaşarsınız. Böylece çatışma artar; zihin körelir ve kendiyle uğraşmaya başlar; güzellik, sevinç ve açık düşünme niteliğini yitirir.

Ben imge yaratmadan yaşamanın eğitimin bir parçası olduğunu düşünüyorum. O zaman içinizde sürüp giden savaşım olmadan hareket edebilirsiniz.

Eğitimin sonu yoktur. Kitap okuyup sınavdan geçeceksiniz, sonra da eğitiminiz sona erecek diye bir şey söz konusu değildir. Doğduğunuz andan öleceğiniz ana kadar yaşamın bütünü bir öğrenme sürecidir. Öğrenmenin sonu yoktur ve bu öğrenmenin zamandan bağımsız olma niteliğidir. Ama içinizde bir savaş süregidiyorsa, kendinizle, komşunuzla, toplumla çatışma içindeyseniz öğrenemezsiniz. İmge olduğu sürece de toplumla, komşunuzla çatışırsınız. Ama o imgeyi ortadan kaldırma düzeneğini öğreniyorsanız, gökyüzüne bakabildiğinizi görürsünüz; ırmağa, yapraklar üzerindeki yağmur damlalarına bakabilir, sabah serinliğini ve yapraklar arasında gezinen taze esintiyi duyumsayabilirsiniz. O zaman yaşamın olağanüstü bir anlamı vardır—imgenin yaşama verdiği anlam değil yaşamın kendisinin olağanüstü bir anlamı vardır.

Öğrenci: Bir çiçeğe baktığınızda, o çiçekle ilişkiniz nedir?

Krishnamurti: Bir çiçeğe baktığında çiçekle aranda nasıl bir ilişki vardır? Çiçeğe mi bakarsın, yoksa çiçeğe baktığını mı düşünürsün? Farkı görüyor musun? Gerçekten çiçeğe mi bakıyorsun, yoksa çiçeğe bakıyor olman gerektiğini mi düşünüyorsun, ya da çiçeğe, diyelim güle ilişkin imgenle mi çiçeğe bakıyorsun? Sözcük imgedir, sözcük bilgidir, yani o çiçeğe sözcükle, simgeyle, bilgiyle bakıyorsun, dolayısıyla çiçeğe bakmıyorsun. Ya da ona başka bir şeyi düşünmekte olan bir zihinle mi bakıyorsun?

Çiçeğe sözcük, imge olmadan, bütünüyle dikkatli bir zihinle bakarsan, seninle çiçek arasındaki ilişki nedir? Bunu hiç denedin mi? Bir çiçeğe hiç "Bu bir gül," demeden baktın mı? Bir çiçeğe hiç bütünüyle, içinde sözcüğün, simgenin, çiçeğin adının olmadığı tam dikkatle, bütünsel dikkatle baktın mı? Bunu yapmadan çiçekle ilişkin yoktur. Bir kayayla, yaprakla, başka bir insanla ilişkisi olması için kişinin seyretmesi ve tam dikkatle gözlemlemesi gerekir. O zaman gördüğünüz şeyle ilişkiniz bütünüyle farklıdır. O zaman gözlemleyen biri yoktur. Yalnızca o şey vardır. Böyle gözlemlersen görüş, yargı yoktur. O şey olduğu gibidir. Anladın mı? Bunu yapacak mısın? Bir çiçeğe bir de bu şekilde bak. Bunun üzerine konuşma, yalnızca yap.

Ö: Çok zamanınız olsaydı ne yapardınız efendim?

K: Şimdi yaptığımın aynısını yapardım. Bak, eğer yaptığın şeyi seviyorsan, dünyadaki bütün boş zamanlar zaten senindir. Ne dediğimi anlıyor musun? Boş zamanım olsa ne yapacağımı sordun. Ben de ne yapıyorsam aynısını yapacağımı söyledim, yani dünyanın çeşitli yerlerine gider, konuşur, insanlarla tanışırdım. Bunu sevdiğim için yapıyorum,

pek çok insanla konuştuğum için kendimi önemli gördüğümden değil. Kendinizi çok önemli hissederseniz yaptığınız şeyi sevmiyorsunuz, kendinizi seviyorsunuz demektir. Öyleyse asıl ilgilenmen gerektiği benim ne yaptığım değil, senin ne yapacağın. Tamam mı? Sana ne yaptığımı söyledim. Şimdi sen söyle bakalım, boş zamanın olsa sen ne yapardın.

Ö: Sıkılırdım efendim.

K: Sıkılırdın, doğru. Çoğu insan sıkılıyor.

Ö: Sıkıntıdan nasıl kurtulurum efendim?

K: Şimdi dinle! Çoğu insan sıkılır. Neden? Sıkıntıdan nasıl kurtulabileceğini sordun. Kendin keşfet. Yarım saat yalnız başına kalsan canın sıkılır. Kitap okursun, konuşursun, dergi karıştırırsın, sinemaya gidersin, bir şeyler yaparsın. Zihnini bir şeyle meşgul edersin. Bu kendinden bir kaçıştır. Bir soru sordun, şimdi dikkatle dinle. Sıkılırsın, çünkü kendinle baş başa kalırsın, daha önce kendinle hiç baş başa kalmamışsındır. Bu yüzden sıkılırsın. "Ben bu muyum? Çok küçüğüm, kaygı doluyum. Bundan kaçmak istiyorum," dersin. Çok sıkıcı olduğunu görürsün ve bundan kaçmak istersin. Ama eğer "Sıkılmayacağım, neden böyle olduğumu bulacağım, gerçekte ne olduğumu görmek istiyorum," dersen, o zaman bu, aynada kendine bakmaya benzer. Böylece ne olduğunu, yüzünün neye benzediğini açıkça görürsün. O zaman da yüzünü beğenmediğini, güzel olman, bir film aktristine benzemen gerektiğini söylersin. Ama kendine bakıp "Evet, işte ben buyum; burnum kalkık değil, gözlerim epeyce küçük, saçlarım da dümdüz," diyebilirsin. Bunu kabul edebilirsin. Ne olduğunu gördüğünde sıkıntı yoktur. Sıkıntı yalnızca gördüğünü yadsıdığında ve başka bir şey ol-

mak istediğinde ortaya çıkar. Aynı şekilde, kendi içine de bakabilsen ve ne olduğunu tam olarak görsen, bunu görmek sıkıcı değildir. Son derece ilginçtir, çünkü ne kadar çok görsen, görülecek şey o ölçüde artar. Derine daha derine inebilirsin, sonu yoktur. O zaman sıkıntı da yoktur. Eğer bunu yapabilirsen, yaptığın şey yapmayı sevdiğin şeydir; ve bir şeyi yapmayı seviyorsan zaman ortadan kalkar. Ağaç dikmeyi seviyorsan, ağaçları sularsın, korursun, onlara bakarsın. Gerçekten ne yapmayı sevdiğini bilirsen günlerin çok kısa olduğunu fark edersin. Öyleyse şimdiden başlayarak ne yapmayı sevdiğini, gerçekte ne yapmak istediğini bulmalı, yalnızca bir meslek kaygısı çekmemelisin.

Ö: Ne yapmayı sevdiğinizi nasıl bulursunuz efendim?

K: Ne yapmayı sevdiğini nasıl bulursun? Bunun ne yapmayı istediğinden farklı olabileceğini anlamalısın. Baban avukat olduğu için ya da avukat olunca daha çok para kazanabileceğini düşündüğün için avukat olmayı isteyebilirsin. O zaman yaptığın şeyi sevmezsin, çünkü bir şey seni kazanç elde etmeye, ünlü biri olmaya itmektedir. Ama bir şeyi seviyorsan dürtü yoktur. Yaptığın şeyi kendi çıkarın için kullanmazsın.

Ne yapmayı sevdiğini bulmak en zor işlerden biridir. Eğitimin bir parçasıdır. Bunu bulmak için kendi içinde çok çok derinlere inmelisin ve bu kolay değildir. "Ben avukat olmak istiyorum," diyebilirsin, çalışıp çabalarsın, sonra birden avukat olmak istemediğini keşfedersin. Resim yapmak istersin. Ama artık çok geçtir. Çoktan evlenmiş, çoluk çocuğa karışmışsındır. İşini, sorumluluklarını bir yana atamazsın. Düş kırıklığına uğrar, mutsuz olursun. Ya da "Ben resim yapmak istiyorum," dersin ve bütün yaşamını buna adarsın; sonra birden iyi bir ressam olmadığını, aslında bir pilot olmayı is-

tediğini fark edersin.

Doğru eğitim sizlere iş bulmakta yardımcı olmak değildir; tanrı aşkına, bırakın gitsin. Eğitim bir öğretmenden bilgi toplamak, bir kitaptan matematik öğrenmek ya da kralların ve olayların tarihlerini ezberlemek değildir. Eğitim, sorunları ortaya çıktıkları anda anlamanıza yardımcı olmaktır; bunun içinse iyi bir zihin gerekir—uslamlayan, keskin, inanmayan bir zihin. İnanç olgu değildir. Tanrıya inanan bir adam inanmayan kadar boş inançlı birisidir. Keşfetmek için uslamlama yapmalısınız, ama önceden bir fikriniz varsa, önyargınız varsa, zihniniz çoktan bir sonuca ulaştıysa uslamlayamazsınız. Öyleyse gereksinimiz olan şey iyi bir zihin, keskin, berrak, kararlı, emin, sağlıklı bir zihin—inanan, yetkeyi izleyen bir zihin değil. Doğru eğitim, gerçekten—tüm kalbinizle—ne yapmayı istediğinizi bulmanızda sizlere yardımcı olmaktır. Bunun ne olduğu önemli değil, yemek yapmak ya da bahçıvan olmak isteyebilirsiniz, önemli olan bu işe zihninizle, kalbinizle katılmanızdır. O zaman gerçekten hiç acımasızlaşmadan verimli olabilirsiniz. Bu okul, yaşamınızda gerçekten ne yapmak istediğinizi tartışma yoluyla, dinleme yoluyla, sessizlik yoluyla bulmanız için size yardım edilen bir yer olmalıdır.

Ö: Kendimizi nasıl bilebiliriz efendim?

K: Bu çok iyi bir soru. Beni dikkatle dinle. Ne olduğunu nasıl bilebilirsin? Sorumu anlıyor musun? İlk kez aynaya bakarsın, birkaç gün ya da hafta sonra yine bakarsın ve "İşte yine ben," dersin. Aynaya her gün bakarak yüzünü tanımaya başlarsın ve "Bu benim," dersin. Peki aynı şekilde kendini seyrederek ne olduğunu bilebilir misin? Hareketlerini, nasıl yürüdüğünü, nasıl konuştuğunu, nasıl davrandığını, sert, acımasız, kaba ya da sabırlı biri olup olmadığını sey-

redebilir misin? O zaman kendini bilmeye başlarsın. Ne yaptığını, ne düşündüğünü, ne duyumsadığını gösteren aynada kendini seyrederek kendini bilirsin. Ayna budur— duygular, eylemler, düşünceler. Bu aynada kendini seyredersin. Ayna sana gerçekleri gösterir. Ama sen gerçeklerden hoşlanmazsın, onları değiştirmeye, çarpıtmaya başlarsın; şeyleri olduğu gibi görmezsin.

Ancak dikkat ve sessizlik varsa öğrenebiliriz. Sessizlik ve tam dikkat halinde öğrenme vardır. Bu halde öğrenmeye başlarsınız. Şimdi hepiniz sessizce oturun, ben istediğim için değil, öğrenmenin yolu bu olduğu için. Çok sessizce oturun ve yalnızca fiziksel, yalnızca bedensel olarak değil, zihinsel olarak da dinginleşin. Dinginleşin ve o dinginlikte dikkat edin. Bu binanın dışındaki seslere dikkatinizi verin: bir horoz ötüyor, kuşlar cıvıldıyor, biri öksürüyor, biri dışarı çıkıyor... Önce dışınızdaki şeyleri dinleyin, sonra zihninizde nelerin olup bittiğini dinleyin. O zaman, ama ancak çok çok dikkatli dinlerseniz, o sessizlikte, dışarıdaki sesle içerideki sesin aynı olduğunu anlarsınız.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, 2. Bölüm*

Koşullanma

İnsanlığa yardım etmekle, hayır işleri yapmakla çok ilgili ve çeşitli toplumsal kalkınma örgütlerinde etkin biriydi. Hiç uzun bir tatile çıkmadığını ve okuldan mezun olduğundan beri hep insanların durumunu iyileştirmek için çalıştığını söylüyordu. Elbette yaptığı işin karşılığında para almıyordu. İşi onun için hep çok önemli olmuştu, yaptığı şeye gönülden bağlıydı. Birinci sınıf bir toplum işçisi olmuştu ve bunu seviyordu. Ama sohbetlerden birinde zihni koşullandıran çeşitli kaçış yolları olduğunu duymuştu ve bunlardan konuşmak istiyordu.

"Sizce bir toplum işçisi olmak koşullanma mıdır? Yalnızca daha çok çatışmaya mı neden olur?"

Önce koşullanma ile ne demek istediğimizi bulalım. Koşullanmış olduğumuzu ne zaman fark ederiz? Hiç fark eder miyiz? Koşullanmış olduğunuzun farkında mısınız, yoksa yalnızca varlığınızın çeşitli düzeylerinde çatışma, savaşım olduğunun mu farkındasınız? Kuşkusuz koşullanmışlığımızın değil, yalnızca acı ve haz çatışmasının farkındayız.

"Çatışma ile ne demek istiyorsunuz?"

Her tür çatışmayı: uluslar arasındaki çatışma, çeşitli toplumsal gruplar, bireyler arasındaki çatışma, ve kişinin kendi içindeki çatışma. Eylem ve eylemi yapan, etki ve tepki bütünleşmediği sürece çatışmanın olması kaçınılmaz değil mi? Sorunumuz çatışma, değil mi? Belirli bir çatışma değil, çatışmanın bütünü: fikirler, inançlar, ideolojiler arasındaki, karşıtlar arasındaki çekişme. Çatışma olmasaydı sorun da olmazdı.

"Soyutlanarak yaşamayı, bir tefekkür yaşamını mı öneriyorsunuz?"

Tefekkür çok zordur, anlaşılması en zor şeylerden biridir. Her birimiz bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendimize uygun bir biçimde soyutlanmayı istesek de, sorunlarımızı bu çözmez; tersine çoğaltır. Daha öte çatışmaya yol açan koşullanmanın etmenlerini anlamaya çalışıyoruz. Yalnızca acı ve haz çatışmasının farkındayız, koşullanmışlığımızın farkında değiliz. Koşullanmanın nedeni nedir?

"Toplumun ya da çevrenin etkileri: içinde doğduğumuz toplum, yetiştirildiğimiz kültür, ekonomik ve politik baskılar..."

Doğru, ama yalnızca bunlar mı? Bu etkiler bizim kendi ürünlerimiz, öyle değil mi? Toplum insanın insanla ilişkisinin ürünüdür, bu oldukça açık. Bu ilişki, bir çıkar, gereksinim, rahatlık, tatmin ilişkisidir ve bizi bağlayan etkiler, değerler üretir. Bu bağlanış bizim koşullanmamızdır. Kendi düşüncelerimiz ve eylemlerimizle bağlanırız, ama bağlı olduğumuzu fark etmeyiz, yalnızca acı ve haz çatışmasını fark ederiz. Bunun ötesine hiç geçmeyiz; geçsek de yalnızca daha öte bir çatışmaya düşeriz. Koşullanmış olduğumuzu fark etmeyiz ve fark edinceye dek ancak daha çok ça-

tışma ve karmaşa üretebiliriz.

"Kişi koşullanmış olduğunu nasıl fark edebilir?"

Bunu ancak başka bir süreci, bağlılık sürecini anlayarak fark edebilirsiniz. Neden bağlı olduğumuzu anlarsak, belki koşullanmışlığımızı da anlayabiliriz.

"Dolaysız bir soruya yaklaşmak için uzunca bir yol değil mi bu?"

Uzun mu? Yalnızca koşullanmış olduğunuzun farkına varmaya çalışın. Bunu ancak dolaylı yoldan, başka bir şeyle ilişkili olarak bilebilirsiniz. Koşullanmanın soyut olarak farkına varamazsınız, çünkü o zaman yalnızca bir sözcüktür, bununsa pek önemi yoktur. Yalnızca çatışmanın farkındayız. Etkiyle tepki arasında bütünleşme yoksa çatışma vardır. Bu çatışma koşullanmamızın sonucudur. Koşullanma bağlılıktır: işe, geleneğe, mala, insanlara, fikirlere ve daha birçok şeye bağlılıktır. Bağlılık olmasaydı koşullanma olur muydu? Elbette olmazdı. Peki niye bağlanırız? Ülkeme bağlıyımdır, çünkü onunla özdeşleşerek kimlik kazanırım. Kendimi işimle özdeşleştiririm ve işim önem kazanır. Ailem, malım ben'imdir; onlara bağlıyımdır. Bağlı olduğum nesne bana kendi boşluğumdan kaçış yolları sunar. Bağlılık kaçıştır, koşullanmayı güçlendiren de kaçıştır. Size bağlıysam, siz benim kendimden kaçma aracım olmuşsunuz demektir; dolayısıyla benim için çok önemlisinizdir, size sahip olmam, tutunmam gerekir. Siz koşullandırıcı bir etmene dönüşürsünüz, kaçış da koşullanmaya neden olur. Kaçış yollarımızı fark edebilirsek, koşullanmaya neden olan etmenleri, etkileri algılayabiliriz.

"Ben topluma hizmet etmekle kendimden mi kaçıyorum?"

Buna bağlı mısınız, bunun tutsağı mısınız? Toplum hizmeti yapmasanız kendinizi yitik, boş hissedip sıkılır mıydınız?

"Eminim öyle hissederdim."

İşinize bağlılığınız sizin kaçışınız. Varlığımızın her düzeyinde böyle kaçışlar vardır. Siz iş aracılığıyla kaçarsınız, biri içki yoluyla, diğeri dinsel törenler, bir başkası bilgi, ötekisi Tanrı yoluyla kaçar, bir başkası da kendini eğlenceye kaptırır. Bütün kaçışlar aynıdır, daha aşağı ya da daha üstün olanı yoktur. Olduğumuz durumdan kaçış oldukları sürece Tanrı da içki de aynı düzeydedir. Ancak kaçışlarımızın farkına vardığımızda koşullanmalarımızı bilebiliriz.

"Topluma hizmet yoluyla kaçmayı sona erdirmek için ne yapmam gerekir? Kaçmadan bir şey yapabilir miyim? Her hareketim olduğumdan kaçış değil midir?"

Bunu öylesine mi soruyorsunuz, yoksa bir gerçekliği, deneyimlediğiniz bir olguyu mu yansıtıyor? Kaçmadığınızda ne olur? Bunu hiç denediniz mi?

"Kusura bakmayın ama söylediklerinizi çok olumsuz. İşin yerine başka bir şey önermiyorsunuz."

Yerine önerilenler de başka bir kaçış yolu olmaz mı? Belirli bir etkinlik biçimi bize yetmeyip daha çok çatışmaya yol açtığında bir başkasına yöneliriz. Kaçışı anlamadan bir etkinliğin yerine bir başka etkinliği koymak oldukça anlamsız değil midir? Koşullanmaya neden olan şey bu kaçışlar ve bizim onlara bağlılığımız. Koşullanma sorun yaratır, çatışma çıkarır. Etkiyi anlamamızı engelleyen koşullanmamızdır; koşullanmış olduğumuz için tepkimiz çatışma yaratmaya yazgılıdır.

"Koşullanmadan nasıl kurtulabiliriz?"

Yalnızca kaçışlarımızı anlayarak, fark ederek. Bir insana, işe, ideolojiye bağlılık koşullandırıcı etmendir; ilkin bunu anlamalısınız ve daha iyi ya da daha akıllıca kaçışlar aramamalısınız. Hiçbir kaçış akıllıca değildir ve kaçınılmaz olarak çatışmayla sonuçlanır. Uzaklaşmaya çalışmak da bir başka kaçış, bir başka soyutlanma yoludur; bir soyutlamaya, ideale bağlılıktır. İdeal sahte bir şeydir, egonun uydurmasıdır, ideal gerçek'ten kaçıştır. Ancak zihin herhangi bir kaçış yolu aramadığında olan anlaşılabilir, olana doğru bir yaklaşım söz konusu olabilir. Olan üzerine düşünmek ondan kaçmaktır; çünkü sorun düşünmededir, düşünmek tek sorundur. Olduğu gibi olmak istemeyen, bundan korkan zihin çeşitli kaçışlara başvurur; kaçışın yolu ise düşüncedir. Düşünme var olduğu sürece, yalnızca koşullanmayı güçlendirmeye yarayan kaçışlann, bağlılıkların olması kaçınılmazdır.

Koşullanmadan özgürlük düşünceden özgürlükle olanaklıdır. Zihin bütünüyle dingin olduğunda, ancak o zaman gerçeğin var olma özgürlüğünden söz edilebilir.

Saanen, 24 Temmuz 1973

Soran: Geçimini kazanma sorununa girebilir misiniz, çünkü bu yetkinlik, düşünce ve bilgi gerektiren bir konu? Bundan biraz söz edebilir misiniz?

Krishnamurti: Parçası olduğumuz kültür ve uygarlığın bugünkü durumunda, bütün ömrümüz boyunca çalışmak üzere yetiştiririz; gece gündüz çalışıp didinmek üzere. Öyle değil mi? Ne korkunç bir şey! Emir almak, birinin altında çalışmak, yönetilmek, aşağılanmak, küçümsenmek üzere yetiştiririz. İçinde yetiştirildiğimiz, kalıba döküldüğümüz kültür budur. Ve bu kalıba uymak üzere eğitiliriz. Temelde yaşamımızı kazanmak için bilgi biriktirmek ve belleğimizi geliştirmek üzere eğitiliriz. Bugünkü biçimiyle eğitimin birincil işlevi budur. Dolayısıyla bu eğitimde uyum sağlamak, yanşmak, hırs ve başarı esastır. Başarı daha çok para, daha iyi bir konum, daha iyi bir ev demektir. İçinde büyüdüğümüz yapı işte budur. Bilgi ve belleğin geliştirilmesi bu meydanda yer alabilmek için olağanüstü bir önem kazanmıştır ve varoluşun geri kalan yanını bütünüyle gözardı edersiniz. Bu bir gerçek.

"Hem bilgiye gereksinimim olup hen de bilginin sınırlandırmaları görerek geçimimi nasıl sağlayacağım?" diyeceksiniz. Ekmeğimi kazanmalı, yiyecek, giyecek ve barınak bulmalıyım; bunu ister devlet bana sağlasın, isterse ben çalışıp ka-

zanayım, aynı şey.

Bilgi son derece sınırlıdır; mekaniktir. Biz de dinler yoluyla, seks ve ideolojiler yoluyla, sinir hastalıkları ve arzular yoluyla kendimizi bu dünyanın dışından bir şeyle doyurmaya çalışırız. Buna rağmen ne yapabilirim? Bilgili olarak, bilgiyi kullanarak, aynı zamanda zihnimi bu mekanik öğrenme sürecinden özgürleştirerek, uyum içinde nasıl yaşayabilirim? Öyle ki zihin fabrikada başkalarıyla yarışmadan çalışarak yaşasın, çünkü böyle bir zihnin konum elde etme çabası yoktur. Yalnızca geçimini sağlamakla ilgilenir. Aradaki farkı görüyor musunuz bilmiyorum. Ayrıca böyle bir zihin bilinenden, bilgiden, yani geçmişten özgürlüğü de çok açık olarak görür. Bu iki akıntı her zaman birlikte uyum içinde akabilirler mi? Sorunumuz bu. Toplumun istediği gibi daha çok kazanmak değil, aşırı tüketim ya da ticaret değil, sizi hep daha çok satın almaya yönelten zihin oyunları değil. Ben almam. Bunun yanlış olduğunu görürüm. Aynı zamanda bilinenden, yani bilgiden özgürlüğü de anlarım. Bu ikisi hiçbir sürtüşmeye yol açmadan birlikte işleyebilirler mi?

Peki uyum nedir? Anlıyor musunuz, sorun bu. Geçimimi sağlamak zorunda olduğumu görürüm. Kavga etmem, yarışmam, çalışırım çünkü beynimi, yetkinliğimi buna vermişimdir, bunun için herhangi bir psişik sorun yaşamadan verimli bir çalışmaya girişirim. Kimseyle yarışmam, dolayısıyla yetkinliğim, enerjim, yazma, üretme ya da başka bir şey yapma gücüm tamdır. Böylece çatışma yoktur, enerjimi boşa tüketmem. Umarım bunu anlıyorsunuzdur.

O zaman soruyorum: Uyum nedir? İkisi arasında uyum olması gerektiğini söylüyorum. Peki bu uyum nedir? Uyum, bu denge, sağlamlık, bütünlük duyusu—iş, bilgi ve bilgi-

den özgürlük—bu bütünlük düşünceyle, incelemeyle, okumayla, araştırmayla, sorgulamayla elde edilebilir mi? Bu bütünlük düşünce aracılığıyla mı açığa çıkar? Düşünce bunu yapamaz—hiç kuşkusuz. Düşüncenin uyumu getiremeyeceğini, psişik sorunlarım olmadığı için bütün enerjimle verimli çalışabileceğimi ve yalnızca yaşamımı sürdürmek için para kazanmaya çalıştığımı gördüğümde, hepsinin bir bütünlük içinde işlemesi gerektiğini anlarım. Ve bu ancak zeka varsa olanaklıdır. Öyleyse zeka uyumdur.

Hırs, yarışma, başarı ya da başka bir şey için değil, yalnızca yaşamını kazanmak için çalış diyen zekadır. Çalış. Yaşam budur. Bunu bana zeka söyledi, benim çıkardığım bir sonuç değil. Zeka bana özgürlüğün zorunlu olduğunu da söyler. Zeka uyum olması gerektiğini söyler. Öyleyse bu uyumu zeka sağlar. Düşüncenin hep bu söylediklerimizin dışında kaldığını fark ettiniz mi bilmiyorum. Düşünce hep dışarıdan gelir. Geçenlerde biri Eskimo dilinde düşüncenin dışarı anlamına geldiğini söyledi. Düşünce uyum, denge, bir bütünlük getirmeye yetkin değildir.

Peki bu birlik, sağlamlık, bütünlük duyusunu getiren nedir? Zekadır—zeka bir fikrin entelektüel kabulü değildir; usun, mantığın ürünü değildir, us ve mantık olmalıdır ama zeka bunların ürünü değildir; hakikatin algılanmasıdır, ki bundan da bilgelik doğar. Bilgelik hakikatin kızıdır, zeka da bilgeliğin kızıdır—tamam mı? Bunu görüyor musunuz? Üzerine çalışın. Anlıyor musunuz? Buna bakın ve alıp için. O zaman hemen oradadır; boğuşup durmanıza, kitaplar okumanıza, yaşamdaki bütün eziyetleri çekmenize gerek kalmaz.

Saanen, 3 Ağustos 1973

Krishnamurti: Bu dünyada yaşamam, geçimimi sağlamam, yiyecek, giyecek, barınak ve başka şeyler bulmam gerektiğine göre, ne yapacağım? Bu yalnızlığın nedeninin, diyelim hırs ya da yarışma ruhu olduğunu bildiğime göre, ne yapacağım? Bu dünyada hırs yapmadan, yarışmadan nasıl yaşayacağım? Hadi ama, bu sizin yaşamınız.

Soran: Ciddiliğin niteliği nedir?

K: Ben size bir şey soruyorum, siz başka bir şeyle yanıt veriyorsunuz. Bu dünyada hem geçimimi kazanıp hem de hırs yapmadan, yarışmadan, uyum sağlamadan nasıl yaşayacağımı soruyorum. Nasıl yaşayacağım, çünkü kendimi korkunç ölçüde yalnız hissediyorum ve bu yalnızlığa yarışmanın, hırsın yol açtığını görüyorum. İçinde yaşadığım toplumun yapısı bu, kültürüm bu. Ne yapacağım?

S: Gerçek gereksinimlerimi bulmalıyım.

K: 'Bulmalıyım' dediğiniz anda fikirlerden söz ediyorsunuz. Gereksinimlerinizi yarıya indirerek hırs sorununu çözebiliyor musunuz? Bana dört pantolon, yarım düzine gömlek, yarım düzine ayakkabı gerekiyor—bütün gereksinimim bu. Ama yine de hırslıyım. Hadi bakalım!

S: Davranışımı nasıl değiştirebilirim?

K: Göstereceğim, biraz sabırlı olun, konuşmacıyla birlikte adım adım ilerleyin ve kendiniz bulun. Bakın, soruyu yineliyorum. Yalnızım, bu yalnızlığın nedeni ben merkezli etkinliklerim; hırs, açgözlülük, kıskançlık, yarışmacı ruh, öykünme gibi. Beni uyum sağlamaya, hırs yapmaya zorlayan, ikiyüzlülüğe özendiren bu toplumda yaşamak zorundayım. Nasıl hem geçimimi sağlayıp hem de hırs yapmayacağım, çünkü hırs bir tür soyutlanma biçimi? Yalnızım—anlıyor musunuz?—öyleyse bu dünyada hırs olmadan nasıl yaşayacağım? Hepiniz hırslısınız.

S: Zihninizi ve enerjinizi bunu anlamaya vererek.

K: Vazgeçtim. Kabul etmiyorsunuz, "Evet, hırslıyım. Tinsel, psişik, fiziksel, bir sürü, onlarca hırsım var," demiyorsunuz. "Hırslıyım. Bu toplumu hırsla oluşturdum, ve o hırs bu soyutlanma duygusunu doğurdu, ki bu yalnızlık duygusu. Bu dünyada yaşamak zorundayım, ama yalnız kalmak istemiyorum. Yaşamanın hiçbir anlamı yok," demiyorsunuz. Ben de size soruyorum, bu dünyada hırs olmadan nasıl yaşayacağım? Sizin gibi hırslı insanlarla nasıl birarada yaşayacağım? Hırslı biri olmak istemiyorum, sizinle birlikte nasıl yaşayacağım?

Hırsın tehlikesini bilmiyor musunuz?... Çok eğlenceli bir dünya, değil mi?!.. Hırslı olduğunuzu gösteriyorum. Bu soruyla yüzleşmiyorsunuz, çevresinde dolanıyorsunuz.

S: Hırs nedir?

K: Olduğunuzdan başka bir şey olmaya çalışmak. Dinleyin. Hırsın olduğunuz şeyi olmadığınız bir şeye dönüştürmek olduğunu söylüyorum. Bu hırsın bir parçasıdır. Hırs, arzu edileceğini düşündüğünüz, size güç, konum ve saygınlık

kazandıracağını düşündüğünüz bir şeyi elde etme çabasıdır. Hırs bir kitap yazıp milyonlarca kopya satmasını ummaktır. İçinde yaşamak zorunda olduğum toplum bu. Bunun beni yalnızlığa sürüklediğini ve bu yalnızlığın ne kadar yıkıcı olduğunu, çünkü bir başkasıyla ilişkiye girmemi engellediğini fark ediyorum. Onun yıkıcı doğasını görüyorum. Öyleyse ne yapacağım?

S: Hırslı olmayan birini bulacaksınız.

K: Siz hırslı değil misiniz? Gidip bir başkasını mı bulmalıyım? Siz neden söz ediyorsunuz? Hiçbiriniz ciddi değilsiniz.

Kendime soruyorum: Yalnızım—bu yalnızlığa hırs, açgözlülük, yarışma neden oldu—ve bunun yıkıcı doğasını görüyorum. Bu durum etkiyi, ilgiyi, sevgiyi engelliyor, ama bunlar benim için olağanüstü önemli. Yalnızlık korkunç bir şey, yıkıcı ve zehirli. Peki siz hırslı insanlarla bir arada nasıl yaşayacağım, çünkü sizinle bir arada yaşamaya zorunluyum; geçimimi sağlamam gerek. Ne yapacağım?...

Anlamıyorsunuz. Yanıyorum, bu sorunu anlamak için tutku doluyum. Bu sorun beni yakıyor, çünkü benim bütün yaşamım bu, ama siz onunla oynuyorsunuz. Yalnızım, çaresizim ve bunun ne kadar yıkıcı olduğunu görüyorum, bu sorunu çözmek istiyorum. Ama diğer yandan sizinle birlikte, hırslı, açgözlü ve şiddet yüklü bu dünyada yaşamak zorundayım. Ne yapacağım? Göstereyim, ama göstermek sizin kendinizin yapmasına benzemez. Göstereyim.

Aşırı ölçüde hırslı ve dolayısıyla düzenbaz, hileci bir dünyada yaşayabilir miyim? Peki hırslı olmayı istemememe rağmen o dünyada nasıl yaşayacağım? Hırsın sonucunun ne olduğunu biliyorum—yalnızlık, çaresizlik, çirkinlik, şiddet,

bu gibi şeyler. Kendime sizin gibi hırslı insanlarla nasıl bir arada yaşayacağımı soruyorum. Peki ben de hırslı mıyım? Başkası değil, dünya değil, çünkü dünya benim; ben dünyayım ve bu benim için öylesine bir söz değil, yakıcı bir gerçek. Hırslı mıyım? Öğreneceğim. Gözlemleyip yaşamın yalnızca bir yanında değil her yanında hırslı olup olmadığımı bulacağım. Yalnızca daha büyük bir ev alma, başarılı olma, bir sonuca ulaşma, para kazanma hırsı değil, aynı zamanda 'olan'ı kusursuz bir hale dönüştürme arzusu. Çirkinim, bunu en güzel hale dönüştürmeye çalışıyorum. Bunların hepsi, hatta daha çoğu hırstır. Seyrediyorum. Bu benim yaşamım, anlıyor musunuz? Tutkuyla seyredeceğim, öylece oturup tartışmayacağım. Gece gündüz seyrediyorum, çünkü yalnızlığın en kötü şey olduğu gerçeğini gördüm, çünkü yalnızlık en çok ilişkiye zarar veriyor. Ama insanlar kendi başlarına yaşayamazlar. Yaşam ilişkidir. Yaşam o ilişkideki eylemdir. Eğer ilişkide soyutlanma varsa tümden eylemsizlik var demektir. Bunu öylesine bir söz olarak değil, yakıcı bir gerçeklik olarak görüyorum.

Şimdi seyrediyorum. 'Olan'ı 'olması gereken'e, ideale dönüştürme hırsım var mı? Anlıyor musunuz? Olduğum hali olmam gereken hale dönüştürmek de bir tür hırstır. Bunu yapıyor muyum? Yani siz bunu yapıyor musunuz? 'Ben' dediğimde sizden söz ediyorum. Hemen kaçmayın. Kendimden söz ettiğimde sizden söz etmiş oluyorum, çünkü siz bensiniz. Çünkü siz dünyasınız ve ben de o dünyanın bir parçasıyım.

Böylece seyrettiğimde "Evet, olan'ı olması gereken'e çevirmek istiyorum," diyorum. Ve bunun ne kadar saçma olduğunu fark ediyorum. Bu bana eğitim, kültür, gelenek tarafından kazandırılan hırsın bir yanıdır. Okulda 'A' 'B'den daha iyidir, 'A'ya benzemeye çalışırsınız—bütün bunları bili-

yorsunuz. Dinler de olduğunuzdan başka bir şeye değişmenizi söylemiştir. Ben bunun yanlışlığını görüyorum ve tamamıyla bir yana atıyorum. Ona dokunmuyorum. 'Olan'ı kabul ediyorum. Bir dakika. 'Olan'ı görüyorum, 'olan'ın yeterli olmadığını görüyorum. Peki başka bir şeye değiştirme hırsı olmadan onu nasıl dönüştüreceğim?

Ne olduğumu görüyorum; açgözlüyüm. Açgözlü olmadığım bir hale dönüşmek istemiyorum. Şiddet doluyum; bunu şiddetsizlik haline dönüştürmek istemiyorum. Ama bu şiddetin köklü bir değişime uğraması gerek. Öyleyse ne yapacağım? Hırslı, şiddetli olmak üzere eğitilen, disiplin altına alınan zihnim ne yapacak? Başka bir şeye dönüşmeye çalışmanın da yine şiddet olduğunu anladığımda, artık eskisi gibi olamam. Elimde yalnızca 'olan' kalmıştır ve bu da şiddettir. Peki şimdi ne olacak? Bunu nasıl gözlemleyeceğim, zihnim bunu değiştirmeyi istemeksizin nasıl gözlemleyecek?

Zihin bu eğitilmiş, inceltilmiş hırsı nasıl bütünüyle değiştirebilir, öyle ki bir damla bile hırs kalmasın? Bütün gün hırsımın etkinliğini seyrediyorum, çünkü çok ciddiyim, çünkü ilişkide yalnızlık korkunç bir şey, ama insan ilişkisiz yaşayamaz. Olmadığı gibi davranabilir, sevdiğini söyleyebilir, ama yine de birbiriyle kavga eder. Peki zihin hırs denen şeyi nasıl bütünüyle dönüştürebilir? İstencin herhangi bir biçimde işletilmesi de yine hırstır. Bunların tümü gözlem. 'Olan'ı dönüştürmek için istencin herhangi bir biçimde işletilmesinin bir başka tür hırs olduğunu görüyorum. Bunu keşfettim. Bunu keşfetmek bana enerji verdi, böylece istençten kurtulabilirim. Zihnim bana bunun sona erdiğini, bir daha hiçbir koşulda istencin işlemeyeceğini, çünkü bunun hırsın bir parçası olduğunu söylüyor.

Aynı zamanda uyum sağlamanın, içinde yaşadığım kültür-

de öğretilmiş bir tepki olduğunu da görüyorum—uyum sağlamak: saçınızı uzun ya da kısa kestirmek, uzun pantolon ya da kısa etek giymek, içten içe ya da dışsal olarak uyum sağlamak, bir Budist, Katolik ya da Müslüman olmak, uyum sağlamak. Çocukluktan başlayarak uyum sağlamak üzere eğitilirim. Uyum sağlamaya zorlanırım, yönlendirilirim. Uyum sağladığımda ne olur? Savaşım vardır, değil mi? Çatışma vardır—buyum, ama başka biri olmamı istersiniz. Çatışma vardır, enerji kaybı vardır, olmamı beklediğiniz şey olmamam korkusu vardır. Dolayısıyla uyum sağlamak, istenç, 'olan'ı değiştirme arzusu hırsın bir parçasıdır. Bunu gözlüyorum. Gözlüyorum ve "Uyum sağlamayacağım," diyorum. Uyum sağlamanın ne anlama geldiğini anlıyorum: Pantolon giydiğimde, yolun sağından ya da solundan gittiğimde, bir dil öğrendiğimde, el sıkıştığımda uyum sağlıyorum. Öyleyse belirli durumlarda, belirli düzeylerde uyum sağlıyorum, ama başka düzeylerde sağlamıyorum—çünkü o zaman soyutlanıyorum. Peki ne oldu? Hırsın etkinliklerini, uyum sağlamayı, istenci, 'olan'ı 'olması gereken'e çevirme arzusunu gözlemleyen zihne ne oldu? Bunlar bu umutsuz yalnızlık duygusunu doğuran hırsın etkinlikleridir. Her tür sinirsel sorun ortaya çıkar. Hiçbir şey yapmadan yalnızca gözlemlediğim, seyrettiğim için, bu gözlemin sonucunda hırsın etkinliği sona ermiştir, çünkü zihin hırsa son derece duyarlık kazanmıştır. Hırsa katlanamaz gibidir, böylece çok duyarlı bir hale geldiği için olağanüstü ölçüde zekidir. "Bu dünyada son derece duyarlı, zeki, dolayısıyla hırsı olmayan biri olarak nasıl yaşayacağım?" diye sorar.

Hırslı olan sizlerle birarada nasıl yaşayacağım? Birbirimizle hiç ilişkimiz var mı? Siz hırslısınız, bense değilim. Ya da ben hırslıyım, siz değilsiniz—kimin hırslı olduğu fark etmiyor. İlişkimiz nedir?

S: İlişkimiz yoktur.

K: O zaman ne yapacağım? Çünkü görüyorum ki yaşamak ilişkidir. Belki siz hırslısınız ve ben değilim. İlişkimiz olmadığını görüyorum, çünkü siz o yöne gidiyorsunuz bense öteki yöne, ya da ben duruyorum siz benden uzaklaşıyorsunuz. İlişkimiz nedir? Her şeye karşın yalnız başıma yaşayamam.

Bu duruma bakın, onu içinize çekin, koklayın, tadın, o zaman yanıtını vereceksiniz. Hırs, açgözlülük, ikiyüzlülük, şiddet dolu bu dünyada, bir şeyin başka bir şeye çevrilmeye çalışıldığı bu dünyada—bütün bunlar oluyor biliyorsunuz—ne yapacağım? Bütün bunlar insanı yalnızlığa sürüklüyor ve ilişkileri yıkıyor... Zihnin kalabalıkla, uygarlıkla, hırsın zehirinin her yana yayıldığı bir dünyayla yüzleşme noktasına geldi. Bu zihin ne psişik ne de fiziksel bir hırsı kaldırabilecek durumda, ama burada yaşamaya zorunlu. Ne yapacak?

Size soruyorum. Diyelim ben hırslıyım siz değilsiniz. İlişkimiz nedir?

S: İlişkimiz yoktur.

K: İlişkimiz yok mudur? Peki ne vardır?

S: Tam bir soyutlanma.

K: Bir noktayı kaçırıyorsunuz, beyefendi. Zihin hırsın etkinliğini gözlemlediği zaman, bunu gözlemlediği, yanlışlığını ve dolayısıyla *hakikatini gördüğü zaman, hırsın tüm dalgalanmalarını* görecek kadar duyarlılaşmıştır. Bu nedenle zekidir. Hırsın dalgalanışını ve inceliklerini gözlemleyerek

onun aslında bir zehir olduğunu anladığı için zekidir. Hırsa çok büyük ölçüde duyarlı ve bundan dolayı zeki olan zihin sizinle birlikte yaşamak durumundadır. Kendisini soyutlayamaz. Çünkü bu karışıklığı soyutlanmanın yarattığını görmüştür. Peki sizinle birlikte nasıl yaşayacak? Siz o yöne gidiyorsunuz, hırsı olmayan kişiyse o yöne gitmiyor, ya da başka bir yöne gidiyor.

Böyle bir zihin soyutlanmış bir zihin değildir, doğru mu? Soyutlanma, yani yalnızlık, hırsın etkin olması durumunda gerçekleşir. Hırsın etkinliği yoksa yalnızlık da yoktur. Yalnızlığın nedenlerinden yalnızca birini ele aldım. Yalnızlığın bir nedenini anlarsam bütün öteki nedenleri anlamış olurum. Çünkü bu bir tek nedende uyum sağlamak içerilmektedir, istenç, başka bir şey olmak için değişme arzusu, daha büyük, daha soylu, daha bilgili, daha zengin olma arzusu içerilmektedir. Bunların hepsini bir hırs etkinliği içinde bulurum.

•

Bana göre hırslı olmak çok korkunç bir şey. Bunu fark ettim, çirkinliğini, yanlışlığını sözde değil gerçekten anladım. Peki ne olur? Bu bir uçurum görmeye benzer; soyut bir şey değildir; bir uçurum gördüğümde, eğer sağlıklı bir zihnim varsa, ondan uzaklaşırım. O zaman yalnız mıyım demektir? Elbette değil. Kendi kendime yeterim. Anlıyor musunuz? O zaman sizinle ilişkimde ben kendime yeterim, siz yetmezsiniz, bunun için de beni sömürürsünüz. Kendinizi doyurmak için beni kullanmak istersiniz, ben de size "Yapma, zamanına yazık," derim. Dolayısıyla, yalnızlığa dayalı ilişki bir şeydir, ama yalnızlığın olmadığı bütünüyle kendine yeterli olma haline dayalı ilişki başka bir şeydir.

Harika bir noktaya geldik. Yalnızlıktan doğan ilişki büyük mutsuzluğa yol açar. Yalnızca dinleyin. "Böyle yaşamalıyım," demeyin. Bir çiçeği koklamak gibi; yalnızca koklayın, başka bir şey yapmaya çalışmayın; bir çiçek yaratamazsınız, onu ancak yok edebilirsiniz. Bunun için yalnızca koklayın; ona bakın; güzelliğine, taç yapraklarına, narinliğine, olağanüstü inceliğine bakın; çiçek nedir biliyorsunuz. Aynı şekilde buna da bakın, bunu dinleyin. Yalnızlıktan doğan ilişki çatışmaya, mutsuzluğa, boşanmaya, kavgaya, ağız dalaşına, cinsel yetersizliğe yol açar. İlişkiye o yalnızlıktan dolayı her tür mutsuzluk dolar. Peki yalnızlık yoksa, tam bir kendine yeterlik varsa, bağımlılık yoksa, ne olur? Anlıyor musunuz? Bağımlılık yoksa ne olur? Ben sizi severim, siz beni sevmeyebilirsiniz, ama ben sizi severim—bu yeterince iyidir. Anlıyor musunuz? Sizin de beni sevdiğiniz yanıtını beklemem. Umursamam. Çiçek gibi, bakılması, koklanması, güzelliğinin görülmesi için oradadır. "Beni sev," demez. Oradadır. Bu nedenle her şeyle ilişkidedir. Anlıyor musunuz? Tanrı aşkına, anlayın bunu. Yalnızlığa ve hırsa yer olmayan kendine yeterliğin derinliklerinde ve güzelliğinde gerçekten sevgi vardır ve sevgi doğayla ilişkidedir. İsterseniz oradadır; istemezseniz önemli değildir. Güzelliği işte budur.

Hakikat ve Gerçeklik'*ten*, *10. Bölüm, 25 Temmuz 1976*

Doğru Geçim Yolu

Soran: İş yaşamında itici bir güç gerekli midir? Geçimini doğru yoldan kazanmakta itici güç nedir?

Krishnamurti: Doğru geçimin ne olduğunu düşünüyorsunuz? En elverişli, en kazançlı, en eğlenceli ya da en doyurucu yol değil, ama doğru geçim yolu nedir? Neyin doğru olduğunu nasıl bulacaksınız? Doğru sözcüğü yanlışsız, yerinde anlamlarını taşır. Bir şeyi kazanç ya da haz amacıyla yapıyorsanız doğru olamaz. Bu biraz karmaşıktır. Düşüncenin oluşturduğu her şey gerçekliktir. Bu çadır [içinde sohbetin gerçekleştiği çadır] düşünceyle yapılmıştır, bir gerçekliktir. Ağaç düşüncenin bir ürünü değildir, ama o da yine gerçekliktir. Yanılsamalar gerçekliktirkişinin yanılsamaları, imgelemi, hepsi gerçekliktir. Bu yanılsamalardan doğan eylemse hastalıklıdır, ama o da gerçekliktir. Öyleyse "Doğru geçim ne demektir?" diye sorduğunuzda, gerçekliği anlamanız gerekir. Gerçeklik hakikat değildir.

Bu gerçeklikte doğru eylem nedir? Bu gerçeklikte doğrunun ne olduğunu nasıl bulacaksınız? Başkası size söylemeden, kendiniz nasıl bulacaksınız? Gerçeklik dünyasında doğru, yanlışsız, yerinde davranışın ne olduğunu ya da ge-

çimini doğru yoldan sağlamanın ne anlama geldiğini bulmamız zorunlu; ve gerçeklik yanılsamayı da kapsar. Kaçmayın, uzaklaşmayın, inanç yanılsamadır, inançtan doğan etkinlik hastalıklıdır; ulusçuluk da bir tür gerçekliktir, ama yanılsamadır. Bütün bunları gerçeklik olarak aldığımızda, burada doğru eylem nedir?

Size kim söyleyecek? Elbette ki hiçkimse. Ama gerçekliği yanılsama olmadan görürseniz, gerçekliğin algılanması tam da zekadır—öyle değil mi?—içinde gerçeklik ve yanılsama birbirine karışmaz. Gerçekliği gözlemlediğinizde, ağacın, çadırın gerçekliğini; görüler ve yanılsamalar da dahil düşüncenin oluşturduğu her şeyi, bütün gerçekliği gördüğünüzde, bunun algılanması zekadır—öyle değil mi? Zekanız size ne yapacağınızı söyler. Bunu anlıyor musunuz? Zeka, olanı ve olmayanı algılamaktır—'olan'ı algılamak ve onun gerçekliğini görmektir; bu da yine yanılsamanın biçimleri olan psişik katılımın, psişik arzuların olmaması anlamına gelir. Bütün bunları görmek zekadır; ve bu zeka nerede olursanız olun işler. Böylece size ne yapacağınızı söyler.

Peki hakikat nedir? Gerçeklikle hakikat arasındaki bağlantı nedir? Bu bağlantı zekadır. Gerçekliğin bütününü gören ve dolayısıyla bunu hakikate taşımayan zeka. O zaman hakikat zeka yoluyla gerçeklik üzerinde işler.

Ojai, 3 Nisan 1977

İçte çatışma yoksa dışta da çatışma yoktur, çünkü iç ve dış arasında ayrılık yoktur. Gel-git gibidir, deniz bir yükselir bir çekilir. Geçimimi sağlamak istiyorsam, hiçbir psişik çatışma yaşamadan ne yapabilirim? Bu ne demektir biliyor musunuz? Çatışma olmadığı için bir şey olma hırsı, arzusu yoktur. İçeride hiçbir koşulda bozulamayacak, dokunulamayacak, zarar verilmeyecek bir şey vardır; o zaman psişik olarak bir başkasına bağımlı olmam. Bundan dolayı uyum sağlamam.

Bütün bunlar olmadığı için bu dünyada ne yapabileceksem onu yaparım; bahçıvan, aşçı ya da başka bir şey olurum. Ama başarıya ve başarısızlığa aşırı ölçüde koşullandırılmışsınız. Dünyada başarı, para, konum, saygınlık, bunlar için uğraşıp dururuz. İnsan bilinci başarıya ve başarısızlık korkusuna ağır ölçüde koşullandırılmıştır. Yalnızca dışsal anlamda değil içte de bir şey olmaya koşullandırılmıştır. Bu nedenle guruları kabul edersiniz, çünkü onların sizi aydınlanmaya, bir tür sanrılı saçmalığa götüreceğini ümit edersiniz. Saltık hakikat elbette vardır, ama sizi oraya kimse götüremez.

Bilincimizin bütünü, ya da büyük bölümü, kabullenmeye, sürekli didinip durulan bir yaşam sürmeye koşullandırılmıştır, çünkü başarmak, bir şey olmak, belirli bir rol oynamak,

doyum bulmak isteriz; bunların hepsi 'olan'ın yadsınması ve 'olması gereken'in kabul edilmesi anlamını taşır. Şiddeti gözleyecek olursanız, şiddet sözcüğü kirlenmiştir—sözcüğün kendisi—çünkü şiddeti onaylayan insanlar ya da onaylamayan insanlar vardır; sözcük zaten çarpıtılmıştır. Ayrıca siyasi ve dinsel şiddetsizlik felsefeleri vardır. Hem şiddet hem de karşıtı olan şiddetsizlik vardır. Karşıtın kökleri 'olan'dadır. Karşıtı yoluyla, olağandışı bir yöntem ya da araç yoluyla, 'olan'dan kurtulacağımızı düşünürüz—yani 'olan'a karşı 'olması gereken'. 'Olması gereken'e ulaşmak için zaman gerekir. Ne yaşadığımızı görün; sefilliği, çatışmayı, bütün bunların saçmalığını görün. 'Olan' şiddettir, 'olması gereken' ise şiddetsizlik. Böylece şiddetin olmadığı bir hale ulaşmak için zamana gerek olduğunu, şiddetten uzak olmak için çabalamamız, uğraşmamız gerektiğini söyleriz. Felsefemiz budur, koşullanmamız, geleneğimiz budur.

Peki karşıtı bir yana koyup bir olgu olan şiddete bakabilir misiniz? Şiddetsizlik olgu değildir; bir fikir, bir kavram, bir vargıdır. Ama olgu şiddettir, öfke dolu olduğunuz, birinden nefret ettiğiniz, insanları incitmek istediğiniz olgusudur; öfke, kıskançlık, bunlar şiddetin belirtileridir. Şimdi, karşıtını getirmeden olguyu gözlemleyebilir misiniz? Anlıyor musunuz? O zaman karşıta ulaşmak için boşa harcanan enerji, 'olan'ı gözlemlemeniz için size kalır. O gözlemde çatışma yoktur.

Öyleyse, şiddete, çatışmaya, uğraşa dayanan bu olağanüstü karmaşık varoluşu anlayan biri; kuramda değil gerçekten özgür olan, yani çatışma yaşamayan biri ne yapacak? Böyle biri bu dünyada ne yapacak? Çatışmadan içsel anlamda, psişik olarak özgür olup olmadığınızı kendinize soracak mısınız?

Toplumun temelinde çatışma vardır. Ama toplum sizin oluşturduğunuz bir şeydir; ondan siz sorumlusunuz, çünkü açgözlüsünüz, kıskançsınız, şiddet dolusunuz ve toplum siz neyseniz odur. Dolayısıyla sizinle toplum arasında fark yoktur. Bunlar olgular. Ama kendinizi toplumdan ayırıp "Ben toplumdan farklıyım," dersiniz. Bu çok saçma. Eğer kendi içinizdeki toplum yapısındaki bu şiddettir, ahlaksızlıktır, başka birçok şeydir—tam bir dönüşüm gerçekleşirse, toplumun bilincini etkilersiniz. İçinizde bu denli özgür olursanız, "Dış dünyada ne yapacağım?" diye sorar mısınız? Buna kendiniz yanıt verin, kendi yanıtınızın ne olduğunu bulun, çünkü o zaman insanoğlunun koşullandığı bir şeyi, o sürekli savaşı kendi içinizde dönüştürmüş olursunuz.

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, 3. Dizi, 48. Bölüm*

Ne Yapacağım?

Rüzgar taze ve serin esiyordu. Çevremizi saran yarı çölün kuru havası değildi bu gelen; uzak dağlardan taşınıyordu. Bu dağlar dünyadaki en yüksek dağlar arasındaydı, uzun bir silsile halinde kuzeybatıdan güneydoğuya uzanıyorlardı. Ulu ve heybetli dağlardı bunlar, sabahın erken saatlerinde, güneş henüz uykudaki topraklar üzerine doğmadan inanılmaz bir görüntü sergiliyorlardı. Yükseklerde narin bir gül gibi parıldayan dorukları uçuk mavi gökyüzünde şaşırtıcı ölçüde net görünüyordu. Güneş yükseldikçe düzlükler uzun gölgelerle kaplandı. Az sonra o gizemli doruklar bulutlar arasında kaybolacaktı, ama vadileri, ırmakları ve kasabaları kutsamadan geri çekilmeyecekti. Artık onları göremeseniz de, sessiz, yüce ve zamansız orada olduklarını bilebilirdiniz.

Bir dilenci şarkı söyleyerek yoldan iniyordu; kördü, önünde bir çocuk onu yönlendiriyordu. İnsanlar yanından geçiyorlar, arada bir biri elinde tuttuğu teneke kutuya bozuk para atıyordu; ama adam bozuk paraların tıkırtısına aldırmadan şarkı söylemeyi sürdürüyordu. Büyük bir evden bir hizmetçi dışarı çıkarak kutuya bir bozukluk attı, bir şeyler mırıldanarak içeri girdi, ardından kapıyı kapattı. Çılgınca ve

gürültülü seslerle uçan papağanlar ortalarda yoktu. Gün içinde tarlalara ve korulara gidiyorlar, ama akşama doğru yolun kenanndaki geceyi geçirecekleri ağaçlara dönüyorlardı; sokak ışıkları yapraklan hemen hemen ışığa boğuyorsa da, ağaçlar güvenliydi. Öteki pek çok kuş bütün gün kasabada kalıyorlar, kimisi çimenlerin arasında uyuklayan kurtlan yakalamaya çalışıyordu. Bir çocuk flütünü çalarak önümden geçti. Ayakları çıplak, sıska bir çocuktu; sallana sallana yürüyordu, sanki ayakları nereye gittiklerini umursamıyordu. Çocuk flüttü ve şarkı gözlerindeydi. Ardından yürüseniz bütün dünyada flütü olan ilk çocuk olduğunu düşünebilirdiniz. Bir ölçüde öyleydi; yanından hızla geçen arabayı fark etmedi bile, köşede duran polisi de. Öylesine uykuluydu ki kafasında bohça taşıyan kadına da hiç dikkat etmedi. Dalıp gitmişti ama şarkısı devam ediyordu.

Yeni bir gün başlamıştı.

Oda pek büyük değildi, gelen az sayıda kişiyle epeyce dolmuştu. Her yaştan insan vardı. Yanında küçük kızı olan yaşlı bir adam, evli bir çift, bir üniversite öğrencisi. Birbirlerini tanımadıkları belliydi; her biri kendi sorunu hakkında konuşmak istiyor, ama hiçbiri bir türlü söze giremiyordu. Küçük kız babasının yanında utangaç ve sessizce oturuyordu; on yaşlarında olmalıydı. Üstünde yeni giysiler, saçında bir çiçek vardı. Bir süre hiçbir şey söylemeden oturdu. Üniversite öğrencisi yaşlı adamın konuşmasını bekledi, ama yaşlı adam sözü ötekilere bırakmayı yeğledi. Sonunda genç adam, biraz gergin bir halde, konuşmaya başladı.

"Üniversite son sınıftayım, mühendislik okuyorum, ama hiç özel bir iş alanı ilgimi çekmiyor. Ne yapmak istediğimi bilmiyorum. Babam bir avukat, bir şeyle uğraştığım sürece bunun ne olacağı onu ilgilendirmiyor. Mühendislik okudu-

ğum için mühendis olmamı ister elbette, ama benim buna gerçekten ilgim yok. Bunu ona söyledim, ama bir kez geçimimi sağlamak için çalışmaya başlayınca ilginin de geleceğini söylüyor. Farklı iş alanlarına yönelik eğitim görmüş pek çok arkadaşım var, şimdi yaşamlarını kendi yollarından kazanıyorlar; ama çoğu daha şimdiden körelmiş ve usanmış durumdalar. Birkaç yıl sonra ne olurlar Tanrı bilir. Onlar gibi olmak istemiyorum, ama mühendis olursam eminim bundan kaçamam. Smavlardan korkuyor değilim, kolaylıkla geçebiliyorum, ama bununla övünüyor da değilim. Yalnızca mühendis olmak istemiyorum, başka bir şey de ilgimi çekmiyor. Birkaç yazı yazdım, biraz da resimle uğraştım, ama bu tür şeyler pek uzun sürmüyor. Babamın tek derdi beni bir iş bulmaya zorlamak, bana iyi bir iş de bulabilir; ama kabul edersem başıma ne geleceğini biliyorum. Finallere girmeden her şeyi bırakıp üniversiteden ayrılmayı bile düşündüm."

Bu biraz aptalca olurdu, değil mi? Neredeyse mezun olacaksın, niye bitirmeyesin? Bunun bir zararı yok, öyle değil mi?

"Sanırım yok. Ama sonra ne yapacağım?"

Sıradan işler dışında, gerçekten ne yapmak isterdin? Ne kadar belirsiz olursa olsun, bir şeye ilgi duyuyor olmalısın. Derinlerde bir yerlerde, bunun ne olduğunu biliyorsundur, öyle değil mi?

"Zengin olmak istemiyorum; bir aile kurmakla ilgilenmiyorum, sıradan düzenin kölesi olmak da istemiyorum. İşleri olan, kariyer yapan arkadaşlarımın çoğu sabahtan akşama kadar ofise bağlılar; bundan elde ettikleri ne? Bir ev, bir eş, birkaç çocuk ve sıkıntı. Bence bu gerçekten korkutucu bir

durum, buna yakalanmak istemiyorum; ama ne yapacağımı da bilmiyorum."

Bunun üzerine bu kadar düşündüğüne göre, gerçek ilginin ne olduğunu hiç bulmaya çalışmadın mı? Annen ne diyor?

"Ben güvende olduğum sürece bunlar onun umurunda değil; yani güvenli bir biçimde evlenip evime bağlandığım sürece. Onun için babama arka çıkıyor. Yürüyüşlerim sırasında gerçekten ne yapmaktan hoşlanacağımı uzun uzun düşündüm, bu konuda arkadaşlarımla konuştum. Ama arkadaşlarımın çoğu bir işe yönelmiş durumdalar, onlarla konuşmamın yaran yok. Bir işe tutunduktan sonra, ne olursa olsun, o işin yapılmasının doğru olduğunu düşünüyorlar— görev, sorumluluk gibi. Yalnızca benzer bir ağa yakalanmak istemiyorum, o kadar. Ama gerçekten ne yapmak isterdim? Keşke bilsem."

İnsanlardan hoşlanır mısın?

Aşağı yukarı. Neden sordunuz?

Belki toplumsal hizmete yönelik bir işte çalışmaktan hoşlanırsın.

"Bunu söylemeniz ilginç. Toplum işi yapmayı düşünmüştüm, bir ara yaşamını buna adayan insanlarla zaman geçirdim. Genelde bunlar tatsız ve düş kırıklığına uğramış insanlar; yoksullar için korkunç ölçüde kaygı duyuyorlar ve hiç durmadan toplumsal koşulları iyileştirmeye çalışıyorlar, ama içte mutsuzlar. Evlenip aile kurmak için bir kolunu vermeye razı olan bir kadın tanıyorum, ama idealizmi onu yok ediyor. Kendini iyi işler yapmaya kaptırmış, sıkıntısı ona korkunç ölçüde zevk veriyor. Bütün bunlar yetenek-

ten, içsel sevinçten yoksun bir idealizm.

Kabul gördüğü haliyle dinin de senin için bir anlamı yok sanırım.

"Çocukken annemle birlikte bütün o rahiplerin, duaların, törenlerin olduğu tapınağa giderdim, ama yıllardır hiç gitmedim."

Gitmek de bir tür tekdüze, yinelenip duran duyuma, sözcüklerle ve açıklamalarla dolu bir yaşama dönüşüyor. Din bütün bunlardan çok daha öte bir şey. Serüvene meraklı mısın?

"Dağa tırmanmak, kutuplara keşfe çıkmak, derin denizlere dalmak gibi bilinen bağlamlarda değil. Üstünlük taslamıyorum, ama bütün bunlarda bence çocukça bir şeyler var. Nasıl balina avlamıyorsam artık dağlara da tırmanamam."

Ya siyaset?

"Sıradan siyaset oyunu benim ilgimi çekmiyor. Bazı komünist arkadaşlarım var, onların ellerindekilerden kimisini okudum, hatta bir ara partiye katılmayı düşündüm; ama onların ikiyüzlü konuşmalarına, şiddetlerine ve acımasızlıklarına dayanamıyorum. Resmi ideolojileri ne olursa olsun ve barıştan ne kadar söz ederlerse etsinler, aslında teslim ettikleri bunlar. O evreyi de çabucak atlattım."

Epeyce eleme yaptık, öyle değil mi? Bunların hiçbirini yapmak istemiyorsan, geriye başka ne kalıyor?

"Bilmiyorum. Hâlâ bilemeyecek kadar genç miyim?"

Bunun yaşla bir ilgisi yok. Hoşnutsuzluk varoluşun bir parçasıdır, ama genellikle, ister yaptığımız iş, ister evlilik, inanç ya da idealizm ve hayır işleri aracılığıyla, onu uysallaştırmanın bir yolunu buluruz. Ne yolla olursa olsun, çoğumuz bu hoşnutsuzluk ateşini söndürmeyi başarırız, öyle değil mi? Söndürdükten sonra en sonunda mutlu olduğumuzu düşünürüzolabiliriz de, en azından o için. Peki, bu hoşnutsuzluk ateşini bir tür doyum bulma yoluyla söndürmek yerine, onun her zaman yanmasını sağlama olanağı var mı? O zaman bu hoşnutsuzluk mudur?

"Olduğum gibi, çevremdeki ve içimdeki hiçbir şeyle doyum bulmadan kalmam ve bu ateşin sönmesine neden olacak doyurucu bir iş peşinde koşmamam gerektiğini mi söylüyorsunuz? Bunu mu diyorsunuz?"

Hoşnut değiliz çünkü hoşnut olmamız gerektiğini düşünüyoruz; kendimizle barış içinde olmamız gerektiği düşüncesi hoşnutsuzluğu acı verici bir hale sokuyor. Bir şey olman gerektiğini düşünüyorsun, değil mi?—sorumlu bir kişi, yararlı bir vatandaş, bunun gibi şeyler. Hoşnutsuzluğu anlarsan bunları olabilir ama aynı zamanda bunların çok daha ötesinde bir şey olabilirsin. Ama sen doyurucu bir şey, zihnini uğraştıracak ve bu içsel karışıklığa son verecek bir şey yapmak istiyorsun, öyle değil mi?

"Bir anlamda öyle, ama artık böyle bir uğraşın nelere yol açabileceğini biliyorum."

Uğraşan bir zihin körelmiş, tekdüze bir zihindir; özünde sıradandır. Alışkanlığa, inanca, saygın ve kazançlı bir tekdüzeliğe yaslandığı için zihin kendisini hem içsel hem de dışsal anlamda güvende hisseder ve böylece rahatsız olmayı keser. Öyle değil mi?

"Genelde evet. Ama ben ne yapacağım?"

Bu hoşnutsuzluk duygusunun derinlerine inecek olursan, çözümü bulabilirsin. Hoşnut olmak açısından düşünme. Hoşnutsuzluğun neden var olduğunu ve bu ateşin canlı tutulup tutulmaması gerektiğini bul. Zaten özellikle yaşamını kazanmak gibi bir kaygın yok, değil mi?

"Pek yok. İnsan her zaman bir şekilde yaşamanın yolunu bulabilir."

Öyleyse senin sorunun hiç de bu değil. Ama sen tekdüzeliğe, sıradanlık çarkına kapılmak istemiyorsun; seni kaygılandıran bu değil mi?

"Öyle görünüyor efendim."

Bu çarka kapılmamak için çok çalışmak, hiç durmaksızın seyretmek gerekir. Bu da düşünmeyi sürdürmek için herhangi bir yargıya varmamak gerektiği anlamına gelir. Zihnin tekdüzeliğe, alışkanlıklar ağına yakalanmasının nedeni, bir yargıdan, inançtan, deneyimden, bilgiden yola çıkmasıdır ve o zaman hoşnutsuzluk ateşi söner.

"Hiç kuşkusuz haklı olduğunuzu görüyorum ve artık gerçekte zihnimde ne olduğunu anlıyorum. Yaşamı tekdüze ve sıkıcı insanlar gibi olmak istemiyorum, ama bunu söylerken hiçbir biçimde üstünlük taslamıyorum. İnsanın kendisini çeşitli serüvenlere kaptırması da aynı ölçüde anlamsız. Yalnızca hoşnut kalmak da istemiyorum. Varlığının farkında bile olmadığım bir yönde, belli belirsiz de olsa, görmeye başladım. Geçen gün zamansız ve her an yaratıcı olan bir hal ya da devinim hakkında konuşurken sözünü ettiğiniz bu yeni yön müydü?"

Belki. Din kiliselerle, tapınaklarla, törenlerle ve inançlarla ilgili bir şey değildir; herhangi bir adı olabilen ya da hiçbir adı olmayan o devinimin an be an keşfidir.

"Korkarım payıma düşen zamandan çok daha fazlasını aldım," dedi, diğerlerine dönerek. "Umarım kusura bakmamışsınızdır."

"Tam tersine," diye yanıt verdi yaşlı adam, "Ben de çok dikkatle dinledim ve dinlediklerimden çok yararlandım. Ben de sorunumun ötesinde bir şeyler gördüm. Bir başkasının dertlerini sessizce dinlemekle kimi zaman kendi yüklerimiz hafifleyebiliyor."

Söylemek istediği şeyi nasıl dile getireceğini düşünürcesine birkaç dakika sessiz kaldı.

"Ben artık ne yapmam gerektiğini soracak yaşı geçtim," diye sözlerini sürdürdü, "bunun yerine geriye bakıyorum ve yaşamımda ne yaptığımı düşünüyorum. Üniversiteye gittim, ama buradaki genç arkadaşımız kadar düşünceli biri değildim. Mezun olduktan sonra iş aramaya koyuldum ve bir iş bulur bulmaz da sonraki kırk yıldan daha uzun bir süreyi geçimimi kazanmakla ve oldukça büyük bir aileye bakmakla geçirdim. Bütün o süre boyunca, sözünü ettiğiniz tekdüze ofis yaşamına, aile yaşamının alışkanlıklarına kendimi kaptırdım. Onun bütün hazlarını ve sıkıntılarını, gözyaşlarını ve geçici sevinçlerini biliyorum. Uğraşma ve yorgunlukla yaşlandım, son yıllarda da hızlı bir düşüşe geçtim. Geçmişe bütün bunlara bakarak kendime soruyorum: "Yaşamına ne yaptın? Ailen ve işin dışında gerçekte neyi başardın?"

Yaşlı adam kendi sorusuna yanıt vermeden önce biraz duraksadı.

"Yıllar içinde şu ya da bu amaçla bir şeyleri geliştirmekle derneklerine katıldım; birkaç farklı dinsel gruba girip çıktım; *bir umutla aşırı solun yazınını okudum*, ama sonunda onların örgütünün de kilise kadar acımasız ölçüde yetkeci olduğunu bulmaktan öteye gidemedim. Artık emekliyim ve yaşamın ancak yüzeyinde yaşamış olduğumu görüyorum; yalnızca sürüklenmişim. Toplumun güçlü akıntısına bir parça karşı koymaya çalıştıysam da, sonunda ona kapılmaktan kurtulamadım. Ama beni yanlış anlamayın. Geçmişime ağlamıyorum, olup biten şeylerden yakınmıyorum. Beni düşündüren önümde kalan şu birkaç yıl. Şu an ve hızla yaklaşmakta olan ölüm günüm arasındaki bu sürede, yaşam denen şeyi nasıl karşılayacağım? Beni sorunum bu."

Şimdi ne olduğumuz geçmişte ne olduğumuzun bir sonucu; ve geçmişte ne olduğumuz, her düşünce ve harekete kesinlikle önem vermeksizin, geleceği de biçimlendirir. Şimdi geçmişin geleceğe devinimidir.

"Geçmişim neydi ki? Aslında hiçbir şey. Çok büyük günahlar, çok büyük hırslar, çok yoğun acılar, onur kırıcı şiddetler yoktu. Benim yaşamım ortalama bir adamın yaşamıydı, ne sıcak ne soğuk. Çalkantısız bir akıştı, tam anlamıyla sıradan bir yaşam. Ne gurur duyulacak ne de utanılacak bir geçmiş oluşturdum. Bütün varoluşum sönük ve boştu, pek bir anlamı yoktu. Bir sarayda ya da bir köy kulübesinde yaşasaydım da bundan farklı olmazdı. Sıradanlık akıntısına kapılmak ne kadar da kolay! Şimdi ise sorum şu: İçimdeki bu sıradanlık akıntısını durdurabilir miyim? Küçük ama genişleyen geçmişimden kopma olasılığı var mı?"

Geçmiş nedir? Geçmiş sözcüğünü kullandığınızda, bu ne anlama geliyor?

"Bana öyle geliyor ki geçmiş aslında bir çağrışım ve anılar sorunu."

Belleğin bütününden mi söz ediyorsunuz, yoksa günlük olayların anılarından mı? Psişik önemi olmayan olaylar, anımsansalar bile, zihnin toprağına kök salmazlar. Gelip geçerler; zihni uğraştırmaz, ona yük olmazlar. Yalnızca psişik öneme sahip olaylar kalıcıdır. Dolayısıyla geçmişle ne demek istiyorsunuz? Kendisinden kusursuzca ve kesin olarak kopabileceğiniz durağan, devinimsiz bir geçmiş mi var?

"Geçmişim bir araya toplanmış küçük şeyler yığınından oluşuyor ve kökleri derinde değil. Güçlü bir rüzgar gibi iyi bir sarsıntı onu alıp uçurabilir."

Ve siz rüzgarı bekliyorsunuz. Sorununuz bu mu?

"Ben hiçbir şeyi beklemiyorum. Ama yaşamımın geri kalan günlerinde de böyle mi devam etmek zorundayım? Geçmişten kopamaz mıyım?"

Bir kez daha, kopmak istediğiniz geçmiş nedir? Geçmiş durağan mıdır, yoksa yaşayan bir şey midir? Yaşayan bir şeyse, yaşamının kaynağı nedir? Kendisini hangi yollarla canlı tutar? Yaşıyorsa ondan kopabilir misiniz? Ve kopmak isteyen bu 'ben' kimdir?

"Aklım karışmaya başladı," diye yakındı. "Ben basit bir soru sordum, ama siz daha karmaşık sorularla karşılık veriyorsunuz. Lütfen ne demek istediğinizi açıklar mısınız?"

Geçmişten özgür olmak istediğinizi söylüyorsunuz. Bu geçmiş nedir?

"Kişinin sahip olduğu deneyimlerden ve anılardan oluşur."

Pekâlâ, bu anılar, dediğinize göre, yüzeyde, kökleri derinlere inmiyor. Ama bunlardan kimisi bilinçaltının derinliklere kök salmış olamaz mı?

"Derinlere kök salmış anılarım olduğunu sanmıyorum. Geleneğin ve inancın birçok kişi üzerinde derin kökleri var, ama ben bunları yalnızca topluma uyum sağlamak için izliyorum. Benim yaşamımda çok önemli bir yer tutmuyorlar."

Geçmiş bu kadar kolayca bir yana atılabiliyorsa sorun yok. Geçmişin yalnızca dış kabuğu kalmışsa, ki bu da her an silinip atılabilir, demek ki siz zaten ondan kopmuşsunuz. Ama sorunun bundan fazlası var, öyle değil mi? Sıradan yaşamınızın dışına nasıl çıkacaksınız? Zihnin küçüklüğünü nasıl paramparça edeceksiniz? Bu da bir başka sorununuz değil mi, bayım? Buradaki 'nasıl' kuşkusuz sorgulamayı sürdürmeyi imliyor, yoksa bir yöntem arayışını değil. Bu küçüklüğün ilk nedeni, korkusu ve yetkesi ile başarma arzusuna dayanan bir yöntem uygulamaktır.

"Buraya pek de önemi olmayan geçmişimi ortadan kaldırma niyetiyle geldim, ama başka bir sorunla karşı karşıyayım."

Niçin geçmişinizin pek önemi olmadığını söylüyorsunuz?

"Yaşamın yüzeyinde sürüklenip durdum; sürükleniyorsanız kökleriniz derin olamaz, aileniz söz konusu olduğunda bile. Görüyorum ki benim için yaşamın pek bir anlamı olmamış; onunla hiçbir şey yapmamışım. Geriye yalnızca birkaç yılım kaldı ve sürüklenmeyi durdurmak istiyorum. Yaşamı-

mın geri kalanında bir şey yapmak istiyorum. Bunun olanağı var mı?"

Yaşamınızda ne yapmak istiyorsunuz? Olmasını istediğiniz yapı geçmişte varolan yapıdan gelmiyor mu? Kuşkusuz, istediğiniz yapı geçmiştekine bir tepkidir; geçmişin bir sonucudur.

"Öyleyse ben yaşamla nasıl bir şey yapacağım?"

Yaşamla ne demek istiyorsunuz? Ona etki edebilir misiniz? Yoksa yaşam haddi hesabı olmayan, zihnin sınırları içinde tutulamayan bir şey midir? Yaşam her şeydir, öyle değil mi? Kıskançlık, kendini beğenmişlik, esinlenme ve umutsuzluk; toplumsal ahlak; üretilmiş bir dürüstlük dünyasının dışında kalan erdem; yüzyıllar boyunca biriktirilmiş bilgi; geçmiş ile şimdinin buluşması olan kişilik; adına din denen kurumsal inançlar ve bunların ardında yatan hakikat; nefret ve muhabbet; zihnin alanı içinde olmayan sevgi ve şefkat—bütün bunlar ve daha da çoğu yaşamdır, öyle değil mi? Ve siz onunla bir şey yapmak istiyorsunuz; ona bir biçim, yön, önem vermek istiyorsunuz. Peki bütün bunları yapmak isteyen bu 'siz' kim? Değiştirmeye çalıştığınızdan farklı mısınız?

"Kişinin sürüklenmeye devam etmesi gerektiğini mi öne sürüyorsunuz?"

Yaşamı yönlendirmek, biçimlendirmek istediğinizde, kalıbınız ancak geçmişe uygun olabilir; ya da yaşamı biçimlendiremediğiniz için, verdiğiniz tepki sürüklenmekten öte bir şey değildir. Ama yaşamın bütününü anlamak kendine özgü bir devinim yaratır ve bu devinimde ne sürüklenme vardır ne de zorla bir kalıba uydurma. Bu bütünlük an be an

anlaşılmalıdır. Geçmişin devinimi ölmek zorundadır.

"Peki ama ben yaşamın bütününü anlayacak yetkinlikte miyim?" diye sordu kaygıyla.

Siz anlamazsanız, sizin yerinize hiç kimse anlayamaz. Bunu bir başkasından öğrenemezsiniz.

"Yola nasıl devam edeceğim?"

Kendilik bilgisiyle; çünkü yaşamın bütünü, bütün hazineleri sizin içinizdedir.

"Kendilik bilgisiyle ne demek istiyorsunuz?"

Kendi zihninizin yollarını algılamak; açık olduğu kadar gizli özlemlerinizi, arzularınızı, dürtülerinizi ve arayışlarınızı öğrenmek. Bilginin biriktiği yerde öğrenme yoktur. Kendilik bilgisiyle zihin dingin olma özgürlüğüne sahiptir. Ancak o zaman zihnin alabileceğinin ötesinde olan açığa çıkar.

Evli çift bütün bu süre boyunca dinlemişlerdi; sıranın kendilerine gelmesini bekliyorlardı, ama söze hiç karışmadılar. Adam bütün bunlann üzerine konuştu.

"Bizim sorunumuz kıskançlıktı, ama burada bütün bu söylenenleri dinledikten sonra, sanırım bunu kendi kendimize çözebiliriz. Belki de soru sormak yerine sessizce dinleyerek daha derinden anlayabildik."

Okullara Mektuplar'*dan, Birinci Cilt, 1 Aralık 1978*

Yaşama sanatını öğrenmek için kişinin boş zamanı olması gerekir. Boş zamanının olması çok yanlış anlaşılmıştır. Genellikle, geçimini kazanmak, ofise ya da fabrikaya gitmek gibi yapmak zorunda olduğumuz şeylerle uğraşmamak anlamını taşır; ancak bunları yapmayı bitirdiğimizde boş zamanımız vardır. Bu sözde boş zamanlarda eğlenmek, dinlenmek, gerçekten yapmaktan hoşlandığınız ya da en yüksek yetkinlik derecenizi gerektiren şeyleri yapmak istersiniz. Geçiminizi kazanmak için yaptığınız her ne olursa olsun, bu sözde boş zamana karşıttır. Dolayısıyla hep bir zorlama, gerilim ve bu gerilimden kaçış vardır ve boş zaman gerilimli olmadığınız zamandır. O boş zaman içinde elinize bir gazete alır, bir roman açar, çene çalar, oyun oynar ya da benzer şeyler yaparsınız. Gerçek bu. Her yerde yinelenen bu. Yaşamını kazanmak yaşamın yadsınmasıdır.

Dolayısıyla boş zamanın aslında ne olduğu sorusuna geliyoruz. Anlaşıldığı biçimiyle boş zaman, geçimini kazanma baskısına ara vermektir. Geçimini kazanma baskısını, ya da üzerimizde kurulan herhangi bir baskıyı genellikle boş zamanın yokluğu olarak algılarız, oysa içimizde, bilinçli ya da bilinçsiz, çok daha büyük bir baskı vardır ki, bu arzudur.

Okul boş zamanın olduğu bir yerdir. Ancak boş zamanınız

varsa öğrenebilirsiniz. Bir başka deyişle, öğrenme ancak hiçbir baskı olmadığı zaman gerçekleşebilir. Bir yılanla ya da başka bir tehlikeyle karşılaştığınızda, o tehlike olgusunun yarattığı baskı aracılığıyla öğrenirsiniz. O baskı altında öğrenmek gelecekteki bir tehlikeyi tanımanıza yardım edecek anının oluşturulması demektir, dolayısıyla bu tür bir öğrenme mekanik bir tepkiye dönüşür.

Boş zaman uğraşmayan bir zihni gerektirir. Ancak o zaman öğrenme söz konusudur. Okul yalnızca bilgi biriktirilecek bir yer değil öğrenilecek bir yerdir. Bunun anlaşılması gerçekten de önemli. Söylediğimiz gibi, bilgi gereklidir ve yaşam içinde kendi sınırlı alanı vardır. Ne yazık ki bu sınırlama bütün yaşamımızı yuttu ve artık öğrenmeye yer yok. Geçimimizi kazanmakla o kadar uğraşıyoruz ki düşünme düzeneğinin bütün enerjisini alıp götürüyor; öyle ki günün sonunda tükenmiş oluyoruz ve uyarıcıya gereksinim duyuyoruz. Bu tükenmişlik halini dinsel ya da başka eğlenceler yoluyla üzerimizden atıyoruz. İnsanların yaşamı bu. İnsanoğlu kendilerinden bütün zamanlarını, bütün enerjilerini, bütün yaşamlarını talep eden bir toplum yarattı. Öğrenmeye zaman yok, dolayısıyla insanların yaşamları mekanik, neredeyse anlamsız bir hal alıyor. Öyleyse boş zamanın ne olduğunu çok açık bir biçimde anlamalıyız—zihnin hiçbir şeyle uğraşmakta olmadığı bir zaman, bir süre. Bu gözlem zamanıdır. Ancak uğraşmakta olmayan zihin gözlemleyebilir. Serbest gözlem öğrenme devinimidir. Bu devinim zihni mekanik olmaktan kurtarır.

Dolayısıyla öğretmen, eğitmen öğrencinin bütün baskıları ile birlikte geçimini kazanma, bütün korkuları ve kaygıları ile birlikte bir iş elde etmenizi sağlayan öğrenme ve geleceğe korkuyla bakma sorunlarını anlamasına yardımcı olabilir mi? Kendisi boş zamanın ve arı gözlemin doğasını an-

ladığı, geçimini kazanmak ona yaşamı boyunca bir işkence, zorlu bir iş gibi gelmediği için, öğretmen öğrencinin zihninin mekanik olmamasına yardım edebilir mi? Boş zamanda iyiliğin çiçeklenmesini sağlamak kesin olarak öğretmenin sorumluluğudur. Okul bu nedenle vardır. Zamanının tümünü geçimini kazanmakla uğraşarak geçiren bu toplumsal yapıyı değiştirecek yeni bir kuşak yetiştirmek öğretmenin sorumluluğudur. O zaman öğretmenlik kutsal bir iş olur.

Kültür Sorunu'*ndan, 7. Bölüm, Gençlerle Birlikte*

Sevginin varlığının ne kadar özsel olduğunu tartışıyorduk ve kişinin onu elde edemeyeceğini ya da satın alamayacağını gördük. Sevgi yoksa, içinde sömürüye, sıkı yönetime yer olmayan kusursuz bir toplumsal düzen kurma planlarımızın hiçbir anlamı olmayacaktır. Bence bunu henüz gençken anlamamız çok önemli.

İnsan dünyanın neresine giderse gitsin—neresi olduğu hiç önemli değil—toplumun sürekli bir çatışma hali içinde olduğunu görür. Her zaman bir yanda güçlüler, zenginler, hali vakti yerinde olanlar, diğer yanda ise işçiler var; herkes kıskançlık duygusu içinde birbiriyle yarışıyor, herkes daha iyi bir konum, daha yüksek bir maaş, daha çok güç, daha çok saygınlık istiyor. Dünya bu durumda, dolayısıyla hem içsel hem de dışsal bağlamda savaş sürüp gidiyor.

Şimdi, eğer siz ve ben toplumsal düzende tam bir devrim gerçekleştirmek istiyorsak, anlamamız gereken ilk şey bu güç elde etme içgüdüsüdür. Çoğumuz öyle ya da böyle güç istiyoruz. Servetimiz ve gücümüz olursa gezebileceğimizi, önemli insanlarla görüşebileceğimizi ve ünlü olabileceğimizi görüyoruz; ya da kusursuz bir toplum oluşturmayı düşlüyoruz. İyi olana güç aracılığıyla ulaşacağımızı sanıyoruz; oysa güç arayışı—kendimiz için, ülkemiz için, bir ideoloji

için güç arayışı—kötü, yıkıcı, çünkü kaçınılmaz olarak karşıt güçler yaratıyor; dolayısıyla her zaman çatışma var.

Öyleyse, hırs dürtüsü, konum ve güç arzusu tam anlamıyla sona erdiği için, içinizde ve dışınızda çatışmanın olmadığı bir dünya, komşunuzla ya da herhangi bir grup insanla çatışma yaşamadığınız bir dünya kurmanın önemini algılamanıza eğitimin siz büyürken yardımcı olması gerekmez mi? İçsel ve dışsal çatışmanın yaşanmayacağı bir toplum yaratmak olanaklı mıdır? Toplum sizinle aramızdaki ilişkidir; eğer ilişkimiz hırsa dayalıysa, her birimiz diğerinden daha güçlü olmayı istiyorsa, o zaman hep çatışma içinde olacağımız açıktır. Peki bu çatışmanın nedeni ortadan kaldırılabilir mi? Yarışmamak, kendimizi bir başkasıyla karşılaştırmamak, şu ya da bu konumu istememek—bir başka deyişle, hiç hırslı olmamaküzere kendimizi yetiştirebilir miyiz?

Okul dışında anne babanızla bir yere gittiğinizde, gazeteleri okuduğunuzda ya da insanlarla konuştuğunuzda, hemen herkesin dünyada bir değişim yaratmak istediğini fark etmiş olmalısınız. Tam da bu insanların her zaman şu ya da bu nedenle—fikirler, mal, ırk, kast ya da din yüzünden—birbirleriyle çatıştıklarını da fark etmediniz mi? Anne babalarınız, komşularınız, bakanlar, bürokratlarhepsi de hırslı değiller mi, daha iyi konuma gelmek için uğraşmıyorlar mı, dolayısıyla hep birileriyle çatışma içinde değiller mi? Kuşkusuz, ancak bu yarışmacı yapı ortadan kaldırıldığında hepimizin mutlu, yaratıcı olarak yaşayabileceği barışçıl bir toplum var olacaktır.

Peki bu nasıl başarılacak? Düzenleme, yasama ya da zihninizin hırslı olmamak üzere eğitilmesi hırsı ortadan kaldırabilir mi? Dışsal anlamda hırslı olmamak üzere eğitilebilirsiniz, toplumsal anlamda başkalarıyla yarışmayı bırakabilirsi-

niz, ama yine de içten içe hırslı olacaksınız, öyle değil mi? İnsanlığa böylesine çok üzüntü getiren bu hırsı tümüyle silip atma olanağı var mı? Büyük olasılıkla bunu daha önce düşünmediniz, çünkü hiç kimse sizinle böyle konuşmadı; ama şimdi biri sizinle bu konuda konuştuğuna göre, bu dünyada zengin, dolu dolu, mutlu, yaratıcı olarak, yıkıcı hırs dürtüsü olmadan, yarışmadan yaşanıp yaşanamayacağını bulmak istemez misiniz? Yaşamınız bir başkasını yok etmeden ya da onun yoluna gölge etmeden nasıl yaşayacağınızı bilmek istemez misiniz?

Bunun asla gerçekleştirilemeyecek bir düş olduğunu düşünüyoruz; ama ben düşlerden söz etmiyorum, bu çok saçma olurdu. Basit, sıradan insanlar olarak siz ve ben bu dünyada, kendini güç, konum arzusu gibi çeşitli biçimlerde gösteren hırs dürtüsü olmadan yaratıcı bir halde yaşayabilir miyiz? Doğru yanıtı yapmakta olduğunuz şeyi sevdiğiniz zaman bulacaksınız. Yalnızca geçiminizi kazanmak zorunda olduğunuz için ya da babanız veya toplum sizden bunu beklediği için bir mühendisseniz, bu da yine başka bir zorlama biçimidir ve her türlü zorlama çelişkiye, çatışmaya yol açar. Buna karşın, bir mühendis, bir bilim adamı olmayı gerçekten seviyorsanız, ya da tanınmak için değil de yalnızca sevdiğiniz için bir ağaç dikiyor, bir resim yapıyor ya da bir şiir yazıyorsanız, o zaman asla bir başkasıyla yarışmadığınızı fark edeceksiniz. Bence anahtar nokta bu: yaptığınız şeyi sevmek.

Ama gençken ne yapmayı sevdiğinizi bilmek genellikle çok zordur, çünkü birçok şey yapmak istersiniz. Bir mühendis, makinist, mavi göklerde büyük bir hızla süzülen bir uçağın pilotu olmak istersiniz; ya da belki ünlü bir hatip ya da siyasetçi olmak istersiniz. Bir sanatçı, eczacı, şair ya da marangoz olmak isteyebilirsiniz. Zihninizle çalışmak ya da el-

lerinizle bir şeyler yapmak isteyebilirsiniz. Bunlardan herhangi biri yapmayı sevdiğiniz şey mi, yoksa onlara olan ilginiz yalnızca toplumsal baskılara bir tepki mi? Nasıl bulabilirsiniz? Eğitimin gerçek amacı bunu bulmanıza yardımcı olmak değil midir; öyle ki, büyüdükçe, gerçekten yapmayı sevdiğiniz şeye bütün zihninizi, kalbinizi ve bedeninizi vermeye başlayabilesiniz?

Yapmayı sevdiğiniz şeyi bulmak için büyük ölçüde zeka gerekir; çünkü geçiminizi sağlayamayabileceğinizden ya da bu kokuşmuş topluma uyum sağlayamamaktan korkuyorsanız, o zaman asla bulamazsınız. Ama korkmuyorsanız, anne babanız, öğretmenleriniz ve toplumun yüzeysel istekleri tarafından gelenekler ağına itilmeye karşı koyuyorsanız, o zaman gerçekten ne yapmayı sevdiğinizi keşfetme olanağı olabilir. Dolayısıyla keşfetmek için ayakta kalamama korkusunun olmaması gerekir.

Ama çoğumuz ayakta kalamamaktan korkuyoruz. "Anne babamın sözünü dinlemezsem, bu topluma uyum sağlamazsam bana ne olur?" diyoruz. Korktuğumuz için bize söyleneni yapıyoruz ve bunu yapmakta hiç sevgi yok, yalnızca çelişki var; bu içsel çelişki ise yıkıcı hırsı yaratan etkenlerden biridir.

Dolayısıyla, gerçekten ne yapmayı sevdiğinizi bulmanıza yardım etmek eğitimin başlıca işlevidir, böylece bütün zihninizi ve kalbinizi ona verebilirsiniz, çünkü bu insana onur verir, sıradanlığı, küçük burjuva zihniyetini silip atar. Bu nedenle doğru öğretmenlerin, doğru ortamın olması çok önemlidir, böylece kendisini yaptığınız şeyde ifade eden bir sevgiyle büyürsünüz. Bu sevgi olmadan sınavlarınız, bilginiz, yetenekleriniz, konumunuz ve sahip olduklarınız külden öte şeyler değillerdir, hiçbir anlamları yoktur; bu

sevgi olmadan yaptığınız her şey daha çok savaşa, daha çok nefrete, daha çok zarara ve yıkıma yol açacaktır.

Bütün bunların sizin için hiçbir anlamı olmayabilir, çünkü görünüşte hâlâ çok gençsiniz, ama umarım öğretmenleriniz için bir anlamı olur—ve sizin için de, içinizde bir yerlerde.

Okullara Mektuplar'dan, Birinci Cilt, 15 Aralık 1978

Eğitim yalnızca çeşitli akademik konuların öğretilmesi değil, ama aynı zamanda öğrencide tam bir sorumluluğun geliştirilmesidir. Eğitmen olarak insan yeni bir kuşak yetiştirdiğinin farkında değil. Çoğu okul yalnızca bilgi aktarmakla ilgileniyor. İnsanın ve onun günlük yaşamının dönüşüme uğraması onları hiç ilgilendirmiyor, ama sizin—bu okullardaki eğitmenlerin—bu derin ilgiyi ve tam sorumluluğa karşı özeni taşımanız gerekiyor.

Peki öğrencinin bütün eksiksizliğiyle bu sevgi niteliğini duyumsamasına ne şekilde yardımcı olabilirsiniz? Eğer kendiniz derinden duyumsamıyorsanız, sorumluluktan söz etmenin bir anlamı yoktur. Bir eğitmen olarak siz bunun hakikatini duyumsayabiliyor musunuz?

Bu hakikati görmek doğal olarak sevgiyi ve tam sorumluluğu da birlikte getirir. Bunun üzerine düşünmeli, günlük yaşamınızda, eşinizle, arkadaşlarınızla, öğrencilerinizle ilişkilerinizde bunu gözlemlemelisiniz. Öğrencilerinizle ilişkinizde bu konuda yalnızca sözlü bir netlik peşinde olmayacak, kalbinizden konuşacaksınız. Bu gerçekliğe ilişkin duygu insanın sahip olabileceği en büyük armağandır. Bir kez içinizde yandı mı doğru sözcüğü, doğru eylemi ve doğru davranışı bulacaksınız. Öğrenci söz konusu olduğunda ise,

onun size bütünüyle hazırlıksız geldiğini göreceksiniz. Öğrenci size korkmuş, gergin, tedirgin, ya da savunmacı, anne babası ve daha kısa bir süredir içinde yaşamakta olduğu toplum tarafından koşullandırılmış olarak gelir. Onun yaşadıklarını görmeli, gerçekte ne olduğuyla ilgilenmeli, ona sizin kendi görüşlerinizi, çıkarımlarınızı ve yargılannızı kabul ettirmeye çalışmamalısınız. Onun ne olduğuyla ilgilenmek sizin ne olduğunuzu açığa çıkarır ve öğrencinin siz olduğunu bulursunuz.

Şimdi, matematik, fizik öğretirken—ki bunları bilmesi gerekir, çünkü bunlar geçimini sağlamasının yollarıdır—öğrenciye bütün insanlıktan sorumlu olduğunu aktarabilir misiniz? Kendi mesleği, kendi yaşam biçimi için çalışıyor olsa da, zihni dar bir zihin olarak kalmayacaktır. Uzmanlaşmanın tehlikesini bütün sınırlamaları ve tuhaf vahşiliğiyle görecektir. Tüm bunları görmesine yardım etmelisiniz. İyiliğin çiçeklenmesi matematik ve biyoloji bilmeye ya da sınavlardan geçip iyi bir iş sahibi olmaya bağlı değildir. Varlığı bunların dışındadır ve çiçekler açtığında iş ve gerekli etkinlikler onun güzelliğinden etkilenir. Bugün bunlardan birine ağırlık verip çiçek açmayı göz ardı ediyoruz. Bu okullarda ise bu ikisini bir araya getirmeye çalışıyoruz; yapay olarak değil, izlediğiniz bir ilke ya da kalıp olarak değil, ama insanın yenilenmesi için bu ikisinin birlikte hareket etmesinin gerektiği gerçeğini gördüğünüz için.

Bunu yapabilir misiniz? Tartışıp bir sonuca vardıktan sonra yapmayı kabul ettiğiniz için değil, daha çok içsel bir gözle bunun olağanüstü çekimini gördüğünüz—kendiniz gördüğünüz—için. O zaman ne dediğinizin bir önemi olur. O zaman bir başkası tarafından yakılmamış bir ışık merkezi olursunuz. Siz insanlığın bütünü olduğunuza göre—ve bu bir gerçeklik, sözel bir önerme değil—insanın geleceğin-

den kesinlikle sorumlusunuz. Lütfen bunu bir yük gibi görmeyin. Yük gibi görürseniz, o yük hiçbir gerçekliği olmayan bir sözcükler demetidir. Bir yanılsamadır. Bu sorumluluğun kendine özgü bir neşesi, kendine özgü bir güldüren yanı ve düşüncenin ağırlığından bağımsız kendine özgü bir devinimi vardır.

Saanen, 28 Temmuz 1979

Krishnamurti: İzninizle bir şey önermek istiyorum. Bir süredir meditasyon, sevgi, düşünce ve benzer şeyler üzerine konuşuyoruz, ama bana öyle geliyor ki, günlük yaşamımızdan, başkalarıyla ilişkimizden, dünyayla, bütün bir insanlıkla ilişkimizden söz etmiyoruz. Temel sorundan sürekli uzaklaşıyoruz gibi; ki bu sorun günlük yaşamımız; nasıl yaşadığımız; günlük kargaşalarımızın, günlük kaygılarımızın, güvensizliğimizin, sıkıntılarımızın, günlük varoluşumuza ilişkin bitmez tükenmez isteklerin hiç farkında olup olmadığımız. Bunlarla ilgilenmemiz gerekmez mi? Birbirimizle birer arkadaş olarak günlük yaşamımızla ilgili konuşup konuşamayacağımızı soruyorum yalnızca; ne yaparız, ne yer ne içeriz, ilişkilerimiz neler, varoluşumuzdan neden sıkıntı duyarız, zihinlerimiz neden bu kadar mekanik?.. Bunlar hakkında konuşabilir miyiz? Ve konuşmamızı yalnızca bu konularla sınırlayabilir miyiz?

Soran: Elbette.

K: Günlük yaşamımız nedir? Kimi düşlere kaçış değil, ama uyanmak, alışkanlığınız varsa egzersiz yapmak, bir şeyler yemek, ofise, fabrikaya ya da başka bir işyerine gitmek, hırslarımız, doyumlanmız, yakın ya da uzak, cinsel ya da değil, başkalarıyla ilişkilerimiz... Yaşamımızın merkezindeki sorun ne? Para mı? Çevredeki, yüzeysel sorunlar değil,

derinlerdeki istek. Ne istiyoruz, ne arzuluyoruz? Para mı istiyoruz? Para gerekli. Temel sorun ne? Yoksa bir konum sahibi olmak mı? Maddi ya da psişik açıdan güvende olmak, tam anlamıyla kuşkusuz, emin olmak mı? Yaşamımızın ana dürtüsü, isteği, arzusu ne?

S: Çalışma sevinci.

K: Çalışma sevinci. Bunu her gün, her gün bir çalışma bandında vida sıkan adama söyler miydiniz? Ya da her sabah ofise giden ve yaşamının her günü kendisine ne yapacağı söylenen bir adama? Lütfen daha yakından bakın. Sorumuz bu. Para mı? Güvenlik mi? İşsizlik mi? İşiniz varsa bu kez de onun tekdüzeliği, sıkıntısı, eğlence, gece kulüpleri yoluyla kaçış, izleyebiliyor musunuz? Temel varoluşumuzdan uzak herhangi bir şeye kaçış. Çünkü dünya korkunç bir durumda. Bütün bunlan biliyor olmalısınız. Peki oldukça zeki, ciddi insanlar olarak bizim bütün bunlarla ilişkimiz ne? Ahlaksal yozlaşma, akılsal sahtekarlık, sınıfsal önyargılar... Siyasetçiler neden olduğu karışıklıklar. Bitmek tükenmek bilmeyen savaş hazırlıkları. Bütün bunlarla ilişkimiz ne?

S: Bütün bunların bir parçasıyız.

K: Tamamıyla katılıyorum. Parçası olduğumuzu biliyor muyuz? Günlük yaşamımızın bunlara katkıda bulunduğunun farkında mıyız? Ve katkıda bulunduğuna göre, ne yapmalı? Uyuşturucu mu almalı? Sarhoş mu olmalı? Bir topluluğa mı katılmalı? Manastıra mı kapanmalı? Sarı, mor, ya da canlı renklere mi bürünmeli? Bunlar çözüm olur mu? Ne yapmalı? Toplumu oluşturan günlük yaşamımız ne? Siyasetçiler bizi düşüncesizce kendi güçleri, kendi konumları için kullanıyorlar. Bütün bunların farkındaysak, bunlarla ilişkimiz ne ve bunlara katkıda bulunan yaşamımız ne?

S: Şu anda sahip olduğumuz yaşam biçimini değiştirmek isterdik.

K: Şu andaki yaşam biçimimiz; onu nasıl değiştireceğimizi bilmiyoruz. Dolayısıyla kabul ediyoruz. Onu neden değiştiremiyoruz?

S: Belki de bunu bize bir başkasının söylemesini bekliyoruz.

K: Bir mucizenin gerçekleşmesini mi bekliyorsunuz? Bir yetkenin bize ne yapacağımızı söylemesini mi bekliyoruz? Rahibin; gurunun, bütün o karmaşacıların mı?

Günlük yaşamımızda yaptıklarımızı neden değiştiremiyoruz? Başa dönelim: Günlük yaşamımız nedir? Günden güne daha korkunç, daha hoşgörüsüz, çirkin, yıkıcı, yozlaşmış bir hal alan toplumun bir parçası olup olmadığımızı soruyorum, ve dolayısıyla insan da bozuluyor mu?

S: Sanırım bunu görmüyoruz.

K: Neden? Kendi günlük yaşamımızı bilmiyor muyuz?

S: Günlük yaşamımız ben-merkezli bir etkinlik.

K: İçsel yaşamımız, bizim yaşamımız ben-merkezli bir etkinlik. Böyleyse ve bu etkinlik içinde yaşadığımız korkunç topluma katkıda bulunuyorsa, bu merkezi, bencilce etkinliği neden değiştiremiyoruz? Neden?

S: Kendi yaşamlarımızın bilincinde değiliz. Yaptığımız şeyin bilincine varmadan onu değiştiremeyiz.

K: Anlıyorum. Ben de bunu soruyorum. Günlük yaşamımızdaki etkinliklerin, ne yaptığımızın farkına, bilincine varabilir miyiz?

S: Bir anneyseniz, çocuklarınız varsa bu çok zor.

K: Pekâlâ. Anne olduğunuz, çocuklarınız olduğu için yaşam çok zor. Sorunlarımızdan biri bu mu? Ben bir anneyim. Çocuklarım var, onlar da dünyanın geri kalanı gibi canavarlara dönüşüyorlar. Çirkin, şiddet dolu, bencil, açgözlü, sizin de bildiğiniz gibi. Çocuklarımın böyle olmasını ister miyim?

S: En azından geçmiş koşullanmamızın olumsuzladıklarından kurtulmaya çalışabilir miyiz; bunları artık parça parça değil bütünüyle biliyor olmamız gerek. Her birimiz günlük yaşamımızda, herhangi bir dürtü olmadan, dost insanlar için bir tür evrensel sevgiyi nasıl yaşama geçireceğimizi düşünebiliriz.

S: Bence büyük kentlerdeki sorun iş değil, benim derdim çocuklarımla; bana öyle geliyor ki, çocuklarımla ve çevremdeki her şeyle ilişkimde koşullanmamın niteliğini uyandırmam gerekiyor. Benim sorunum sanırım bu, dış koşullar değil.

K: Birlikte ne yapsak?

S: Korkuya bakabilir miyiz?

K: Korkuya bakabiliriz. Çocuklarınızı sevseydiniz, onları bu şekilde koşullanmaya uğrayacakları okullara göndermezdiniz. Görünüşe göre bu sizin için bir sorun değil. Bundan söz ediyorsunuz, ama bu sizin için canınızı yakan, eylem gerektiren, ivedi bir sorun değil.

S: Birçok insan her gün işe gidiyor ve işle eğlenceyi birbirine karıştırmıyor. Ama her an öğrenme olanağı var; zil çalıp da serbest kaldığınızda bile öğrenmeyi sürdürebilirsiniz. İşinizi eğlenceye, eğlenceyi de işinize uydurabilirsiniz, ama öğrenme süreci sona ermez. Böyle bir şey gerçekleşmiyor gibi. Kaç kişi ofisten çıkıp evine döndüğünde işini düşünüyor ki? Kaç kişi evine dönünce, işte ya da evde olması fark etmeksizin, yaşamı hakkında daha çok şey öğrenmeye çalışıyor ki?

K: Tam da bunu söylemişken, ben neredeyim? Siz neredesiniz? Hâlâ ne olabileceği, ne olması gerektiğiyle mi uğraşıyoruz, yoksa gerçekle mi yüzleşiyoruz? Anlıyor musunuz? Gerçekle yüzleşmek.

S: İş yaşamımızla boş zamanımız arasında büyük bir ayrım olduğu gerçeğiyle yüzleşiyoruz.

K: Bu toplumun bir parçası olduğumuz gerçeğiyle yüzleşiyor muyuz? Bu topluma biz, anne babamız, onların anne babaları katkıda bulundu; hepimiz bulunduk. Bu bir gerçek mi? Bunun farkında mıyım?

S: Öyle olduğu çok açık.

K: Bu noktada durup biraz derinine inelim. Bir ağrının, bir diş ağrısının farkında olduğumuz gibi, topluma katkıda bulunduğumuzun da farkında mıyız? Tamam mı? Farkında mıyız?

S: Evet, farkındayız.

S: Evet, eğer hâlâ o kapanın içindeysek, geçmiş koşullanmalarımızın gözünden topluma katkıda bulunmaktayız.

K: Yine 'eğer'ler, 'ise'ler, 'olabilir'ler... Gerçekle yüzleşemez misiniz? "Ben o toplumun bir parçasıyım," dediğinizde, bununla ne demek istiyorsunuz?.. Tek bir şey üzerinde birlikte düşünemez miyiz: Bu toplumu ne tanrılar yarattı ne de melekler, onu biz yarattık; bu korkunç, şiddet dolu, yıkıcı başka hiç kimse değil insanlar yarattı. Ve biz onun bir parçasıyız. Parçası olduğunu söylediğimizde, parça sözcüğüyle ne demek istiyoruz?

S: Yaklaşımınız daha en başta benimle toplum arasına aynm getirmiyor mu? Bir başka deyişle, toplum diye bir şey var mı? Bu canavarca, korkunç toplumu yarattığınızda, bu odadaki kişilerden farklı bir soyutlama olur bu.

K: Hayır, ben toplumun dışarıda bir yerde değil, burada olduğunu söylüyorum.

S: Burada mı?

K: Evet, tam burada.

S: O zaman hep birlikte uğraşarak bize bunca yıldır söylediğiniz bu sözcüklerin bizdeki geçmiş koşullandırmalarından kurtulamaz mıyız? Yeni ve yaratıcı bir halde hareket edemez miyiz?

K: Bunu birlikte yapamayız. Bu bir gerçek. Birlikte düşünemiyoruz, birlikte herhangi bir şey yapabilirmişiz gibi görünmüyor, zorlanmadığımız sürece; savaş gibi çok büyük bir kriz olmadığı sürece. Böyle zamanlarda ise bir araya geliyoruz. Bir deprem olursa hepimiz bu gerçeği paylaşıyoruz. Ama depremleri, savaşları bir yana kaldırın, o zaman kendi küçük benliklerimize geri dönüyor, birbirimizle savaşıyoruz. Bu çok açık.

Yalnızca bir dakikalığına bununla ilgilenebilir miyiz? Toplumun bir parçası olduğumuzu söylediğimizde, bu bir fikir mi, yoksa bir gerçeklik mi? Fikir ile bir kavram, bir resim, bir vargıyı söylüyorum. Yoksa tıpkı diş ağrısı çekmek gibi bir gerçek mi?

S: Ben o toplumum.

K: Ben o toplumum. Peki katkıda bulunduğum o şeyde neler oluyor? Kendi güvenliğimin, kendi deneyimlerimin peşinde miyim; kendi sorunlarımla mı uğraşıyorum, kendi hırslarımla mı ilgileniyorum? Toplumun bugünkü yapısında herkes kendisi için çabalıyor. Büyük olasılıkla başlangıcından bu yana tarihsel süreç de böyle işledi; herkes kendisi için çabalıyor, dolayısıyla herkes birbirine karşı. Bunun farkında mıyız?

S: Ne yapacağımızı bilmiyoruz...

K: Ne yapacağımızı bulacağız, ama en yakından başlayalım, sonra yolumuza devam edebiliriz. Günlük yaşamımızdan söz ediyoruz. Günlük yaşamımız yalnızca toplumun bir parçası olmakla kalmıyor, aynı zamanda bizler bu toplumu etkinliklerimizle destekliyoruz. Öyleyse bir insan olarak, bu toplumun bir parçası olarak ben ne yapacağım? Sorumluluğum nedir? Uyuşturucu almak mı? Sakal uzatmak mı? Kaçıp gitmek mi? Sorumluluğum nedir?

S: Bu konuda bir şey yapmak.

K: Bu konuda ancak kendi içimde her şey açık ve netse bir şey yapabilirim.

S: Bu konuda açık ve mantıklıysak toplum tarafından dışla-

nabilecek olmamız şaşırtıcı değil mi?

K: Pekâlâ. O zaman insanın kendi içinde nasıl açık olacağını bulalım. Kimi şeylerden nasıl emin olacağını. İnsanın güvende olup olamayacağını bulalım. Hem psişik hem de fiziksel anlamda. Çoğu kişininki gibi karışmış bir zihin bu karışıklıktan nasıl kurtulabilir ki böyle bir açıklığa kavuşsun? Açıklık varsa o noktadan hareket edebilirim. Öyle değil mi?

S: Evet.

K: Siyaset, iş, eşimle ilişkim, dünyayla ilişkim gibi konulan nasıl açıklığa kavuştururum? Zihnim bu kadar karışıkken nasıl açıklığa kavuşur? Gurular bir şey derken rahipler başka bir şey diyor, ekonomistler ve filozoflar başka bir şey söylüyor—izliyor musunuz? Analistler ilk acı diye bir şeyden söz ediyorlarya da adı her neyse. Herkes bağırıyor, yazıyor, açıklıyor. Ben de buna yakalanıyorum ve zihnim gitgide daha çok karışıyor. Açıklık için ne yapmam gerektiğini, kimin haklı kimin haksız olduğunu bilmiyorum. Bu durumdayız, öyle değil mi?

S: Evet.

K: Dolayısıyla kendime bir karmaşa içinde olduğumu söylüyorum. Bu karmaşanın nedeni bütün o insanlar, her birinin farklı şeyler söylemesi. Zihnim karmakarışık. Dolayısıyla diyorum ki, "Hiçbirinizi dinlemeyeceğim; zihnimin neden karışık olduğunu bulacağım." Bu noktadan yola çıkalım.

Okullara Mektuplar'*dan*, *2. Cilt, 15 Kasım 1983*

Seyrederek belki de kitaplardan öğrendiğinizden daha çok şey öğrenirsiniz. Kitaplar bir konuyu, örneğin matematik, coğrafya, tarih, fizik ya da kimyayı öğrenmek için gereklidir. Kitap sayfalarına bilim adamlarının, filozofların, arkeologlann biriktirilmiş bilgileri basılmıştır. Kişinin önce okulda sonra şansı varsa gittiği yüksek okulda ya da üniversitede öğrendiği bu biriktirilmiş bilgi, çağlar boyunca, en eski günlerden bu yana toplandı. Hindistan'dan, Mısır'dan, Mezopotamya'dan, Yunanlılardan, Romalılardan ve elbette Perslerden çok büyük bilgi birikimi sağlandı. Doğu dünyasında olduğu kadar Batı dünyasında da bu bilgi kariyer yapmak, mekanik ya da kuramsal, uygulamaya yönelik ya da düşünmenizi, yaratmanızı gerektiren herhangi bir iş sahibi olmak için gerekli. Bu bilgi, özellikle bu yüzyıl içinde, çok büyük bir teknolojiyi ortaya çıkardı. Kutsal olarak adlandırılan kitapların bilgisi de var; Vedalar, Upanişadlar, Tevrat, Kuran ve İbranice metinler. Dinsel kitaplar yanında, ister bir mühendis, biyolog ya da marangoz olun, bilgi sahibi olmanızı, bir beceri ile iş görmenizi sağlayan uygulamaya yönelik kitaplar var.

Birçoğumuz herhangi bir okulda, özellikle bu okullarda bilgi, haber toplanz ve okulların varolma nedeni bugüne dek buydu: dış dünya hakkında çok miktarda bilgi toplamak;

gökyüzü hakkında; denizin neden tuzlu olduğu, ağaçların neden büyüdüğü hakkında; insan, insanın anatomisi, beynin yapısı hakkında. Ayrıca çevremizdeki dünya, doğa, toplumsal çevre, ekonomi hakkında. Bu tür bilgi kesinlikle gereklidir, ama bilgi her zaman sınırlıdır. Ne kadar gelişirse gelişsin, bilgi birikimi her zaman sınırlıdır. Öğrenme farklı konulardaki bilgiyi elde etmenin bir parçasıdır, böylece sizi hoşnut edecek, ya da siz yapmaktan hoşlanmasanız da, koşulların, toplumsal isteklerin sizi kabul etmeye zorladığı bir mesleğiniz, bir işiniz olabilir.

Seyrederek de çok şey öğrenirsiniz; çevrenizdeki şeyleri, kuşları, ağaçları, gökyüzünü, yıldızları, Orion takımyıldızını, Büyük ve Küçük Ayıyı, akşam yıldızını seyrederek. Yalnızca çevrenizdekileri seyrederek değil, aynı zamanda insanları, insanların nasıl yürüdüklerini, hareketlerini, kullandıkları sözcükleri, nasıl giyindiklerini seyrederek de öğrenirsiniz. Yalnızca dışarıda olanları değil, aynı zamanda kendinizi de seyredersiniz; neden öyle düşündüğünüzü, davranışlarınızı, günlük yaşamınızın nasıl gittiğini, anne babanızın neden sizden bir şeyi yapmanızı istediklerini. İzlersiniz, karşı koymazsınız. Karşı koyarsanız öğrenemezsiniz. Ya da bir sonuca varırsanız, doğru olduğunu düşündüğünüz bir fikre varırsanız, o zaman da doğal olarak asla öğrenemezsiniz. Öğrenmek için özgürlük gerekir ve bir de merak, kendinizin ya da başkalarının neden öyle davrandığını, insanların neden kızdığını, sizin neden öfkelendiğinizi bilmeye duyulan bir istek.

Öğrenmek olağanüstü ölçüde önemlidir, çünkü öğrenmenin sonu yoktur. Örneğin, insanların neden birbirlerini öldürdükleri. Kuşkusuz, kitaplarda açıklamalar var; insanların neden kendilerine özgü belirli bir biçimde davrandıklarına, insanların neden şiddet dolu olduklarına ilişkin psişik ne-

denler var. Bütün bunlar önde gelen çeşitli yazarlar, psikologlar tarafından kitaplarda açıklanmış. Ama okuduğunuz şey siz değilsiniz. Ne olduğunuz, nasıl davrandığınız, neden öfkelendiğiniz, kıskandığınız, neden bunalıma girdiğinizkendinizi izlerseniz, sizin ne olduğunuzu anlatan bir kitaptan öğreneceğinizden daha çok şey öğrenirsiniz. Ama biliyorsunuz, kendinizi izlemektense kendiniz hakkında bir kitap okumak daha kolaydır. Beyin tüm dış etki ve tepkilerden bilgi toplamaya alışıktır. Yönlendirilmeyi, başkalarının size ne yapmanız gerektiğini söylemesini daha rahatlatıcı bulmuyor musunuz? Anne babalarınız, özellikle de Doğuda, size kiminle evleneceğinizi söylüyorlar, evlilik hazırlıklarınızı onlar yapıyorlar, mesleğinizin ne olması gerektiğini söylüyorlar. Dolayısıyla beyin kolay yolu kabul ediyor, ama kolay yol her zaman doğru yol değildir. Fark ettiniz mi bilmiyorum, artık kimse işini sevmiyor, belki birkaç bilim adamı, sanatçı ya da arkeolog dışında. Ama sıradan, ortalama insan yaptığı işi genellikle sevmiyor. Toplum, ailesi ya da daha çok para kazanma dürtüsü onu zorluyor. Dolayısıyla, dış dünyayı, dışınızdaki dünyayı ve iç dünyanızı, kendi dünyanızı çok, ama çok dikkatle seyredin.

Öğrenmenin iki yolu var gibi görünüyor: Birincisi önce çalışarak, sonra çalışılan bilgiden eyleme geçerek çok miktarda bilgi biriktirmek. Çoğumuzun yaptığı bu. İkincisi eyleme geçmek ve bu sırada öğrenmek, bu da yine bilgi biriktirmeye dönüşür. Gerçekte bunların ikisi de aynıdır: bir kitaptan öğrenmek ya da eylem yoluyla bilgi elde etmek. İkisi de bilgiye, deneyime dayanır ve daha önce dediğimiz gibi, bilgi ve deneyim her zaman sınırlıdır.

Dolayısıyla hem eğitmen hem de öğrenci öğrenmenin gerçekte ne olduğunu bulmalıdır. Örneğin, bir gurudan öğrenebilirsiniz, ama ancak gerçek bir guruysa, aklı başındaysa,

para kırmıyorsa, ünlü olma arzusu duymuyor, oldukça dengesiz kuramları aracılığıyla servet yapmak için bir ülkeden diğerine koşmuyorsa. Öğrenmenin ne olduğunu araştırın. Bugün öğrenme giderek bir eğlence biçimini alıyor. Batıdaki kimi okullarda, ortaokulu, liseyi bitiren öğrenciler okumayı yazmayı bile bilmiyorlar. Okumayı yazmayı bilseniz, çeşitli konularda okusanız bile, yine de ortalama insanlar olarak kalıyorsunuz. Ortalama ne demektir biliyor musunuz? Tepenin yansına kadar çıkmak, asla zirveye ulaşamamak. Ortalama insan asla kendisinden kusursuzu, en yüksek şeyi istemez. Ama öğrenmek sonsuzdur, gerçekten bir sonu yoktur. Peki kimden öğreniyorsunuz? Kitaplardan mı? Eğitmenlerden mi? Ya da belki, parlak bir zihniniz varsa, seyrederek mi? Şu ana dek görünen o ki dışarıdan öğreniyorsunuz: öğreniyor, bilgi biriktiriyor, sonra o bilgiden hareket ediyor, mesleğinizi oluşturuyorsunuz. Kendinizden öğreniyorsanız—bir başka deyişle, kendinizi, önyargılarınızı, belirli vargılarınızı, inançlarınızı seyrederek öğreniyorsanız—düşüncenizin inceliklerini, kabalığınızı, duyarlılığınızı izliyorsanız, o zaman kendiniz hem öğreten hem de öğrenen olursunuz. O zaman içsel olarak hiç kimseye, hiçbir kitaba, uzmana bağımlı kalmazsınızama hastaysanız, bir tür hastalığınız varsa, elbette bir uzmana gidersiniz; bu doğaldır, gereklidir. Ama ne kadar üstün olursa olsun birine bağımlı olmak, kendiniz hakkında, ne olduğunuz hakkında öğrenmenizi engeller. Oysa ne olduğunuzu öğrenmek çok, çok önemlidir, çünkü bu denli bozulmuş, ahlaksız, şiddetin hızla yayıldığı, saldırgan, herkesin kendi başarısının, doyum arayışının peşinden koştuğu bu toplumu yaratan şu andaki halinizdir. Ne olduğunuzu başkası aracılığıyla değil, kendinizi seyrederek öğrenin; ama kınamadan, "Ben böyleyim. Ben değişmem," demeden. Kendinizi hiçbir tür tepki, direnç olmadan seyrederseniz, bu seyrediş iş görür; tıpkı bir alev gibi kişinin saçmalıklarını, yanılsamalarını kül

eder.

Dolayısıyla öğrenmek önemlidir. Öğrenmeyi kesen bir beyin mekanikleşir. Bir değneğe bağlanmış hayvan gibidir; ancak değneğe bağlı ipin uzunluğu elverdiğince hareket edebilir. Çoğumuz kendimize ait tuhaf bir kazığa bağlıyız, görünmez bir kazık ve ip var. Bu ipin alanı içinde hareket ediyorsunuz ve bu alan çok sınırlı. Tıpkı bir adamın bütün gün kendisi hakkında, sorunları, arzuları, hazları, ne yapmak istediği hakkında düşünmesi gibi. Sürekli kendinle uğraşmak nedir bilirsiniz. Çok, çok sınırlı bir şeydir. Ve bu sınırlılık çeşitli çatışmalara ve mutsuzluğa yol açar.

Büyük şairler, ressamlar, besteciler asla yaptıklarıyla yetinmezler. Her an öğrenirler. Sınavlarınızdan geçip bir işe başladıktan sonra öğrenme sona ermez. Öğrenmede çok büyük bir güç ve canlılık vardır, özellikle kendiniz hakkında öğrenmede. Öğrenin, seyredin, öyle ki içinizde üstü örtülü, bakılmamış hiçbir noktanız kalmasın. Bu gerçekten kendi koşullanmanızdan özgür olmak demektir. Dünya koşullanması yüzünden bölünmüş durumda: siz Hintlisiniz, siz Amerikalısınız, siz İngilizsiniz, Russunuz, Çinlisiniz. Bu koşullanma yüzünden savaşlar oluyor, binlerce insan öldürülüyor, mutsuzluk ve acımasızlık kol geziyor.

Öyleyse, sözcüğün en derin anlamında, hem eğiten hem de eğitilen öğrenmektedir. Her ikisi de öğreniyorsa, ne eğiten vardır ne de eğitilen. Yalnızca öğrenme vardır. Öğrenmek beyni ve düşünceyi saygınlıktan, konumdan özgürleştirir.

Öğrenmek insanlar arasında eşitlik sağlar.

Öğrenmenin Başlangıcı'*ndan, 13. Bölüm, Brockwood Park Okulu'nda Konuşma, 17 Haziran 1973*

Krishnamurti: Geçen gün zihinsel açıdan sağlıklı olmaktan ve sıradanlıktan söz ediyorduk; bu sözcüklerin ne anlama geldiğinden. Burada bir topluluk halinde yaşayan insanlar olarak sıradan olup olmadığımızı sormuştuk. Ayrıca bedensel, zihinsel ve duygusal açıdan sağlıklı olup olmadığımızı da sormuştuk. Dengeli ve sağlıklı mıyız? Zihin sağlığının yerinde olması, bütünsel olması ile söylenmek istenen budur. Birbirimizi sıradan, bir parça sağlıksız, bir parça dengesiz olacak şekilde mi eğitiyoruz?

Dünya oldukça sağlıksız, bozulmuş durumda. Buradaki eğitimimizde de aynı dengesizliğe, sağlıksızlığa, bozulmaya mı neden oluyoruz? Bu çok ciddi bir soru. Bunun hakikatini bulabilir miyizsağlıklı olmak bağlamında ne olmamız gerektiğini bulmak değil, birbirimizi gerçekten zihin sağlığı yerinde ve sıradan olmayan insanlar olacak şekilde eğitip eğitmediğimizi keşfetmekten söz ediyorum.

Soran: Çoğumuzun her gün gidip gelmek zorunda olduğu bir işi olacak, birçok insan evlenip çoluk çocuğa karışaca-

kolacak olanlar işte bunlar.

K: Eğitilmesi, geçimini kazanması, evlenmesi ya da evlenmemesi, çocukların, bir evin, bir ipoteğin sorumluluğunu taşıması beklenen ve ömrünün sonuna dek bu kapana kısılabilen bir insan olarak sizin bu dünyadaki yeriniz nedir?

S: Belki de birinin bize bakmasını umuyoruzdur.

K: Demek oluyor ki bir şey yapma yetkinliğine sahip olmak zorundasınız. Öylece, "Lütfen bana bak," diyemezsiniz—bunu kimse yapmaz. Bunun sizi yıldırmasına izin vermeyin. Yalnızca bakın, tanışıklık kazanın, insanların birbirlerine oynadıkları oyunlann farkına varın. Siyasetçiler dünyayı asla bir araya getirmeyecekler, tam tersine; bir savaş yaşanmakta olmayabilir, ama süregiden bir ekonomik savaş var. Bir bilim adamıysanız hükümetin kölesisiniz demektir. Bütün hükümetler az ya da çok bozulmuştur; kimi daha az, kimi daha çok; ama hepsi de bozulmuştur. Tüm bunlara yılmadan, "Ne yapacağım, bununla nasıl başa çıkacağım? Çıkacak gücüm yok," demeden bakın. Gücünüz olacaktır; nasıl bakacağınızı bildiğinizde gücünüz de olacaktır.

Öyleyse bütün bunlardaki yeriniz ne? Bütünü görürseniz bu soruyu sorabilirsiniz; ama bütünü görmeden yalnızca kendi kendinize "Ne yapacağım?" diye soruyorsanız, o zaman sıkışıp kalmışsınızdır, yanıt yoktur.

S: Kuşkusuz yapacağımız ilk iş bunları açık açık tartışmak. Ama bence insanlar özgürce tartışmaktan bir parça korkuyorlar. Belki de gerçekten umursadıkları şeyin tehlikeye gireceğini düşünüyorlar.

K: Sen korkuyor musun?

S: İstediğim şeyin hızlı bir araba olduğunu söylersem belki biri bunu sorgulayabilir.

K: Sorgulanmalı. Her zaman beni sorgulayan mektuplar alırım; çocukluğumdan bu yana bana hep meydan okundu.

S: Bunlar tartışıldığı zaman beni hep rahatsız eden bir şey var. Son derece mekanikleşmiş bir sanayi toplumunda yaşadığımız, ve kimimiz kendimizi bunun dışına çekebiliyorsak, bunun ofise gidip çalışarak mekanikleşen başka insanlar sayesinde olduğu söyleniyor.

K: Elbette.

S: O insanlar mekanik, sefil varoluşlarını gerçekleştiremeselerdi biz kendimizi bu toplumun dışına çekemezdik.

K: Hayır. Bu dünyada ama ona ait olmadan nasıl yaşanır; sorun bu. Zihin sağlığını yitirmiş olan bu ortamda yaşayıp yine de sağlıklı nasıl kalınır?

S: Ofise gidip gelen ve görünürde mekanik bir yaşam süren bir adamın bütün bunları yapmasına rağmen farklı bir insan olabileceğini mi söylüyorsunuz? Bir başka deyişle, sorun ille de sistem değil...

K: Bu sistem, her ne ise, zihni mekanikleştiriyor.

S: Peki zihni mekanikleştirmesi zorunlu mu?

K: Öyle oluyor.

S: Bütün genç insanlar büyümek zorundalar, bunu gerektiren bir iş bulmaları gerekebileceğini görüyorlar. Başka bir

yanıt olabilir mi?

K: Benim sorum şu: Bu zihin sağlığını yitirmiş dünyada nasıl sağlıklı yaşanır? Ofise gitmek ve geçimimi kazanmak zorunda olsam da, farklı bir kalp, farklı bir zihin olmalı. Burada bu farklı zihin, bu farklı kalp oluşuyor mu? Yoksa yalnızca değirmenden geçerek bu korkunç dünyaya mı atılıyoruz?

S1: Her şey otomasyona bağlandığı için artık dokuz-beş, haftada altı gün diyebileceğimiz işlere gerek yok. Gerçek şu ki, bu çağ artık bize diğer yanımıza eğilmemiz için gereken zamanı veriyor.

S2: Boş zaman istediğimizi söylüyorduk, ama bu boş zamanı nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz.

S3: Yaşamını kazanmakta yanlış bir şey yok kuşkusuz.

K: Ben asla yaşamını kazanmanın yanlış bir olduğunu söylemedim. İnsanın yaşamını kazanması zorunludur. Ben birçok yerde insanlarla konuşarak yaşamımı kazanıyorum. Elli yıldır yapıyorum bunu ve sevdiğim şeyi yapıyorum. Aslında yaptığım, doğru olduğunu düşündüğüm şey; benim için yaşamanın yolu bubirinin zorlamadığı bir yol—benim yaşamımı kazanma yolum bu.

S: Uçakları uçuran insanlar olduğu için bunu yapabildiğinizi söylemek istiyorum.

K: Elbette, bunu biliyorum; onlar olmasaydı yolculuk edemezdim. Ama uçaklar olmasaydı da, tek bir yerde, doğduğum köyde kalır, orada yine aynı şeyi yapıyor olurdum.

S: Evet, ama kazancın insanları harekete geçirdiği bu ileri ölçüde makineleşmiş toplumda düzen böyle işliyor.

K: Hayır, başkaları kirli işler yaparken ben temiz iş yapıyorum.

S: Yani insan temiz iş mi yapmaya çalışır?

K: Öyle görünüyor.

S: Ama yaşamını kazanmanın dışında, bu dünyada yaşamını kazanırken zihin sağlığını koruyarak yaşamını kazanmak için içsel bir devrim olması gerektiğini fark etmeliyiz.

K: Aynı soruyu farklı bir biçimde soruyorum. Zihin sağlığını yitirmiş olan bu dünyada nasıl sağlıklı olarak yaşayabilirim? Geçimimi sağlamayacağım, evlenmeyeceğim, sorumluluk almayacağım anlamına gelmiyor bu. Böyle yaşayabilmek için o dünyayı yadsımam ve içimde bir devrim gerçekleşmesi gerekir, böylece sağlıklı hareket edebilirim. Benim bütün demek istediğim bu.

S: Sağlıksız bir biçimde yetiştirildiğim için her şeyi sorgulamam gerekir.

K: Eğitim de budur. Sağlıksız bir dünya tarafından zehirlenmiş olarak buraya gönderildiniz ya da kendiniz geldiniz. Kendinizi kandırmayın; o aklını yitirmiş dünya sizi koşullandırdı, anne babalarınız da dahil bütün geçmiş gelenek sizi biçimlendirdi; buraya geldiniz ve koşullanmalarınızdan kurtulmanız gerek, olağanüstü bir değişimden geçmeniz gerek. Böyle bir değişim gerçekleşiyor mu? Yoksa yalnızca "Şurada burada, her gün birkaç iyi iş yapıyoruz," mu diyoruz? Üç dört yıl içinde buradan ayrıldığınızda, yalnızca bir-

kaç yamalı iş yapmış olarak mı gideceksiniz?

S: Yapmak istediğimiz, arzuladığımız şeyle gerekli olan arasında bir çatışma var gibi görünüyor.

K: Ne yapmayı arzuluyorsunuz? Mühendis olmak isterim, çünkü bunun çok para ya da başka bir şey getirdiğini görürüm. Bu arzuya güvenebilir miyim? Böylesine çarpık bir hal almış olan içgüdülerime güvenebilir miyim? Düşüncelerime güvenebilir miyim? Güvenebileceğim neyim var? Öyleyse eğitim salt içgüdü, arzu ya da önemsiz bir istek olmakla kalmayıp bu dünyada iş görecek bir zeka yaratmaktır.

Brockwood'daki eğitimimiz sizin zeki insanlar olmanıza yardımcı oluyor mu? Bununla ne demek istiyorum? Çok duyarlı olmak; kendi arzularınıza, kendi isteklerinize değil, dünyaya, dünyada olup bitene duyarlı olmak. Eğitim kuşkusuz size yalnızca bilgi vermek değildir, aynı zamanda dünyaya nesnel bir biçimde bakma, olan bitenisavaşlan, yıkımı, şiddeti, vahşetigörme yetkinliği kazandırmaktır. Eğitimin işlevi yalnızca sınavlardan geçmek, derece almak, belirli konularda yetkinleşmek değil, nasıl farklı bir biçimde yaşanabileceğini bulmaktır. Geçimizi kazanmak zorunda olduğunuzu, bütün o sorumlulukları, bunların neden olduğu mutsuzlukları bilerek, bütünüyle farklı, zeki bir insan olarak dünyayla yüzleşmenize yardımcı olmaktır. Şunu soruyorum: Burada bu gerçekleştiriliyor mu? Öğrenci kadar eğitmen de eğitiliyor mu?

S: Sizin sorunuz benim de sorum. Ben de bu eğitimin burada gerçekleşip gerçekleşmediğini soruyorum.

K: Burada Brockwood'da bu sağlıksızlıkla başa çıkabilmenizi sağlayacak ölçüde zeki, farkında olmanıza yardım ede-

cek bir eğitimin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini soruyorsunuz. Gerçekleştirilmiyorsa, bu kimin hatası?

S: Bu eğitimi olanaklı kılan temel nedir?

K: Bakın, neden eğitim alıyorsunuz?

S: Gerçekten bilmiyorum.

K: Tam da bu nedenle eğitimin ne anlama geldiğini bulmanız gerekir, öyle değil mi? Eğitim nedir? Çeşitli konularda bilgi vermek mi, iyi bir akademik gelişme kazandırmak mı? Bunun olması zorunlu, değil mi? Üniversitelerden ve kolejlerden milyonlarca insan çıkıyor.

S: Size yaşamınız için gerekli araçları sağlıyorlar.

K: Peki ama bunları kullanacak olan eller hangi eller? Bu dünyayı, bu savaşları üreten eller de aynı ellerdi.

S: Bu da demektir ki, araçlar var, ama içsel, psişik bir devrim yoksa, bu araçları yine aynı eski yoldan kullanacaksınız ve çürümüşlük sürüp gidecek. Benim sorum da bununla ilgili.

K: Bu devrim burada gerçekleşmiyorsa, bunun nedeni nedir? Gerçekleşiyorsa, zihni gerçekten etkiliyor mu; yoksa hâlâ bir fikir düzeyinde mi, günde üç öğün yemek yemek gerektiği gibi gerçekliği olan bir şey değil mi? Bunun bir gerçekliği vardır, birinin yemek yapması gerekir, bu bir fikir değildir.

Dolayısıyla size soruyorum: Sözünü ettiğimiz böyle bir eğitim burada gerçekleşiyor mu? Gerçekleşiyorsa, onu nasıl

canlandıracağımızı, onu nasıl yaşama geçireceğimizi bulalım. Gerçekleşmiyorsa, neden gerçekleşmediğini bulalım.

S: Okulun bütününde gerçekleşmiyor gibi görünüyor.

K: Neden? Birkaç kişide gerçekleşiyor olabilirneden hepimizde gerçekleşmiyor?

S: Bence bu bir tohumun çimlenmek istemesi gibi, ama toprağın üst yüzeyi çok ağır.

K: Hiç betonun içinden çıkan çimenleri gördünüz mü?

S1: Şey, bu zayıf bir tohumdur. (Gülüşmeler.)

S2: Ama biz sıradan olduğumuzun ve bundan kurtulmak istediğimizin farkında mıyız? Asıl sorun bu.

K: Size soruyorum: Sıradan mısınız? Bu sözcüğü kesinlikle aşağılama amacıyla kullanmıyorum. Sözlükte nasıl geçiyorsa o anlamda kullanıyorum. Bütünü görmek—bütün dünyayı ve sizin bütün içindeki kendi küçük yerinizi görmek—yerine yalnızca kendi küçük işlerinizin peşinde koşuyorsanız, orta sınıf biri olmaya zorunlusunuz demektir. İnsanlar bütünü görmüyorlar, kendi küçük arzularının, küçük hazlarının, kibirlerinin ve acımasızlıklarının peşindeler. Ama bütünü görseler ve bunun içindeki yerlerini anlasalardı, bütünle ilişkileri tümüyle farklı olurdu.

Brockwood'da küçük bir topluluk halinde yaşayan, öğretmenleriniz ve arkadaşlarınızla ilişkide bulunan öğrenciler olarak siz dünyada olan bitenin bütününü görüyor musunuz? En önemlisi bu. Duygusal, önyargılarla, eğilimlerle görmekten değil nesnel bir bakıştan söz ediyorum. Çeşitli

hükümetler bu sorunu çözemeyecek, hiçbir siyasetçinin buna ilgisi yok. Ufak tefek değişikliklerle var olan düzeni korumayı istiyorlar. İnsanlığın birliğini değil, İngiltere'nin birliğini istiyorlar. Ama bunun için bile farklı siyasi partiler, "Bir araya gelelim, insanlar için en iyisinin ne olduğunu bulalım," demiyorlar.

S: Ama bunun olanaksız olduğunu söylemiyorsunuz.

K: Bunu yapmıyorlar.

S: Biz yapıyor muyuz?

K: Biz gözlemliyoruz, ilkin dünyaya bakıyoruz. Bütünü gördüğünüzde, bütünle ilişkili olarak arzunuz nedir? Bütünü görmez, yalnızca kendi içgüdünüzün, eğiliminizin ya da arzunuzun peşinden koşarsanız, bu sıradanlığın temelidir ve dünyada olan da budur.

Eski günlerde gerçekten ciddi olan insanlar, "Bizim dünyayla işimiz yok," diyorlardı. "Keşiş olacağız, vaiz olacağız, malımız mülkümüz olmadan yaşayacağız, evlenmeyeceğiz, toplumda konumumuz olmayacak. Biz öğretmeniz, ülkeyi dolaşacağız, köylere gideceğiz, insanlar bize yiyecek verecek, biz de onlara ahlakı öğreteceğiz, nasıl iyi insanlar olacaklarını, birbirlerinden nefret etmeyeceklerini öğreteceğiz." Bu eskiden olurdu, ama artık bunu yapamıyoruz. Hindistan'da bugün de yapılabiliyor. Dilene dilene kuzeyden güneye, doğudan batıya kadar gidebilirsiniz. Üstünüze bir cüppe geçirin, size yemek de vereceklerdir giysi de, çünkü bu Hindistan geleneğinin bir parçası. Ama bu bile yok oluyor, çünkü çok sayıda şarlatan var.

Bu dünyada geçimimizi kazanmalı, zeki, sağlıklı, mekanik

olmayan bir yaşam sürmeliyiz—önemli olan bu. Ve eğitimin görevi bizim sağlıklı, mekanik olmayan, zeki insanlar olmamıza yardım etmektir. Bunu yineleyip duruyorum. Şimdi sizler ve ben bu konuda nasıl tartışabilir, ilkin aslında ne olduğumuzu bulabilir ve bunun tümden değiştirilip değiştirilemeyeceğini görebiliriz? Öyleyse ilkin kendinize bakın. Kaçınmayın, "Ne korkunç, ne çirkin," demeyin. Bu çirkin dünyayı üretmiş olan bütün o sağlıksız eğilimlerin sizde olup olmadığını gözlemleyin. Kendinize özgü tuhaflıkları gözlemlerseniz bunların nasıl değişeceğini de bulun. Gelin konuşalım, bu ilişkidir, arkadaşlıktır, etkidir, sevgidir. Bu konuda konuşun ve "Bak, kendimi açgözlü ve korkunç derecede aptal hissediyorum," deyin. Bu kökten değiştirilebilir mi? Eğitimimizin bir parçasıdır bu.

S: Kendimi güvende hissetmediğim zaman aptallaşıyorum.

K: Kuşkusuz. Ama emin misin? Varsayımlarda bulunmayın. Güvenlik peşinde misiniz? Bir kişide, bir işte, nitelikte ya da fikirde güven mi arıyorsunuz?

S: İnsan güvende olmaya gereksinim duyar.

K: Bunu nasıl savunduğunu görüyor musun? Önce güvenlik peşinde olup olmadığınızı bulun; insanların buna gereksinim duyduğunu söylemeyin! O zaman gerekli olup olmadığını buluruz, ama önce güvenlik peşinde olup olmadığınızı bulun. Elbette öylesiniz! Bağımlı olmak sözcüğünün anlamını ve çağrışımlarını anladınız mı? Paraya bağımlı olmak, insanlara, fikirlere bağımlı olmak, bunların hepsi dışarıdan gelir. Bir inanca bağımlı olmak, çok büyük bir insan olduğun ya da şu veya bu şeye sahip olduğun gibi kendine ilişkin bir imgeye bağımlı olmak; tüm bu saçmalıkları siz de biliyorsunuz. Dolayısıyla bu sözcüğün neler çağrıştır-

dığını ve bunlara kapılmış olup olmadığınızı anlamalısınız. Güvende olmak için birine bağımlı olduğunuzu görürseniz, sorgulamaya başlarsınız, öğrenmeye başlarsınız. Bağımlılıkla, bağlılıkla ne demek istendiğini öğrenmeye başlarsınız. Güvenlikte korku ve haz vardır. Güvenlik yoksa kendinizi yitik, yalnız hissedersiniz ve kendinizi yalnız hissettiğinizde kaçarsınız—içki, bir kadın aracılığıyla ya da başka bir şey yaparak. Sinir bozukluğuyla hareket edersiniz, çünkü bu sorunu gerçekten çözmemişsinizdir.

Öyleyse bu sözcüğün anlamını, önemini, çağrıştırdıklarını gerçekten öğrenin, kuramlarla uğraşmayın. Öğrenin: Eğitiminizin bir parçasıdır bu. Kimi insanlara bağımlıyım. Güvenliğim için, param için, hazlarım için onlara bağımlıyım. Dolayısıyla beni üzecek bir şey yaparlarsa korkarım, irkilirim, öfkelenirim, kıskanırım, düş kırıklığına uğrarım ve oradan kaçar pençelerimi bir başkasına geçiririm. Aynı sorun hep yineleniyor. Dolayısıyla kendime önce bunun ne demek olduğunu anlayayım diyorum. Param olmalı, yiyeceğim, giysim, kalacağım bir yer olmalı; bunlar olağan şeyler. Ama işin içine para girdiğinde kısırdöngü başlar. Öyleyse, bunun bütününü bilmeli, öğrenmeliyim, ama kendimi adamadan önce, çünkü ondan sonra artık çok geçtir. Birisiyle evlenerek kendimi ona adarım, sonra sıkışıp kalırım, ona bağımlı olurum; o zaman yine savaş başlar, özgür olmak isterim ama sorumluluk, ipotek beni tutsak almıştır.

İşte bir sorun: Bu genç "Güvende olmalıyım," diyor. Ben de yanıt veriyorum: 'Olmalıyım' demeden önce bunun ne anlama geldiğini bul, bunun hakkında öğren.

S: Yemeğim, giysilerim ve bir evim olmalı.

K: Evet, devam et.

S: Bunun için yeterince para kazanmam gerekir.

K: Bunun için elinden geleni yaparsın. Sonra ne olur?

S: Bu parayı kazanmak için birine bağımlı olurum...

K: Topluma, patronuna, işverenine bağımlı olursun. Senin peşini bırakmaz, acımasızdır, ve sen buna katlanırsın çünkü ona bağımlısındır. Bütün dünyada oluyor bu. Lütfen ilkin bakın—tıpkı bir haritaya bakar gibi. Diyorsun ki: "Geçimimi sağlamak zorundayım. Bunu yaparken var olduğu haliyle topluma bağımlı olduğumu biliyorum. Günde uzun saatler boyu, haftada beş ya da altı gün çalışmaya zorluyorlar ve geçimimi sağlamazsam hiçbir şeyim olamaz. Bir yanda bu var. Diğer yandan içten içe eşime, bir rahibe ya da danışmana da bağımlıyım." Anlıyor musunuz?

S: Bütün bunları bildiğim için evlenmeyeceğim. Bunun getireceği bütün o bağımlılığı, sorunları görüyorum.

K: Öğrenmiyorsun. Evlenmeyeceğini söyleme, önce sorunun ne olduğunu gör. Yiyeceğe, giysiye ve bir barınağa gereksinimim var, bunlar en temel gereksinimler ve bunlar için topluma bağımlıyım, toplum ister komünist isterse kapitalist olsun. Bunu biliyorum, başka yönlere bakacağım; duygusal olarak da güvende olmalıyım, bu da birisine, eşime, arkadaşlara, komşulara bağımlı olmak demektir, kim olduğu hiç fark etmez. Birisine bağımlıysam hep korku duyarım. Öğreniyorum, henüz ne yapacağımızı söylemiyorum. Sana bağımlıyım, benim kardeşim ya da eşim olabilirsin. Sen gittiğin anda kendimi yitiririm, korkarımsinirsel tepkiler veririm. İnsanlara bağımlı olmanın bununla sonuçlandığını görebiliyorum.

Ayrıca soruyorum: Fikirlere de bağımlı mıyım? Bir Tanrı olduğu ya da olmadığı inancına, evrensel bir kardeşlik olması gerektiğine, ya da başka herhangi bir şey; bu da bir bağımlılıktır. Ve biri gelip der ki: "Bu ne saçmalık, yanılsamalar dünyasında yaşıyorsun." Sarsılırım ve ne yapacağımı sorarım. Sonra öğrenmek yerine bir başka külte katılırım. Bütün bunları görüyor musun? Kendi kendine yetemediğini ve bu yüzden bağımlı olduğunu anlıyor musun? O zaman da kendine yetmeye çalışırsın: "Her şey yolunda, Tanrıyı buldum, inandığım şey doğru, deneyimim gerçek." Ve sorarsın: "Asla zarar görmeyen tam anlamıyla güvende olan bir şey var mı?"

S: Söz ettiğiniz iki şeye bağımlılığı göremiyorum...

K: Güvenlik arayışının neler çağrıştırdığını soruyoruz. Güvenlik haritasına bakıyoruz. Yozlaşmış bir toplumda çalışarak yiyeceğe, giysiye ve barınağa bağımlı olduğumu gösteriyor ve insanlara bağımlı olmanın neye yol açtığını görüyorum. Bunun olması ya da olmaması gerektiğini söylemiyorum. Harita şöyle diyor: Bak, bu yolun sonunda korku, haz, öfke, doyum, düş kırıklığı ve sinir bozukluğu var. Ayrıca fikirler dünyasına bak da diyor. Fikirlere bağımlı olmak güvenliğin en uydurma biçimlerinden biridir; yalnızca bir imge olarak gerçeklik kazanmış sözcükler vardır; bir imgeye bağlı olarak yaşarsınız. Ve o harita kendi kendine yeter. Böylece kendime bağımlı olurum, kendime güvenmek zorundayımdır. Sen nesin? Sen bütün bunların sonucusun. Harita sana tüm bunları gösterdi ama sen şimdi "İş ve diğer her şey dahil, tam güvenlik nerede?" diye soruyorsun. Onu nerede bulacaksın?

S: Korkun olmadığında onu bulursun.

K: Ne dediğimi anlamadın. Önüne bunların bir haritasını koy. Haritanın bütününe bak: fiziksel güvenlik, duygusal güvenlik, entelektüel güvenlik ve kendi düşüncelerinde, kendi duygularında, özgüveninde güvenlik. Bunların ne kadar uydurma olduğunu söylüyorsun. Bakıp ardındaki uydurmacalığı, geçersizliği, gerçeklikten yoksunluğu görüyorsan, güvenlik nerede o zaman? Zekayı getiren bu konuda öğrenmendir. Dolayısıyla zekada güvenlik vardır. Bunu anladın mı?

S: İnsan güvenlik olmadan yaşayabilir mi?

K: İlkin bakmayı öğrenmedin. Kendi imgen aracılığıyla bakmayı öğrendin; bu imge sana güvende olduğun duygusunu verdi. Dolayısıyla önce haritaya bak, güvenliğin ne olduğuna—güvende olman gerektiğine—ilişkin imgeni bir yana koy, yalnızca bak. Güvenlik arzusunun ardında yatan anlam nedir? Peşinden koştuğun hiçbir şeyde güvenlik olmadığını, ölümde, yaşamda güvenlik olmadığını bulduğunda, bütün bunları gördüğünde, insanın peşinden koştuğu şeylerde güvenlik olmadığı gerçeğini görmek, zekadır. Bu zeka sana tam güvenlik sağlar.

Dolayısıyla öğrenmek güvenliğin başlangıcıdır. Öğrenme edimi zekadır ve öğrenmekte çok büyük güvenlik vardır. Burada öğreniyor musunuz?

S: Aileler yaşamınızı kazanmak, belirli düzeyde bilgi sahibi olmak için uğraşmak gerektiğini söylüyorlar. Güvenlikle ilgili, bu temel gereksinimle ilgili böyle bir fikir var.

K: Çok haklısın. Ailen, gelenek fiziksel güvenliğinin olması gerektiğini, iş sahibi, bilgi sahibi olman gerektiğini, uzmanlaşman gerektiğini, güvende olmak için şu ya da bu işi yap-

man gerektiğini söyler.

S: Bu bir fikir.

K: Paraya gereksinimim var, bu bir fikir değil—bunun dışındaki her şey bir fikir. Güvenlikte fiziksel süreklilik gerçek; bunun dışında hiçbir şeyin gerçekliği yok. Bunu görmek ise zekadır. Tam güvenlik bu zekadadır; ister komünist dünyada ister kapitalist dünyada, herhangi bir yerde yaşayabilirim.

Geçen gün meditasyonun gözlemlemek olduğunu söylemiştik, anımsıyor musun? Meditasyonun başlangıcı budur. Zihninde en ufak bir çarpıklık varsa, zihnin önyargıyla ya da korkuyla çarpıtılmışsa, bu haritayı inceleyemezsin. Bu haritaya bakmak önyargı olmadan bakmak demektir. Öyleyse, meditasyon sırasında önyargıdan özgür olmanın ne olduğunu öğren; bu meditasyonun bir parçasıdır, meditasyon bir yerde öylece bağdaş kurarak oturmak değildir. İnsana olağanüstü ölçüde sorumluluk kazandırır, yalnızca kendin ve ilişkin söz konusu olduğunda değil, başka her şey, ağaçlar, bahçeler, çevrendeki insanlar söz konusu olduğunda daher şey olağanüstü ölçüde önem kazanır.

Ciddi olmak aynı zamanda eğlenmek demektir. Eğlenmeden ciddi olamazsınız. Geçen gün yoga hakkında da konuşmuştuk, öyle değil mi? Size bazı soluk alıp verme yöntemleri göstermiştim. Bütün bunları eğlenerek yapmalısınızizleyebiliyor musun?

S: Kimi şeylerin eğlenerek tartışılabileceğini sanmıyorum, örneğin öğrenmek gibi.

K: Ah, hayır! Bak, öğrenmek eğlencelidir. Yeni şeyler gör-

mek çok eğlencelidir; bir şeyi insanın kendinin keşfetmesi ona çok büyük enerji verirama bir başkası keşfedip ona söylerse o zaman bu bilgi ikinci eldir. Öğrenirken yepyeni bir şey görmek eğlencelidir, tıpkı yeni bir böcek, yeni bir tür bulmak gibi. Zihnimin nasıl işlediğini keşfetmek, bütün küçük ayrıntıları, incelikleri görmek, onun hakkında öğrenmek eğlenceli bir şeydir.

Sorular ve Yanıtlar'*dan*, *Saanen, 24 Temmuz 1980*

Doğru Yaşamak

Soran: Öğretmenlik yapıyorum. Okulun sistemi ve toplumun yapısıyla sürekli çatışma içindeyim. İşimi hepten bırakmalı mıyım? Yaşamını kazanmanın doğru yolu nedir? Çatışmayı sürdürmeyen bir yaşama biçimi var mı?

Krishnamurti: Bu oldukça karmaşık bir sorun; adım adım ilerleyelim.

Öğretmen nedir? Öğretmen ya tarih, fizik, biyoloji gibi konularda bilgi verir ya da kendisi de öğrenci ile birlikte öğrenmektedir. Bu yaşamın bütünsel devinimini anlama sürecidir. Biyoloji ya da fizik değil de psikoloji öğretmeniysem, öğrenci beni mi anlayacak, yoksa benim gösterdiklerim onun kendisini anlamasını mı sağlayacak?

Öğretmen ile ne demek istediğimiz konusunda çok dikkatli ve açık olmalıyız. Psikoloji öğretmeni diye bir şey var mı? Yoksa yalnızca olguların öğretmenleri mi var? Kendinizi anlamanıza yardım edecek bir öğretmen var mı? Şöyle soruluyor: Ben bir öğretmenim. Yalnızca kurulu okul ve eğitim sistemiyle uğraşmak zorunda kalmıyor, aynı zamanda yaşamımda da sürekli kendi kendimle savaşıyorum. Tüm bun-

lardan vazgeçmem mi gerekir? Her şeyi bırakırsam ne yaparım? Yalnızca doğru eğitimin ne olduğunu sormuyor, aynı zamanda doğru yaşamın ne olduğunu da bulmak istiyor.

Doğru yaşamak nedir? Toplumun şu andaki haliyle, yaşamanın doğru yolu diye bir şey yok. Geçiminizi sağlamak zorundasınız, evlenirsiniz, çocuklarınız olur, onların sorumluluğunu üstlenirsiniz, böylece bir mühendisin ya da profesörün yaşamını kabul edersiniz. Toplumun var olduğu biçimiyle doğru yaşamanın bir yolu olabilir mi? Yoksa doğru bir yaşam yolu bulma arayışı yalnızca bir düş, daha çoğunu elde etme arzusu mudur? İnsan bozulmuş bir toplumda, kendi içinde çelişkileri olan, pek çok haksızlığın yaşandığı bir toplumda—çünkü biz böyle bir toplumda yaşıyoruz—ne yapmalıdır? Yalnızca bir okul öğretmeni için değil, kendim için de soruyorum. Ne yapmalıyım?

Bu toplumda yaşamını doğru yoldan kazanmanın dışında, aynı zamanda çatışma olmadan yaşamanın olanağı da var mı? Geçimimi dürüst yollardan sağlarken bir yandan da kendi içimdeki çatışmayı tümden sona erdirmemin olanağı var mı? Bu ikisi ayrı şeyler mi: yaşamını doğru yoldan kazanmak ve kendi içinde çatışma yaşamamak? Bu ikisi ayrı, su geçirmez bölmelerde mi durmaktadır? Yoksa birlikte mi hareket etmektedir? Yaşamını hiç çatışma olmadan sürdürmek için insanın kendisini anlaması gerekir ve bu nedenle çok büyük zeka gerekiraklın becerikli zekası değil, ama gözlemleme yetisi, hem içeride hem de dışarıda olanı nesnel olarak görme yetisi, iç ile dış arasında fark olmadığını bilme yetisi. İçeri dışarı girip çıkan dalga gibi. Kendi yarattığımız bu toplumda, kendi içimde çatışma olmaksızın yaşamak ve aynı zamanda yaşamını doğru yoldan kazanmakbunun olanağı var mı? Neye önem vermeliyim—yaşamımı doğru yoldan kazanmaya mı, yoksa doğru bir yaşam sür-

meye; bir başka deyişle, çatışma olmaksızın bir yaşam sürmeye mi? Hangisi önce gelir? Yalnızca benim konuşup sizin dinlemenizle olmaz. Kabul etmeyin, karşı da çıkmayın, "Hiç uygun değil. Böyle olmaz, şöyle olmaz," demeyinçünkü bu sizin sorununuz. Birbirimize soruyoruz: Doğal olarak doğru bir geçim sağlama yolu getirecek ve aynı zamanda en ufak bir çatışma gölgesi olmaksızın yaşamamızı sağlayacak bir yaşama biçimi var mı?

İnsanlar bir manastırda keşiş olarak yaşamadıktan sonra böyle bir yaşam süremeyeceğinizi söylediler; çünkü o zaman dünyadan ve onun bütün sefilliklerinden el etek çekmişsinizdir, kendinizi Tanrının hizmetine adamışsınızdır, yaşamınızı bir fikre, bir insana, bir imgeye ya da simgeye adamışsınızdır, birilerinin size bakmasını umut ediyorsunuzdur. Ama artık çok az sayıda insan manastırlara ya da "Kendimi teslim edeceğim," demeye inanıyor. Kendilerini teslim ettiklerinde de bu bir başkasına ilişkin yarattıkları ya da yansıttıkları imgeye teslimiyet olacaktır.

Ancak yaşamanın bütünsel önemini, ilişkiyi ve eylemi anladığınızda yaşamınızı bir tek çatışma gölgesi olmaksızın sürdürebilirsiniz. Her durumda doğru olan eylem nedir? Böyle bir şey var mıdır? Kesin, göreceli olmayan bir doğru eylem var mıdır? Yaşam eylemdir, devinimdir, konuşmaktır, bilgi edinmektir, ne kadar derin ya da yüzeysel olursa olsun bir başkasıyla ilişkidir. Kesin ve doğru bir eylem bulmak istiyorsanız, doğru ilişkiyi bulmanız gerekir.

Bir başkasıyla şu andaki ilişkiniz nedir—romantik, düşsel, birkaç dakika içinde yok olan yüzeysel bir şeyden söz etmiyorum—ama gerçekten bir başkasıyla ilişkiniz nedir? Belirli bir insanla ilişkiniz nedir? Çok yakın olabilir, içinde cinsellik olabilir, birbirine bağımlı olmayı, birbirini sahiplen-

meyi içerebilir, bu nedenle kıskançlık ve düşmanlık doğurabilir. Kadın ya da adam ofisine gider ya da bedensel çalışmayı gerektiren bir iş yapar; işinde hırslıdır, açgözlüdür, yarışmacıdır, başarıya ulaşmakta saldırgandır. Evine döndüğünde ise uysal, arkadaş canlısı, belki de sevecen bir eşe dönüşür. Günlük ilişkiler böyle yaşanıyor. Buna kimse karşı çıkamaz. Biz de soruyoruz: Doğru ilişki bu mu? Hayır diyoruz, kesinlikle değil, bunun doğru ilişki olduğunu söylemek saçma olurdu. Böyle söylüyoruz, ama aynı şeyi sürdürüyoruz. Bunun yanlış olduğunu söylüyoruz, ama—kendimizin ve toplumun oluşturduğu kalıba uyan ilişki dışında—doğru ilişkinin ne olduğunu anlamıyor gibiyiz.

Doğru ilişkiyi isteyebiliriz, dileyebiliriz, özlemini çekebiliriz, ama özlem çekmek ve dilemek onu getirmez. Bulmak için bu konuya ciddi adımlarla girmeliyiz.

İlişki genellikle duyusaldırburadan başlayalımsonra birliktelik gelir, bu da birbirine bağımlı olma duygusu getirir; daha sonra bir aile oluşturulur, ki bu birbirine bağımlılığı daha da artırır. Bu bağımlılıkta belirsizlik varsa işler daha da karışır. Doğru ilişkiyi bulması için kişinin birbirine bağımlı olmayı sorgulaması gerekir. Birbirimizle ilişkimizde neden psişik olarak bu denli bağımlıyız? Umarsız ölçüde yalnız olduğumuz için mi? Hiç kimseye, karımıza ya da kocamıza bile güvenmediğimiz için mi? Öte yanda bağımlılık güvende olma duygusu doğurur, bu dehşet dolu dünyaya karşı korunma sağlar. "Seni seviyorum," deriz. O sevgide her zaman sahip olma ve sahip olunma duygusu vardır. Bu durum ne zaman tehlikeye girecek olsa çatışma doğar. Yakın olsun olmasın birbirimizle ilişkimizde şimdiki durum budur. Birbirimize ilişkin bir imge yaratırız ve o imgeye sıkıca tutunuruz.

Başka birine, ya da bir fikre ya da kavrama bağlandığınız anda bozulma başlar. Fark edilmesi gereken nokta bu, ama biz fark etmek istemiyoruz. Birbirimize psişik anlamda bağlanmadan, bağımlı olmadan bir arada yaşayabilir miyiz? Bunu bulmazsanız hep çatışma içinde yaşayacaksınız, çünkü yaşam ilişkidir. Peki, nesnel olarak, hiçbir dürtü olmadan, bağlılığın sonuçlarını gözlemleyebilir ve bunlardan hemen kurtulabilir miyiz? Bağlanma ayrılmanın karşıtı değildir. Bağlıyımdır, ama ayrılmaya çalışırım; bir başka deyişle, karşıtını yaratırım. Karşıtını yarattığım anda ortaya çatışma çıkar. Oysa karşıtı yoktur; yalnızca sahip olduğum şey vardır, ki o da bağlılıktır. Yalnızca bağlılık olgusu vardır, ayrılık arayışı değil; ve bu bağlılıkta bağlılığın bütün sonuçlarını, sevginin olmadığını görürüm. Beyin olanı gözlemlemek ve karşıtını yaratmak üzere koşullandırılmış, eğitilmiş, yetiştirilmiştir: "Şiddet doluyum, oysa şiddetli olmamalıyım" dolayısıyla çatışma vardır. Ama yalnızca şiddeti, şiddetin doğasını gözlemlediğimde—çözümlediğimde değil, gözlemlediğimde—karşıtın çatışması tümüyle ortadan kalkar. İnsan çatışma olmaksızın yaşamak istiyorsa, yalnızca 'olan'la ilgilenir, başka hiçbir şey kalmaz. Böyle yaşadığında iseve böyle yaşamanın olanağı vardır—yalnızca 'olan'la kaldığında, 'olan' silinip gider. Bunu bir deneyin.

Ancak bağlılık olmadığında, birbirine ilişkin imge olmadığında var olabilen ilişkinin doğasını gerçekten anladığınızda, birbirinizle gerçekten paylaşım içindesiniz demektir.

Doğru eylem kesin, doğru, güdülere bağlı olmayan eylemdir; yönlendirilmemiş ya da söz verilmemiş eylemdir. Doğru eylemin, doğru ilişkinin anlaşılması zekayı açığa çıkarır. Kişinin kendi aklına özgü bir zeka değil, size ya da bana özgü olmayan engin bir zeka. O zeka yaşamınızı kazanmak için ne yapacağınızı söyleyecektir; o zeka varsa ister bir

bahçıvan olun ister bir aşçı, hiç fark etmez. O zeka olmadan yaşamınızı nasıl kazanacağınızı koşullar belirleyecektir.

İçinde çatışmanın olmadığı bir yaşam biçimi var; çünkü çatışma yoksa zeka vardır ve o zeka doğru yaşamanın yolunu gösterir.

Krishnamurti'den Kendisine'*den*, *Brockwood Parkı*, *30 Mayıs 1983*

Burada bir aydan daha uzun bir süredir yağmur yağıyor. Yağmurların bir aydan daha önce bittiği, yeşil tarlaların kuruyup toprak rengine döndüğü ve güneşin çok sıcak olduğu (sıcaklık otuz derecenin üzerinde olmasına ve daha da ısınacağı belli olmasına rağmen hafif bir yaz olacağı söyleniyordu) Kaliforniya gibi bir iklimden geliyorsanız, yeşil çimenlerin, yemyeşil ağaçların ve açık kahverengi bir örtü gibi yayılan kayın ağaçlarının renklerinin giderek koyulaştığını görmek oldukça şaşırtıcı. Onları şimdi yeşil ağaçların arasından görmek büyük bir zevk. Yaz geldiğinde renkleri çok daha koyulaşmış olacak. Bu toprak da çok güzel. İster kurak olsun, ister meyve bahçeleriyle ve yemyeşil tarlalarla kaplı olsun, toprak her zaman güzeldir.

Hayvan sürüsüyle ve küçük kuzularla tarlalarda yürüyüşe çıkmak, kuşların şarkıları eşliğinde zihninizde bir tek düşünce olmaksızın yürümek, yalnızca toprağı, ağaçları, koyunları seyretmek, guguk kuşlarının ve güvercinlerin ötüşlerini dinlemek, hiçbir duygulanım olmadan yürümek ve ağaçları, her şeyi seyretmek—böyle seyrettiğinizde kendi düşünme biçiminizi öğrenirsiniz; tepkilerinizin farkına varırsınız; hiçbir düşüncenin, neden geldiğini anlayamadan,

nedenini bulamadan kaçıp gitmesine izin vermezsiniz. Dikkatliyseniz, hiçbir düşüncenin geçip gitmesine izin vermiyorsanız, beyin son derece sessizleşir. O zaman büyük bir sessizlik içinde seyredersiniz ve o sessizliğin engin bir derinliği, kalıcı ve zarar verilemez bir güzelliği vardır.

Çocuğun oyunlarla arası iyiydi, gerçekten oldukça iyiydi. Dersleriyle de arası iyiydi; ciddiydi. Bir gün öğretmeninin yanına gelip, "Efendim, sizinle konuşabilir miyim?" diye sordu. Öğretmen, "Elbette, konuşabiliriz," dedi. "Gel biraz yürüyelim." Sohbet ettiler. Öğretenle öğretilen arasındaki bir konuşmaydı bu; iki tarafın da saygılı davrandığı bir konuşma. Eğitmen de ciddi olduğu için konuşmalan hoş, dostça geçti. Yanında öğrencisi bulunan bir öğretmen olduğunu unutmuşlardı; dereceler unutulmuştu, bilenin önemi, yetke ve merak eden öteki unutulmuştu.

"Efendim, acaba bütün bunlar ne için biliyor musunuz? Neden eğitim görüyorum, büyüdüğümde ne işe yarayacak, bu dünyadaki rolüm ne, niçin çalışmak zorundayım, niçin evlenmek zorundayım, geleceğim ne? Elbette derslerime çalışmak ve çeşitli sınavlardan geçmek zorunda olduğumun farkındayım, umarım hepsinden geçebilirim de. Bir olasılıkla elli, altmış ya da daha uzun süre yaşayacağım, bütün o yıllar boyunca yaşamımda neler olacak, çevremdeki insanların yaşamları nasıl olacak? Ne olacağım, kitaplar okuyarak ve öğretmenlerimi dinleyerek geçirdiğim o uzun saatlerin amacı ne? Korkunç bir savaş olabilir; hepimiz ölebiliriz. Eğer ileride bizi bekleyen ölümse bu eğitimin anlamı ne? Lütfen, bu soruları çok ciddi olarak soruyorum, çünkü sizin ve diğer öğretmenlerimizin bu konuların birçoğundan söz ettiğinizi duydum."

"Soruları birer birer ele alalım. Pek çok soru sordun, önü-

me pek çok sorun koydun, öncelikle gel, bu soruların belki de en önemlisine bir bakalım: İnsanlığın ve senin geleceğine ne olacak? Biliyorsun, ailen oldukça varlıklı, kuşkusuz sana ellerinden gelen her şekilde yardım etmek istiyorlar. Belki evlenirsen sana bir ev verebilirler, içinde gerekli her şey bulunan bir ev alabilirler, ve hoş bir eşin olabilir—olabilir. Bu durumda ne olacaksın? Sıradan ortalama bir insan mı? Bir iş bulup düzenini kuracaksın; çevrendeki ve içindeki tüm sorunlarla birlikte—geleceğin bu mu? Elbette savaş çıkabilir, ama çıkmayabilir de; dileyelim çıkmasın. Dileyelim insan hiçbir sorunun hiçbir tür savaşla çözülemeyeceğini anlasın. İnsanlar gelişebilir, daha iyi uçaklar yapabilirler, ama savaşlar insana özgü hiçbir sorunu çözmedi ve asla çözmeyecek. Dolayısıyla, şu an için, süper güçlerin çılgınlığı yüzünden, teröristlerin çılgınlığı yüzünden, ya da bir ülkenin uydurma düşmanlarını yok etme arzusu yüzünden hepimizin ölebileceği olasılığını unutalım. Şu an için bunların hepsini unutalım. Dünyanın geri kalanının bir parçası olduğunu unutmadan, geleceğinin ne olacağını düşünelim. Geleceğinde ne var? Sıradan bir insan olmak mı? Sıradanlık tepenin yarısına kadar çıkmaktır, herhangi bir şeyde yarıya kadar gelmektir; asla dağın doruğuna kadar çıkmamak, asla bütün enerjini, bütün yetkinliğini kullanmamak, asla kusursuzluğu aramamaktır.

"Ayrıca dışandan pek çok baskının olacağını da anlamalısınbir şey yapmana yönelik baskı, çeşitli dar dinsel mezhepçi baskılar ve propagandalar. Propaganda asla hakikati söyleyemez; hakikat asla propagandayla yayılamaz. Bu nedenle umarım üzerindeki baskıyı fark edersinailenin baskısını, toplumun baskısını, bir bilim adamı, felsefeci, fizikçi, herhangi bir alanda araştırmalar yapan biri ya da bir iş adamı olman için geleneğin baskısını. Bütün bunların farkına varırsan, ki bu yaşta farkına varman gerekir, ne yöne gide-

ceksin? Bütün bunlardan birçok dönem boyunca söz ettik, sen de büyük olasılıkla bunlarla ilgilendin. Tepenin çevresinde dolaşacak kadar zamanımız olduğuna göre, sana bir öğretmen olarak değil seninle gerçekten ilgilenen bir arkadaş olarak soruyorum, geleceğin ne? Sınavlardan geçmeyi, iyi bir iş sahibi olmayı kafana koyduysan bile, yine de hepsi bu mu diye sormak zorundasın. İyi bir işin, belki de oldukça hoş bir yaşamın olsa da, pek çok sorunun, derdin olacaktır. Ailen olursa çocuklarının geleceği ne olacak? Bu soruya sen kendin yanıt vermelisin, belki de birlikte bundan söz edebiliriz. Yalnızca kendi geleceğini değil çocuklarının geleceğini de düşünmek zorundasın; ve bir Alman, Fransız, İngiliz ya da Hintli olduğunu unutarak, insanlığın geleceğini de düşünmek zorundasın. Gel biraz bundan söz edelim, ama lütfen unutma, sana ne yapman gerektiğini söylemiyorum. Yalnızca aptallar öğüt verir, ben bu sınıfa girmiyorum. Yalnızca dostça sorguluyorum, umarım bunun farkındasındır; seni yönlendirmiyorum, zorlamıyorum, inandırmaya çalışmıyorum. Geleceğin ne? Hızla mı olgunlaşacaksın yoksa yavaş yavaş, zarifçe, duyarlı bir biçimde mi? Mesleğinde birinci sınıf olsan da sıradan biri mi olacaksın? Yaptığın işte çok çok iyi olabilir, harikalar yaratabilirsin, ama ben zihnin, kalbin sıradanlığından söz ediyorum, tüm varlığının sıradanlığından."

"Efendim, bu sorulara nasıl yanıt vereceğimi gerçekten bilmiyorum. Bunun üzerine pek düşünmedim, ama şimdi siz dünyanın geri kalanı gibi sıradan olmak isteyip istemediğimi sorduğunuzda, kesinlikle öyle olmak istemediğimi söyleyebilirim. Dünyanın çekiciliğinin de farkındayım. Bir yanımın bunu istediğini görebiliyorum. Eğlenmek, güzel zaman geçirmek istiyorum, ama diğer yanım bunun tehlikelerini, zorluklarını, baştan çıkarmalarını görüyor. Bu yüzden işin nereye varacağını gerçekten bilmiyorum. Ayrıca, daha

önce birçok kez vurguladığınız gibi, ne olduğumu bilmiyorum. Kesin olan bir şey var, o da olağanüstü parlak bir beynim olsa da, küçük bir zihni ve kalbi olan sıradan bir insan olmak istemediğim. Kitaplar okuyabilir, pek çok bilgi elde edebilir, ama yine de son derece sınırlı, dar kafalı biri olabilirim. Kullandığınız bu sıradanlık sözcüğü çok güzel, ama bakınca ondan korkuyorum—sözcükten değil, gösterdiğiniz şeylerin bütün o çağrışımlarından. Gerçekten bilmiyorum, belki sizinle konuşmak zihnimdekileri açığa kavuşturabilir. Annem babamla o kadar rahat konuşamıyorum. Büyük olasılıkla onlar da benimle aynı sorunları yaşadılar; fiziksel anlamda daha olgun olsalar da benimle aynı konumda olabilirler. Dolayısıyla efendim, eğer siz de isterseniz, bir kez daha bir araya gelip konuşabilir miyiz? Bütün bunlarla yüzleşmek, bunları aşmak ve sıradan bir insan olmamak konusunda oldukça korkulu, gergin ve kaygılıyım."

•

Daha önce hiç yaşanmamış sabahlardan biriydi: yakındaki çayırlar, dingin kayın ağaçları, ormanın derinliklerine uzanan patika—her şey sessizdi. Hiç kuş cıvıltısı yoktu, yakındaki atlar hareketsiz duruyorlardı. Böylesi taze, yumuşak bir sabaha sık rastlanmaz. Bu yeryüzü parçasında huzur vardı, her şey çok sessizdi. Tam bir sessizlik hali, duygusu vardı. Bu romantik bir duygusallık, şiirsel bir imgelem değildi. Öyleydi, şimdi de öyle. Tüm bunlar yalın bir şeydi. Uzaklara uzanan yeşil tarlaların karşısındaki bakır renkli kayın ağaçları bu sabah görkemliydi ve sabah ışığıyla dolu bir bulut tembel tembel süzülüyordu. Güneş yeni doğuyordu, büyük bir huzur ve tapma duygusu vardı. Bir tanrıya ya da düşsel bir tanrısal varlığa tapma değil, ama olağanüstü bir güzellikten doğan bir huşu. Bu sabah insan biriktirdiği her şeyden vazgeçebilir, ağaçlarla, çimenlerle birlikte sessiz

kalabilirdi. Gökyüzü soluk ve yumuşak bir maviydi ve tarlaların uzak ucunda guguk kuşu ve kumrular ötüyordu, karatavuklar sabah şarkılarına başlamışlardı. Uzaklardan bir araba sesi geliyordu. Gökler böylesine hoş bir sessizliğe büründüğünde, büyük olasılıkla ardından yağmur gelir. Sabahın erken saatleri ne zaman çok açık olsa yağmur yağar. Ama bu sabah son derece özeldi; böyle bir şey bugüne dek görülmemişti, bir daha da görülemezdi.

"Kendi isteğinle, çağrılmadan geldiğine memnunum; eğer hazırsan sıradanlık ve geleceğinle ilgili konuşmamıza devam edebiliriz. İnsan iş yaşamında çok başarılı olabilir; bütün mesleklerde sıradanlık olduğunu söylemiyoruz; iyi bir marangoz işinde sıradan değilken, günlük, içsel yaşamında, ailesiyle yaşamında sıradan olabilir. Bu sözcüğün ne anlama geldiğini artık biliyoruz, birlikte onun derinliklerini sorgulayabiliriz. İçsel sıradanlıktan, psişik çatışmalardan, sorunlardan söz ediyoruz. İçlerinde sıradan bir yaşam süren büyük bilim adamları olabilir. Öyleyse yaşamına ne olacak? Kimi yönlerden akıllı bir öğrencisin, ama beynini ne için kullanacaksın? Meslek yaşamından söz etmiyoruz, buna sonra geleceğiz; bizim ilgilendiğimiz nasıl yaşayacağın. Kuşkusuz sözcüğün en bildiğimiz anlamıyla bir suçlu olmayacaksın. Aklın varsa zorba biri olmayacaksın; zorba insanlar çok saldırgandırlar. Büyük olasılıkla çok iyi bir iş bulacak, seçtiğin işte çok başarılı olacaksın. Onun için bunu şimdilik bir yana bırakalım; ama içinde, senin yaşamın ne? İçsel anlamda geleceğin ne? Hep haz peşinde koşan, her an onlarca psişik sorunla başı dertte olan dünyanın geri kalan insanları gibi mi olacaksın?"

"Efendim, şu an için sorunum yok, sınavlardan geçmek gibi sorunlar ve bunların yorgunluğu dışında. Bundan başka sorunum yok gibi. Bir özgürlük olduğu kesin. Kendimi

mutlu ve genç hissediyorum. Bütün o yaşlı insanlan gördüğümde kendime soruyorum: Benim sonum da onlarınki gibi mi olacak? Görünüşe bakılırsa, eskiden hepsinin de iyi işleri varmış, yapmak istedikleri şeyleri yapmışlar, ama buna karşın körelmişler, sıkıcı insanlara dönüşmüşler. Beynin daha derin niteliklerini hiç geliştirmemiş gibi görünüyorlar. Ben kesinlikle böyle olmak istemiyorum. Bu büyüklenme değil, ama ben farklı bir şeyler istiyorum. Bu bir hırs da değil. İyi bir işim olsun istiyorum, ama hoşlandıkları her şeyi yitirmiş gibi görünen bu yaşlı insanlara benzemeyi de kesinlikle istemiyorum."

"Onlar gibi olmak istemeyebilirsin, ama yaşam çok zorlayıcı ve acımasızdır. Seni kendi haline bırakmaz. İster burada, ister Amerika'da, istersen dünyanın herhangi bir başka yerinde yaşa, toplumun senin üzerinde çok büyük bir baskısı olacaktır. Sürekli diğerleri gibi olman, ikiyüzlü biri olman, söylemek istemediğin şeyleri söylemen yönünde baskı göreceksin; ve eğer evlenirsen bu da sorunlara yol açabilir. Yaşamın çok karmaşık bir iş olduğu anlamalısın; yaşam yalnızca yapmak istediklerinin peşinde koşmak ve bunda direnmek değildir. Bu genç insanlar bir şey olmak istiyorlaravukat, mühendis, siyasetçi, ya da başka bir şey; güç ve para elde etme dürtüsü, hırsı var. Sözünü ettiğin yaşlı insanlar da bu yollardan geçtiler. Sürekli çatışmadan, arzulardan dolayı yorulmuş durumdalar. Bir bak, çevrendeki insanlara bir bak. Hepsi aynı gemide. Kimi gemiyi terk edip hiç durmadan dolaşıp sonunda ölüyor. Kimi dünyanın bir köşesinde huzurlu bir köşe bulma umuduyla kendini geri çekiyor; kimi manastıra çekiliyor, keşiş oluyor, umutsuzca yeminler ediyor. Büyük çoğunluk, milyonlarca insan, küçük yaşamlar sürüyor, ufukları çok çok sınırlı. Üzüntüleri var, sevinçleri var, ama onlardan ne kaçıyor, ne onları anlıyor, ne de onların ötesine geçiyorlar. Ve şimdi yine birbi-

rimize soruyoruz: Bizim geleceğimiz ne, daha doğrusu senin geleceğin ne? Kuşkusuz bu soruyu derinlemesine sorgulamak için henüz çok gençsin, çünkü gençlerin bu soruyu tam olarak anlamak gibi bir dertleri yok. Bilinmezci olabilirsin; gençler hiçbir şeye inanmazlar, ama büyüdükçe zihinleri dinsel dogmalarla, boş inançlarla, vargılarla dolmaya başlar. Din afyon değildir, ama insanlar dini kendi imgelemlerinde rahatlatıcı, dolayısıyla da güvenli bir hale getirdiler. Dini birlikte yaşayabileceğin bir şey olmaktan çıkarıp tümüyle zekadan uzak, kullanışsız bir şeye dönüştürdüler. Kaç yaşındasın?"

"On dokuzuma basacağım. Büyükannem bana yirmi bir yaşımda benim olacak bir şey bıraktı, belki üniversiteye başlamadan önce bir yolculuğa çıkıp biraz araştırırım. Ama nereye gidersem gideyim, geleceğim ne olursa olsun, bu soru benimle birlikte gelecek. Evlenebilirim, herhalde evlenirim, çocuklarım da olur, o zaman da büyük soru ortaya çıkaronların geleceği ne olacak? Siyasetçilerin tüm dünya çapında neler yaptıklarının aşağı yukarı farkındayım. Gördüğüm kadarıyla çirkin bir iş, onun için siyasetçi olacağımı sanmıyorum. Bundan oldukça eminim, ama iyi bir işim olsun istiyorum. Ellerimle ve beynimle çalışmak isterdim, ama sorun dünyanın geri kalan yüzde doksan dokuzluk bölümü gibi sıradan olmamak için ne yapmam gerektiği. Peki ben ne yapacağım? Aa, evet, kiliselerin, tapınakların da farkındayım; bunlar beni çekmiyor. Bütün bunlara karşı daha çok başkaldırıyorum—rahiplere, yetkelerin hiyerarşisine. Ama sıradan, ortalama, olağan biri olmaktan kendimi nasıl koruyacağım?"

"İzninle sana hiçbir durumda 'nasıl' diye sormamanı önereceğim. Nasıl sözcüğünü kullandığında, birinin sana ne yapman gerektiğini söylemesini, sana bir yol, bir dizge göster-

mesini, senin elinden tutmasını istiyorsun demektir ve o zaman özgürlüğünü, gözlemleme yetini, kendi etkinliğini, kendi düşüncelerini, kendi yaşam biçimini yitirirsin. Nasıl diye sorduğunda gerçekten de ikinci el bir insan olursun; bütünlüğünü yitirirsin; sende içsel olarak varolan kendine bakma, kendin gibi olma ve onun ötesine geçme dürüstlüğünü elinden kaçırırsın. Asla 'nasıl' diye sorma, asla! Kuşkusuz psişik anlamda konuşuyoruz. Bir motoru bağlamak ya da bir bilgisayarı kurmak istediğinde elbette 'nasıl' diye sormak zorundasın. Bu konuda birinden bir şeyler öğrenmek zorundasın. Ama psişik anlamda özgür ve özgün olmak, ancak kendi içsel etkinliklerinin farkında olduğunda, ne düşündüğünü seyrettiğinde, hiçbir düşüncenin onun doğasını, kaynağını gözlemlemeden kaçıp gitmesine izin vermediğinde olanaklıdır. Gözlemlemek, seyretmek. İnsan böyle seyrederse, kendisi hakkında kitaplardan, bir psikologdan ya da akıllı, çok bilgili bir profesörden öğrendiğinden daha çok şey öğrenecektir.

"Çok zor olacak, dostum. Seni birçok yönden parçalara ayırabilir. Seni yoldan çıkaracak çok şey var—biyolojik olsun, toplumsal olsun; ayrıca toplumun acımasızlığı seni paramparça edebilir. Kuşkusuz tek başına durmak zorunda kalacaksın, ama bu zorla, kararlılıkla ya da arzuyla olamaz, ancak sen çevrendeki ve kendi içindeki sahte şeyleri, duyguları, umutları görmeye başladığında olur. Sahte olanı görmeye başladığında, farkındalık, zeka uyanmaya başlar. Kendine ışık saçmalısın ve bu yaşamdaki en zor şeylerden biridir."

"Efendim, artık her şey çok daha zor, çok daha karmaşık, dehşet verici, korkunç görünüyor."

"Ben yalnızca gösteriyorum. Bu gerçeklerin seni korkutma-

sı gerektiği anlamına gelmez. Gerçekler gözlemlenmek için vardır. Gözlemlersen seni asla korkutmazlar. Gerçekler korkutucu değildir. Ama onlardan sakınmak, arkanı dönüp kaçmak istersen seni korkuturlar. Durmak, yapmış olduğun şeyin tam da doğru olmayabileceğini görmek, bu gerçekle yaşamak ve onu hazlarına, tepkilerine göre yorumlamamak; bu korkutucu bir şey değil. Yaşam hiç de yalın değil. Kişi yalın bir yaşam biçimini seçebilir, ama yaşamın kendisi engindir, karmaşıktır. Bir ufuktan diğerine uzanır. Birkaç giysiyle, günde tek öğünle yaşamını sürdürebilirsin, ama bu yalınlık değildir. Öyleyse yalın ol, karmaşık, çelişik bir yaşam sürme, yalnızca kendi içinde yalın ol... Bu sabah tenis oynuyordun. Seni seyrettim, oldukça başarılı görünüyordun. Belki yine bir araya geliriz. Bu sana bağlı."

"Teşekkür ederim, efendim."

Yaşamak Üzerine Yorumlar'*dan, Üçüncü Dizi, 30. Bölüm*

Çıkar Zihni Çürütür

Patika küçük bir köprünün üstünden geçerek vadinin bir yanından diğer yanına kıvrılıyordu; köprünün altından hızla akan suyun rengi yağan yağmurlardan dolayı kararmıştı. Kuzeye dönülünce, patika hafif eğimlerle devam ederek sapa bir köye uzanıyordu. Bu köy ve köy halkı çok yoksuldu. Köpekler pisti, asla yaklaşmayı göze almaz, uzaktan havlarlardı; kuyruklarını da başlarını da yerden kaldırmaz, her an kaçmaya hazır beklerlerdi. Tepelere pek çok keçi dağılır, bir yandan meler, bir yandan yabanıl otları yerlerdi. Mavi tepeleri olan güzel, yeşil bir kırdı burası. Tepelerin üstlerinden yansıyan granit yüzyılların sayısız yağmurlarıyla yıkanmıştı. Bu tepeler yüksek değildi, ama çok yaşlılardı ve mavi gökyüzüne doğru olağanüstü bir güzellikle, ölçüsüz zamanın o tuhaf hoşluğuyla uzanıyorlardı. İnsanın göklere ulaşma arzusuyla yaptığı tapınaklara benziyorlardı. Ama o akşam, güneşin üzerlerinden battığı bu tepeler çok yakın görünüyorlardı. Güneyde, uzaklarda, fırtına toplanıyor, bulutların aralarında şimşekler yeryüzüne tuhaf bir duygu katıyordu. Gece fırtına kopacaktı, ama tepeler bilinmeyen çağlar boyunca fırtınalara dayanmışlardı ve insanın bütün sıkıntılarına ve üzüntülerine rağmen orada kalacaklardı.

Köylüler tarlalardaki günlük işlerinin yorgunluğuyla evlerine dönüyorlardı. Az sonra onlar akşam yemeklerini hazırlarken evlerinin çatılarından duman yükseldiğini görebilirdiniz. Çok bir şey olmazdı ve yemeklerini bekleyen çocuklar siz geçerken gülümserlerdi. İri gözlü, yabancılardan utanan çocuklardı, ama cana yakındılar. Anneleri yemek yaparken iki küçük kız çocuğu kucaklarında ufak bebeklerini tutuyorlardı; bebekler kayıp duruyor, sonra yeniden kızların kucaklarına alınıyordu. On oniki yaşlarında olmalarına karşın, bu küçük kızlar bebek tutmaya çoktan alışmışlardı; her ikisi de gülümsüyordu. Ağaçlann aralarında meltem esiyor, sürüler gece için içeri alınıyordu.

Patikada artık hiç başka biri yoktu, yalnız bir tek köylü bile. Yeryüzü birden boş ve ilginç bir biçimde sessiz kalmıştı. Yeni ay karanlık tepelerin hemen üzerindeydi. Esinti dindi, yaprak bile kıpırdamıyordu; her şey dingindi ve zihin tümüyle tek başınaydı. Yalnız, yalıtılmış, kendi düşüncesinin içine hapsolmuş değildi, tek başınaydı, dokunulmamış kirletilmemişti. Soğuk, uzak, dünyaya özgü diğer şeylerden ayrı da değildi. Tek başınaydı, ama yine de her şeyle birlikteydi; tek başına olduğu için her şey ondandı. Ayrı olan kendini ayrılmış bir şey olarak bilir; ama bu tek başınalıkta ayrılma, bölünme yoktu. Ağaçlar, ırmak, uzaklardan bağıran köylü, hepsi bu tek başınalığın içindeydi. İnsanla, yeryüzüyle özdeşleşme de değildi, çünkü bütün özdeşleşmeler sonunda ortadan kalkmıştı. Bu tek başınalıkta zamanın geçtiği duygusu da sona ermişti.

Üç kişiydiler; bir baba, oğlu ve oğlunun arkadaşı. Baba ellili yaşlarının sonlarında olmalıydı, oğlu otuzlarında, arkadaşın yaşı pek belli değildi. Daha yaşlı olan iki adam da keldi, ama oğlunun saçları hâlâ yerindeydi. Biçimli bir başı, oldukça kısa bir burnu ve birbirinden ayrık gözleri var-

dı. Sessiz sakin oturmasına rağmen dudakları gergindi. Baba oğlunun ve arkadaşının arkasına oturmuş, konuşmaya gerekirse katılacağını, gerekmezse yalnızca seyredip dinleyeceğini söylemişti. Açık duran pencerenin önüne bir serçe geldi, ama odada bu kadar insan olmasından korkup kaçtı. Serçe bu odayı biliyordu, sık sık şarkılar söyleyerek, korkmadan pencerenin pervazına tünerdi.

"Babam konuşmaya katılmayacak olsa da," diye başladı genç adam, "o da burada bulunmak istedi, çünkü sorun hepimizi ilgilendiriyor. Kendisini çok kötü hissediyor olmasaydı annem de gelecekti, onun için ona anlatacaklarımızı duymayı dört gözle bekliyor. Konuştuklarınızın bir bölümünü okuduk, babam da özellikle konuşmalannızı uzaktan izledi; ama söylediklerinizin benim gerçek anlamda dikkatimi çekmesi geçen bir yıla dayanıyor. Yakın zamana dek ilgi alanımın büyük bir bölümünü siyaset dolduruyordu; ama siyasetin hamlığını görmeye başladım. Dinsel yaşamsa olgunlaşan zihinler için, siyasetçiler ve avukatlar için değil. Oldukça başarılı bir avukattım, ama artık avukatlık yapmıyorum; çünkü ömrümün geri kalanını çok daha önemli ve değerli bir şey yaparak geçirmek istiyorum. Arkadaşım adına da konuşuyorum, buraya geleceğimizi duyunca o da bize katılmak istedi. Bizim sorunumuz hepimizin de yaşlanıyor olduğumuz gerçeği. Onlardan daha genç olsam da, ben bile zamanın kuş gibi uçup geçtiğini, günlerin çok kısa ölümünse çok yakın olduğunu hissettiğiniz bir döneme yaklaşıyorum. Ölüm, en azından şu an için sorun değil, ama yaşlanmak öyle."

Yaşlılıkla ne demek istiyorsunuz? Fiziksel organizmanın, zihnin yaşlanmasından mı söz ediyorsunuz?

Bedenin yaşlanması kuşkusuz kaçınılmaz, kullanıldıkça ve

hastalıklar yüzünden yıpranıyor. Ama zihnin yaşlanması ve bozulması zorunlu mu?"

Varsayımlarla düşünmek boş ve zaman kaybı. Zihnin bozulması bir varsayım mı yoksa bir gerçek mi?

"Gerçek. Zihnimin yaşlandığının, yorulduğunun farkındayım; yavaş yavaş bozuluyor."

Henüz farkında olmasalar da bu gençler için de geçerli bir sorun değil mi? Zihinleri daha şimdiden bir kalıba sokulmuş, düşünceleri daha şimdiden dar bir çerçevenin içine kıstırılmış durumda. Zihninizin yaşlandığını söylerken ne demek istiyorsunuz?

"Eskiden olduğu kadar esnek, tetikte ve duyarlı değil. Farkındalığı azalıyor; yaşamdaki yeni durumlara verdiği yanıtlar gitgide daha çok geçmişin birikimlerine dayanıyor. Bozuluyor, kendi düzeninin sınırları içinde işlemesi artıyor."

Peki zihni bozan ne? Kendini koruma eğilimi ve değişime karşı direnç göstermesi, öyle değil mi? Herkesin bilerek ya da bilmeyerek koruduğu, kolladığı, zarar görmesine izin vermediği bir çıkarı var.

"Malla mülkle ilgili bir çıkardan mı söz ediyorsunuz?"

Yalnızca bunlardan değil, aynı zamanda her tür ilişkiden de. Hiçbir şey soyutlanmış olarak kalamaz. Yaşam ilişkidir ve zihnin insanlarla, fikirlerle, şeylerle olan ilişkisinde kendine özgü çıkarları vardır. Bu çıkar, kendi içinde köklü bir değişim yaratmaya karşı durma, zihnin bozulmasının temel nedenidir. Çoğu zihin tutucu, değişime karşı. Devrimci olduğu söylenen zihinler bile tutucu, çünkü devrimi başarıya

ulaştığı anda, o da değişime karşı çıkar; devrimin kendisi kazanılmış bir hak olur.

İster tutucu ister sözde devrimci olsun zihin kıyıda köşede belli başlı değişikliklere izin verse de, merkezde her tür değişime karşı çıkar. Koşullar onu kolayca ya da zorla farklı bir kalıba yönelmeye, uyum sağlamaya itebilir; ama merkez katılığını korur ve zihnin bozulmasına neden olan bu merkezdir.

"Merkezle ne demek istiyorsunuz?"

Bilmiyor musunuz? Bir tanım mı arıyorsunuz?"

"Hayır, ama tanım ona dokunmamı, duygusuna ulaşmamı sağlayabilir."

Baba araya girerek, "Akılsal olarak bu merkezin farkında olabiliriz," dedi, "ama aslında çoğumuz onunla hiç yüz yüze gelmedik. Ben kendim çeşitli kitaplarda kurnazca ve üstü örtülü olarak tanımlandığını gördüm, ama onunla gerçekte hiç karşılaşmadım. Bize bilip bilmediğimizi sorduğunuzda, ben ancak bilmediğimi söyleyebilirim. Yalnızca tanımları biliyorum."

"O merkezi bilmemizi engelleyen de yine bizim çıkarımız, derin kökleri olan güvenlik arzumuz," diye ekledi arkadaş. "Bebekliğinden bu yana onunla birlikte yaşamış olsam da oğlumu tanımıyorum. Oğlumdan çok daha yakın olanı ise daha da az biliyorum. Bilmek için bakmak gerekir, gözlemlemek gerekir, dinlemek gerekir, ama ben bunu hiç yapmıyorum. Hep acelem var; zaman zaman bakacak olursam da onunla aram hiç iyi değil."

Yaşlanan, bozulan zihinden söz ediyoruz. Zihin durmaksızın kendi belirlilik kalıbını kuruyor, kendi çıkarlarının güvenliğini sağlıyor; sözcükler, biçim, dışavurum zamandan zamana, kültürden kültüre farklılık gösterebilir, ama çıkar merkezi hep yerinde kalır. Zihnin bozulmasına neden olan bu merkezdir, zihin dışsal olarak ne kadar tetikte ve etkin olursa olsun fark etmez. Bu merkez durağan bir nokta değildir, zihindeki çeşitli noktalardır, dolayısıyla da zihnin kendisidir. Zihnin geliştirilmesi ya da bir merkezden diğerine devinmek bu merkezleri ortadan kaldırmaz; bir merkezin cezalandırılması, bastırılması ya da yüceltilmesi yalnızca onun yerinde başka bir merkezin oluşmasına neden olur.

Peki yaşadığımızı söylediğimizde ne demek istiyoruz?

"Genellikle konuştuğumuz, güldüğümüz, duyumlarımız olduğu, düşünce, etkinlik, çatışma, sevinç olduğu zaman yaşamakta olduğumuzu düşünüyoruz," diye yanıtladı genç adam.

Öyleyse yaşamak dediğimiz şey toplumsal kalıbın içinde bir kabulleniş ya da 'başkaldırı'; zihnin kafesi içinde bir devinim. Yaşamımız sonsuz bir dizi halindeki acılar ve hazlar, korkular ve düş kırıklıkları, istekler ve açgözlülüklerden ibaret. Zihnin bozulmasını düşünmeye kalkıştığımızda ve buna bir son verilip verilemeyeceğini sorduğumuzda bile sorgulamamız yine zihnin kafesi içinde. Yaşamak bu mudur?

"Ne yazık ki bundan başka bir yaşam bilmiyoruz," dedi baba. "Yaşlandıkça hazlar azalıp üzüntüler artıyor gibi. Biraz olsun düşünen biriyseniz, zihninizin yavaş yavaş bozulduğunu fark edersiniz. Beden kaçınılmaz olarak yaşlanır ve

bozulur; ama insan zihnin yaşlanmasına nasıl engel olabilir?"

Düşüncesiz bir yaşam sürüyoruz ve yaşamımızın sonlarına yaklaştıkça zihnin neden çürüdüğünü, bu süreci nasıl durduracağımızı merak etmeye başlıyoruz. Kuşkusuz önemli olan, yalmzca gençliğimizde değil orta yaşımızda ve yaşlılık yıllarımızda da günlerimizi nasıl geçirdiğimiz. Doğru bir biçimde yaşamak geçimimizi sağlamak için yaptığımız işten çok daha büyük bir zeka gerektirir. Doğru yaşamak için doğru düşünmek temeldir.

"Doğru düşünmekle ne demek istiyorsunuz?" diye sordu genç adamın arkadaşı.

Doğru düşünmek ile doğru düşünce arasında kuşkusuz çok büyük fark vardır. Doğru düşünmek sürekli farkındalıktır; öte yandan doğru düşünce ya toplumun koyduğu bir kalıba uymaktır ya da topluma karşı çıkmaktır. Doğru düşünce durağandır, ülkü olduğu söylenen belirli kavramları bir araya toplama ve bunları izleme sürecidir. Doğru düşünce kaçınılmaz olarak yetkeci, hiyerarşik bir hal alarak saygınlığı doğurur. Oysa doğru düşünmek bütün bir uyum sağlama, öykünme, kabullenme, başkaldırma sürecinin farkında olmaktır. Doğru düşünmek, doğru düşünceden farklı olarak, elde edilecek bir şey değildir; kendilik bilgisiyle, kendinin algılanmasıyla kendiliğinden olur. Doğru düşünmek kitaplardan ya da bir başkasından öğrenilemez; ilişki eylemi sırasında zihnin kendisinin farkına varması yoluyla olur. Ama zihin haklı bulduğu ya da kınadığı sürece bu eylem anlaşılamaz. Dolayısıyla, doğru düşünmek, zihnin bozulmasının temel nedenleri olan çatışmayı ve içsel çelişkiyi ortadan kaldırır.

"Çatışma yaşamın özsel bir parçası değil midir?" diye sordu genç adam. "Uğraşmazsak ot gibi yaşamış oluruz."

Hırs çatışmasına kapıldığımız, kıskançlık duygusuyla hareket ettiğimiz, arzu bizi yönettiği zaman yaşadığımızı sanırız; oysa tüm bunlar daha büyük bir sefilliğe ve karmaşaya neden olur. Çatışma ben-merkezli davranışı artırır, ama çatışmanın anlaşılması doğru düşünme yoluyla olur.

"Ne yazık ki içinde bir parça sevincin de olduğu bu uğraşma ve sefillik süreci bizim bildiğimiz tek yaşam," dedi baba. "Başka bir yaşam biçiminin belirtileri var, ama bunlar az sayıda ve uzak. Bu kargaşanın dışına çıkmak ve diğer yaşam biçimini bulmaksa hep bizim arayışımızın amacı oldu."

Olanın ötesindeki bir şeyi aramak yanılsamaya kapılmaktır. Hırslardan, kıskançlıklardan oluşan günlük varoluşun anlaşılması gerekir; ama bunu anlamak için farkındalık, doğru düşünmek zorunludur. Düşünce bir varsayımla, önyargıyla başladığı zaman doğru düşünme olamaz. Bir vargıyla yola çıkmak ya da önceden düşünülmüş bir yanıt aramak doğru düşünmeyi sona erdirir; gerçekte o zaman düşünme diye bir şey de olmaz. Dolayısıyla doğru düşünme doğruluğun başlangıcıdır.

"Bana öyle geliyor ki," diye araya girdi genç adam, "zihnin bozulması sorunundaki etkenlerden en azından biri doğru meslek sorunu."

Doğru meslekle ne demek istiyorsunuz?

"Bir etkinliğe ya da mesleğe kendini tümüyle kaptırmış olan kişilerin bir süre sonra kendilerini unuttuklarını fark ettim; kendileri hakkında düşünemeyecek kadar yoğunlar,

bu da iyi bir şey."

Ama böyle bir kapılış da kendinden kaçmak değil midir? Kendinden kaçmaksa yanlış bir uğraştır; bozulmaya, düşmanlığa, bölünmeye yol açar. Doğru mesleğe doğru eğitimle, kendini anlamakla ulaşılır. İşi, mesleği ne olursa olsun, kişinin bunu bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi doyumu için, hırsını doyurmak için, güçlü olmak bağlamında başarıya ulaşmak için kullandığını fark etmediniz mi?

"Ne yazık ki öyle. Dokunduğumuz her şeyi kendi gelişimimiz için kullanıyoruz."

Zihni küçülten çıkardır, sürekli kendini geliştirme arayışıdır. Etkinliği ne kadar kapsamlı olursa olsun, ister siyasetle, ister bilimle, sanatla ya da araştırmayla uğraşsın, düşünme daralır, sığlaşır ve bu bozulmaya, çürümeye neden olur. Ancak zihnin bütünü, bilincin yanında bilinçaltı da anlaşıldığında zihnin yenilenmesinin olanağı vardır.

"Dünyevilik modern kuşağın laneti," dedi baba. "Dünyevi şeylere kapılıyorlar, ciddi şeyler üzerine hiç düşünmüyorlar."

Bu kuşağın diğer kuşaklardan farkı yok. Dünyevi şeyler yalnızca buzdolapları, ipek gömlekler, uçaklar, televizyonlar demek değil; ülküler, kişisel ya da toplu güç arayışları, bu dünyada ya da öte dünyada güvende olma arzusu da bunun içinde. Bütün bunlar zihni bozar ve çürümesine yol açar. Bu bozulma sorunu fiziksel çöküşün yaşandığı dönemde değil, başlangıçta, henüz gençken anlaşılmalıdır.

"Bu bizim için umut olmadığı anlamına mı geliyor?"

Hiç değil. Bizim yaşımızda zihnin bozulmasını sona erdirmek daha zor, yalnızca o kadar. Yaşam biçimlerimizde köklü bir değişim gerçekleştirmek için farkındalığın genişlemesi gerekir, bir de çok büyük bir duygu derinliği, ki bu da sevgidir. Sevgi ile her şey olanaklıdır.